Переклад з російської МИХАЙЛА ЗЯБЛЮКА

ВСТУП

ЯК З'ЯВИЛАСЯ ЧАРІВНА КРАЇНА

У старі часи, так давно, що ніхто не відає, ще коли це було, жив могутній чарівник Гуррікап Жив він у країні, яку значно пізніше назвали Америкою, і не було Гуррікапові у всьому світі рівних у вмінні творити чудеса Спочатку він цим пишався й охоче виконував прохання людей, які приходили до нього: одному дарував лук що вціляв без промаху, другого наділяв такою швидкістю, що той обганяв оленя, третьому прищеплював невразливість від кит в та іклів звірів.

Так тривало багато літ, але згодом люди набридли Гуррікапу і він вирішив оселитися в такому місці, де можна пожити на самоті, щоб ніхто його не турбував..

Довго блукав чарівник уздовж материка, який ще не мав назви і нарешті знайшов відповідне місце. Це була дивовижно приваблива країна з дрімучими лісами, з прозорими річками, які зрошували великі галявини з чудовими фруктовими деревами.

— Саме це мені й потрібно! — зрадів Гуррікап. — Тут у спокої і мине моя старість. Треба лише так влаштувати, щоб сюди не потрапляли люди.

Такому могутньому чарівникові, як Гуррікап, це було не складно.

Раз! — і країну оточило кільце неприступних гір.

Два! — за горами пролягла піщана пустеля, котру не могла б перейти жодна людина.

Гуррікап замислився: чого ж іще йому бракує?

— Хай тут панує вічне літо! — наказав чарівник, і його бажання сповнилося. Хай ця країна буде Чарівною, і хай у ній усі звірі та птахи розмовляють людською мовою! — вигукнув Гуррікап.

Тієї ж миті довкілля наповнилось безугавною балаканиною заговорили мавпи й ведмеді, леви й тигри, горобця й ворони, дятли й синички. Всі вони знудьгувалися за довгі роки мовчання й поспішали висловити один одному свої думки, почуття, бажання…

— Тихше! — сердито розпорядився чарівник, і голоси принишкли, — Ось тепер ї почнеться моє спокійне життя без надокучливих людей, — сказав задоволений Гуррікап.

— Ви помиляєтесь, могутній чарівниче! — пролунав голос поблизу Гуррікапового вуха, і жвава сорока вмостилась у нього на плече. Вибачте, будь ласка, але тут живуть люди, і їх чимало.

— Невже! — скрикнув розгніваний чарівник. — Чому я їх не бачив?

Ви дуже великий, а в нашій країні люди дуже маленькі! — сміючись, пояснила сорока й відлетіла.

І справді: Гуррікап був настільки великий, що голова його сягала верхів'їв найвищих дерев. А зір його на старості ослаб, про окуляри ж у ті часи не знали навіть найвправніші чарівники.

Гуррікап вибрав простору галявину, ліг на землю й спрямував свій погляд на лісові хащі. Там з великими труднощами він розгледів багато маленьких істот, котрі боязко ховалися за деревами.

— Підійдіть-но сюди, чоловічки, — грізно наказав чарівник, і його голос пролунав, як відлуння грому.

Маленькі люди вийшли на галявину і сполохано дивилися на велетня.

Хто ви такі? суворо запитав чарівник.

— Ми — мешканці цієї країни, і ми ні в чому не вині, — тремтячи зі страху, відповіли люди.

— Я не звинувачую вас, — мовив Гуррікап. — Це мені слід було добре дивитись, вибираючи місце для житла. Але те, що начаклував, нехай так і залишається, переробляти вже не буду. Хай країна залишається Чарівною на віки вічні, а я оберу собі найзатишніший куточок.

І Гуррікап попрямував до гір, в одну мить спорудив розкішний палац і оселився в ньому, суворо наказавши мешканцям Чарівної країни й близько не підступати до його житла.

Цей наказ виконувався протягом століть, а потім чарівник помер, палац занепав і поступово зруйнувався, але навіть тоді кожен боявся наблизитись до того місця.

Згодом усі забули про Гуррікапа. Люди, які жили у відрізаній від світу країні, почали думати, що вона була такою здавна, що її завжди оточували Кругосвітні гори, що в ній завжди було постійне літо, що тварини й птахи розмовляли там завжди людською мовою…

ПЕЧЕРА

ТИСЯЧУ ЛІТ ТОМУ

аселення Чарівної країни дедалі збільшувалось, і настав час, коли в ній утворилось кілька держав. У державах, ясна річ, з'явились королі, а при королях придворні, багаточисельна прислуга. Потім королі створили армії, почали між собою сваритися через прикордонні володіння і влаштовували війни.

В одній з держав, на заході країни, тисячу літ тому володарював король Наранья. Володарював так довго, що його синові Бофару набридло чекати батькової смерті, і він надумав скинути батька з престолу. Звабними обіцянками принц їм фаро привернув на свій бік кілька тисяч прихильників, але вони нічого не встигли зробити. Змову розкрили. Принца Бофаро привели на суд батька. Той сидів на високому троні в оточенні придворних і грізно дивився на бліде обличчя за колотника.

— Чи визнаєш ти, мій негідний сину, що замишляв зло проти мене? — запитав король.

— Визнаю, — зухвало відповів принц, не опускаючи очей перед суворим поглядом батька.

— Можливо, ти хотів убити мене, щоб оволодіти престолом? — вів далі Наранья.

— Ні, — сказав Бофаро — цього я не хотів. Тебе чекало довічне ув'язнення.

— Доля розпорядилась інакше, — зауважив король. — Те, що ти готував мені, трапиться з тобою і твоїми прибічниками. Ти знаєш Печеру?

Принц здригнувся. Звичайно ж, він знав про існування величезного підземелля, розташованого глибоко під їхнім королівством. Траплялось, люди зазирали туди, але, постоявши кілька секунд біля входу,

побачивши на землі й у повітрі дивні тіні небачених звірів, перелякані, повертались назад. Жити, здавалося, там неможливо.

— Ти і твої прибічники вирушите до Печери на вічне поселення! — урочисто проголосив король, і навіть вороги Бофаро жахнулись. — Але цього замало! Не лише ви, але й діти ваші і діти ваших дітей — ніхто не повернеться на землю, під блакитне небо і яскраве сонце. Про це потурбуються мої спадкоємці, вони поклянуться, що виконають мою волю. Ти хочеш заперечити?

— Ні, — мовив Бофаро, такий же гордий і непоступливий, як і Наранья. — Я заслужив це покарання за те, що насмілився підняти руку на батька. Маю лише одне прохання: хай нам дадуть хліборобські знаряддя.

— Ви отримаєте їх, — сказав король. — Вам навіть дадуть зброю, аби ви могли захищатися від хижаків, які населяють Печеру.

Похмурі колони вигнанців, яких супроводжували заплакані дружини й діти, рушили під землю. Вихід охоронявся великим загоном солдатів, і жоден заколотник не зміг би повернутися назад.

Бофаро з дружиною і двоє його синів спустилися в Печеру першими. Перед ними відкрилася дивовижна Підземна країна. Вона простягалась так далеко, як могло сягнути око, і на її рівній поверхні подекуди піднімались невисокі пагорби порослі лісом. Посеред Печери ясніла гладінь великого круглого озера.

Здавалося, на пагорбах і луках Підземної країни панує осінь. Листя на деревах і кущах було багряне, рожеве, оранжеве, а польові трави жовтіли, ніби просились під косу косаря. У Підземній країні був сутінок. Лише золотисті хмари, які клубочилися під склепінням, давали трохи світла.

— І тут ми повинні жити? — з жахом запитала дружина Бофаро.

— Така наша доля, — понуро відповів принц.

ОБЛОГА

игнанці довго йшли і нарешті дісталися до озера. Його береги були всіяні камінням. Бофаро виліз на велику брилу скелі і підняв руку на знак того, що хоче говорити.

— Друзі мої! — почав Бофаро. — Я страшенно завинив перед вами. Моє честолюбство втягло вас у біду та закинуло під це непривітне склепіння. Але минулого не повернеш, і життя краще за смерть. Нас чекає жорстока боротьба за існування, і ми повинні обрати вождя, котрий би нами керував.

Пролунали вигуки:

— Ти наш вождь!

— Обираємо тебе, принце!

— Ти нащадок королів, тобі й правити, Бофаро!

Ніхто не подав голосу проти обрання Бофаро і його похмуре обличчя осяяла ледь помітна усмішка. Все ж таки став королем, хоч і в під земному королівстві.

— Послухайте мене, люди! — мовив він. — Ми заслужили відпочинок, але відпочивати ще рано. Коли ми йшли Печерою я бачив невиразні тіні великих звірів, які спостерігали за нами здалеку.

— І ми їх бачили! — підтвердили інші.

— Тоді за роботу! Нехай жінки вкладуть дітей спати і охоронятимуть їх, а всім чоловікам — будувати укріплення!

І Бофаро подаючи приклад першим покотив камінь до великого кола, позначеного на землі. Забувши про втому, люди волочили і котили каміння; кругла стіна ставала дедалі вищою. А за кілька годин вона сягала вже двох людських зростів.

— Я гадаю, цього поки що досить, — сказав король. — Згодом ми збудуємо тут місто.

Бофаро поставив на варту кількох чоловіків з луками і списами, усі ж інші вигнанці геть потомлені, вклалися спати при тривожному світлі золотистих хмар. Сон їх тривав недовго.

— Небезпека! Усі підіймайтесь! — закричали вартові.

Перелякані люди вилізли на камінні приступці, вимощені із внутрішнього боку укріплення, і побачили, що до їхнього сховища наближається кілька десятків дивних звірів.

— Шестилапі! Ці потвори шестилапі! — пролунали голоси.

І справді, у тварин замість чотирьох було по шість товстих круглих лап, які підтримували довгі круглі тулуби. Шерсть на них була брудно-білого кольору, густа й кудлата. Шестилапі, мов зачаровані, вирячили великі круглі очі на стіну, що несподівано виникла…

— Які потвори! Добре що ми захищені стіною, — перемовлялись люди.

Стрільці з луками зайняли бойові позиції.

Звірі наближалися, принюхувались, придивлялися, незадоволено мотаючи великими головами з короткими вухами. Незабаром вони підійшли на відстань пострілу. Тенькнула тятива стріли зі свистом пронеслись у повітрі й засіли в кудлатій шерсті тварин. Але пробити їхню товсту шкіру вони не змогли, й Шестилапі невмолимо наближались, глухо рикаючи. Як і всі звірі Чарівної країни, вони вміли розмовляти, але говорили недоладно через надто товсті язики, які важко поверталися в роті.

— Не марнуйте стріли! — розпорядився Бофаро. — Приготувати мечі й списи! Жінки з дітьми на середину укріплення!

Але звірі не наважилися йти в атаку. Вони кільцем оточили фортецю і не зводили з неї очей. Це була справжня облога.

І тут Бофаро зрозумів свою помилку. Не знаючи вдачі мешканців підземелля, він не наказав запастися водою і тепер, якщо облога буде тривалою, захисникам фортеці загрожує смерть від спраги.

Озеро було неподалік — всього за кілька десятків кроків, але як туди прорватися через ланцюг ворогів, спритних і швидких, незважаючи на зовнішню неповороткість?..

Минуло кілька годин. Першими захотіли пити діти. Даремно матері їх заспокоювали. Бофаро вже готувався зробити відчайдушну вилазку.

Раптом у повітрі щось зашуміло, і люди побачили вгорі зграю дивовижних істот, які стрімголов наближались. Вони дещо скидалися на крокодилів, якими кишіли річки Чарівної країни, але були набагато більші. Ці нові чудовиська махали величезними шкірястими крилами, довжелезні лапи зі страхітливими кігтями бовталися під бруднувато-жовтим лускатим пузом.

— Ми закинули! — закричали вигнанці. — Це дракони! Від цих літаючих тварюк не врятує жодна стіна…

Люди закривали руками голови, очікуючи, що ось-ось страшні кігті вчепляться в них. Але трапилось несподіване. Зграя драконів з вереском кинулась на Шестилапих. Вони мітили в очі, але звірі, які вже, мабуть, звикли до таких нападів, прихиляли морди до грудей і, звівшись на задні лапи, щосили розмахували передніми.

Вереск драконів і ревіння Шестилапих оглушували людей, але вони з жадібною цікавістю спостерігали це небачене видовище. Деякі Шести лапі згорнулись клубком, і дракони несамовито їх кусали, видираючи величезні шматки білої шерсті. Один з драконів, який необачно підставив бік під удар могутньої лапи, не міг злетіти і незграбно стрибав по піску…

Нарешті Шестилапі, не витримавши, кинулись навтіки. Жінки, схопивши глечики, побігли до озера, поспішаючи напоїти заплаканих дітей.

Аж згодом коли люди обжились у Печері, вони дізнались про причину ворожнечі між Шестилапими й драконами. Ящери відкладали яйця, закопуючи їх у теплу землю в потайних місцинках, а для Шестилапих ці яйця були найкращими ласощами, вони вигрібали їх і поїдали. Тому дракони нападали на Шестилапих за будь-якої нагоди. Проте, ящери теж були небезгрішні: вони загризали маленьких Шестилапих, якщо ті опинялися без батьківської охорони.

Так ворожнеча між Шестипалими і ящерами врятувала людей від загибелі.

РАНОК НОВОГО ЖИТТЯ

инули роки. Вигнанці звикали жити під землею. На березі Серединного озера вони збудували місто і обгородили його кам'яним

муром. Щоб прогодуватися, вони заходилися орати землю та сіяти хліб. Печера знаходилася так глибоко, що грунт у ній був теплий, його зігрівав підземний жар. Час від часу сіявся дощик із золотистих хмарок. І тому пшениця дозрівала добре, хоча й повільніше, ніж нагорі. Та людям було дуже тяжко тягти важкі плуги орючи тверду кам'янисту землю.

Одного разу до короля Бофара прийшов літній мисливець Карум.

— Ваша величносте — мовив він, — орачі скоро вмиратимуть від перевтоми Я пропоную запрягти в плуги Шестилапих.

Король здивувався.

— Вони ж загризуть погоничів!

— Я зумію їх приборкати, — запевнив Карум. — Там, нагорі, мені доводилось мати справу з найжорстокішими хижаками. І я завжди справлявся.

— Що ж, згода! — кивнув Бофаро. — Тобі, звісно, потрібні помічники.

— Так, — сказав мисливець. — Але, окрім людей, я залучу до цієї справи драконів.

Король знову здивувався, а Карум спокійно пояснив:

— Бачите в чому річ, ми, люди, слабші за Шестилапих і летючих ящерів, але в нас є розум, котрого бракує цим звірам. Я приборкаю Шестипалих за допомогою драконів, а підкорити драконів допоможуть мені Шестипалі.

Карум приступив до роботи. Його люди забирали молодих дракон чию в, коли ті ледве вилуплялися з яєць. Виховані людьми з першого дня,

ящери виростали слухняними, і з їхньою допомогою Карумові вдалося зловити кількох Шестипалих.

Нелегко було підкоряти собі лютих звірів. Але після багатоденного голодування Шестилапі почали брати їжу від людини, а потім дозволили запрягти себе до плуга й почали орати.

Спершу не обходилось без нещасних випадків, але потім все налагодилось. Приручені дракони носили людей у повітрі, а Шестилапі орали землю. Люди полегшено зітхнули і взялися за ремесла.

Ткалі ткали матерію, кравці шили одяг, гончарі ліпили горщики, копачі добували руду з глибоких шахт, ливарники виплавляли з неї метали, а елю сарі й токарі виготовляли з нього необхідні ви роби.

Добування руд вимагало неабияких зусиль. У шахтах працювало багато люду, і тому цю місцевість стали називати Країною Підземних рудокопів.

Підземним мешканцям доводилось розраховувати лише на себе, і вони стали надзвичайно винахідливими та кмітливими. Люди почали забувати про горішній світ, а діти, які народжувались у Печері, ніколи його не бачили і знали про нього лише з материних розповідей, що сприймалися як казки…

Життя налагоджувалось. Погано було лише те, що марнославний Бофаро оточив себе великою юрбою придворних та численною прислугою, а утримувати цих нероб мусив народ.

І хоча орачі старанно обробляли землю, сіяли та збирали хліб, городники вирощували овочі, а рибалки сітками ловили рибу й крабів у Серединному озері, продуктів незабаром стало обмаль. Підземним рудокопам довелося розпочати мінову торгівлю з наземними жителями.

В обмін на зерно, масло, фрукти жителі Печери давали свої вироби — мідь і бронзу, металеві плуги і борони, скло, коштовні камені.

Торгівля між підземним і горішнім світами поступово розширювалася; вона відбувалася біля виходу з підземного світу в Блакитну країну. Цей вихід, розташований поблизу східного кордону Блакитної країни, за наказом короля Нараньї свого часу був перекритий міцними воротами. Після смерті Нараньї варту зняли від воріт, бо підземні рудокопи навіть не намагалися вибратись нагору: за багато років життя під землею очі печерних жителів відвикли від сонячного світла, і тепер рудокопи могли з'явитися нагорі лише вночі.

Звук підвішеного біля воріт дзвона опівночі сповіщав про черговий базарний день. Вранці купці Блакитної країни перевіряли і перераховували товари, винесені нічної пори підземними жителями. Після цього сотні робітників привозили на тачках мішки з борошном, кошики з фруктами й овочами, ящики з яйцями, маслом, сиром. Наступної ночі все це зникало.

ЗАПОВІТ КОРОЛЯ БОФАРО

офаро правив у Підземній країні багато років. Він спустився в неї з двома синами, але потім у нього народилось іще п'ятеро. Бофаро дуже любив усіх своїх дітей і ніяк не міг вибрати з-поміж них спадкоємця. Йому здавалося, що коли він призначить когось із синів своїм наступником, то страшенно образяться інші.

Сімнадцять разів Бофаро змінював свій заповіт і нарешті, змучений плітками та інтригами дітей, дійшов думки, яка принесла йому спокій. Він призначив спадкоємцями усіх своїх синів, щоб вони царювали по черзі, кожен по місяцю. А щоб уникнути чвар і міжусобиць, він примусив дітей заприсягтися що вони завжди житимуть у мирі й суворо дотримуватимуться порядку правління. Однак це не допомогло: чвари

почались одразу по смерті батька. Брати почали сперечатись, кому з них правити першому.

— Порядок правління треба встановити відповідно до зросту. Я — найвищий, тому королюватиму перший, — заявив королевич Вагісса.

— Ні, — заперечив огрядний Граменто. — Хто більше важить, той і розуму має більше. Давайте зважимось!

— Жиру в тобі багато, а не розуму, — закричав королевич Тубаго — Із справами королівства найкраще впорається найсильніший Нумо, виходьте троє на одного!

І Тубаго замахав величезними кулаками.

Зчинилася бійка. В результаті дехто з братів позбувся зубів, у інших були підбиті очі, вивихнуті руки й ноги.

Побившись і помирившись, королевичі здивувалися чому вони не здогадалися про очевидний порядок — керувати королівством залежно від віку.

Встановивши порядок правління, семеро підземних королів вирішили збудувати собі спільний палац, але такий, щоб кожен брат мав окрему частину. Архітектори та муляри спорудили на міській площі величезну будівлю з сімома вежами і входами до покоїв кожного короля.

Найстаріші мешканці Печери ще пам'ятали ту чудову веселку, яка сяяла на небі їхньої втраченої батьківщини. І цю веселку вони вирішили зберегти для своїх нащадків на стінах палацу. Його сім веж були пофарбовані у сім кольорів: червоний, оранжевий, жовтий… Вправні майстри досягли того, що тони відрізнялись дивовижною чистотою і не поступались кольорам веселки.

Кожен король своїм головним кольором обрав колір тієї вежі, де поселився. Так, у зелених покоях усе було зелене: урочисте вбрання короля, одяг придворних, лівреї лакеїв, меблі. У фіолетових покоях все було фіолетовим… Кольори розділили за жеребком.

У підземному світі не було днів і ночей і час вимірювався пісковим годинником. Тому ухвалили, щоб за порядком чергування королів стежили особливі вельможі — Хранителі часу.

Кепські наслідки мав заповіт короля Бофаро. Почалося з того, що кожен король, підозрюючи інших у ворожих намірах, заводив собі озброєну охорону з драконами. У кожного короля з'явились літаючі наглядачі, які спостерігали за роботою в полі й на заводах. Воїнів та наглядачів, як і придворних та лакеїв, мав годувати народ.

Другою бідою було те, що країна не мала твердих законів. Її жителі не встигали за місяць звикнути до вимог одного короля, як небавом з'являлися інші. Особливо багато клопоту завдавали привітання.

Один король вимагав, щоб при зустрічі з ним ставали навколішки, другого необхідно було вітати, приклавши ліву руку з розчепіреними пальцями до носа, а правою махати над головою. Перед третім потрібно було підстрибувати на одній нозі…

Кожен правитель намагався вигадати якусь дивовижу, до чого б не додумались інші королі. А підземні жителі вовком вили від таких вигадок.

У кожного мешканця Печери був набір ковпаків усіх семи кольорів веселки, ї в день, коли змінювався черговий правитель необхідно було змінювати ковпак. За цим пильно стежили воїни короля, який вступав на престол.

Лише в одному між королями не було суперечок: вони весь час вигадували нові податки. Люди надривались на роботі, щоб задовольняти примхи своїх повелителів, а цих примх було аж занадто.

Кожен король, вступаючи на престол, влаштовував гучний банкет, на який запрошували придворних усіх семи правителів. Святкувались дні народження королів, їхніх дружин, спадкоємців, відмічали вдале полювання, появу на світ маленьких дракончиків у королівських драконаріях і багато-багато іншого…

Рідко який день не лунали в палаці вигуки бенкетуючих, котрі пригощали один одного вином горішнього світу й славили чергового володаря.

ТРИВОЖНА ДОБА

ув 189-й рік Підземної ери. Її рахували від тоді, коли бунтівного Бофаро і його прибічників заслали до Печери. Кілька поколінь підземних жителів змінилося з того часу, і люди пристосувалися до життя в Печері з її вічною напівтемрявою, яка нагадувала земні сутінки. Їхня шкіра була блідою, вони стали стрункішими, тоншими, великі очі звикли добре бачити при тьмяному, розсіяному світлі золотистих хмар, що клубочіли під високим кам'яним склепінням, і вже зовсім не витримували денного світла горішнього світу.

Закінчувався час правління короля Памельї Другого, і треба було передавати владу Пампуро Третьому. Але Пампуро Третій був ще немовлям, і за нього правила мати, королева-вдова Стафіда. Стафіда була жінкою владолюбною, їй забаглося скоріше замінити Памелью на престолі. Вона покликала свого Хранителя часу, сивого кремезного дідугана з довгою бородою.

— Ургагідо, ти мусиш перевести годинник на головній башті на шість годин уперед! — наказала вона.

— Слухаю, ваша величносте! — відповів кланяючись, Ургандо. — Мені відомо, що піддані ждуть не діждуться вашого правління.

— Добре, йди, та не базікай! — обірвала його Стафіда.

— Не вперше! — посміхнувся Ургандо.

Він виконав наказ королеви. Але Хранитель часу короля Памелы, молодий Туррепо, отримав від свого повелителя розпорядження відвести стрілки годинника на дванадцять годин назад: Памелья хотів продовжити своє царювання.

У Місті Семи володарів і по всій країні почалась плутанина. Тільки-но городяни заплющили очі у дрімоті й занурились у перший солодкий сон, як двірцевий дзвін пробив шосту годину ранку — сигнал прокидатися. Заспані люди, нічого не розуміючи, неохоче піднімалися з ліжок, збиралися на роботу.

— Сусіде! — кричав невиспаний кравець шевцю. — В чім справа? Чому дзвін у таку ранню годину?

— Хто його знає! — відповідав той. — Королям краще відомо, який зараз час. Вдягайся, та не забудь надіти зелений ковпак…

— Знаю, знаю. Мені минулого разу добре перепало за те, що не в тому ковпакові пішов до булочної. Цілу добу був під вартою.

Ті, хто вийшов на площу, почули вгорі страшний шум і лемент: на головній вежі біля годинника билися Ургандо і Туррепо. Туррепо намагався зіштовхнути Ургандо, щоб відбити свій час. Але старий виявився сильніший і скинув суперника зі сходів.

Туррепо полежав долі кілька хвилин, підвівся і знову поліз нагору. Ургандо скинув його вдруге. Туррепо не вгомонився. Під час третьої

сутички він ухитрився схопити суперника в обійми, і вони впали зі сходів разом. Ургандо вдарився об сходинку головою і знепритомнів.

Туррепо негайно перевів годинник назад і дав сигнал відбою. Глашатаї побігли містом, наказуючи жителям лягати спати, а жовті воїни осідлали драконів і вирушили по країні сповіщати людям, що зелені розбудили їх надто рано.

Тут же на зміну зеленим з'явились жовті ковпаки.

Туррепо, перемігши, пішов спати, навіть не глянувши на непритомного Ургандо, а той, прийшовши до тями десь через півтори години, піднявся по сходах і розіслав гінців будити всіх у місті та в країні.

Протягом доби мешканці Печери вставали і лягали спати сім разів, поки настирний Туррепо не поступився суперникові. Жителям оголосили, що на престол вступив його величність король Пампуро Третій. Люди, не гаючи часу, змінили жовті ковпаки на зелені, останній раз на цю добу.

ПОЛЮВАННЯ НА ШЕСТИЛАПОГО

инуло ще сто літ. Становище в Підземній країні з кожним роком погіршувалось. Щоб задовольнити ненажерливих королів, придворних, солдатів, простим людям уже доводилось працювати по вісімнадцять-двадцять годин на добу. З тривогою вони думали про майбутнє.

І тут на допомогу мешканцям Печери прийшов дивовижний випадок. Усе почалось з полювання на Шестилапого.

Приборкання Шестилапих дало велику користь у господарстві країни. Вони тягли важкі плуги, борони, жниварки, косилки, крутили колеса молотарок. Шестилалі працювали також біля водяних коліс, які подавали воду з озера до Міста Семи володарів, витягали кліті з рудою із глибоких шахт.

Шестилапі були всеїдними тваринами. Їх годували соломою і сіном, рибою з озера, кухонними відходами… Погано було лише одне: щоб замінити Шестилапих, які вмирали від старості, потрібно було ловити в кам'яному лабіринті нових. Цей лабіринт був оголошений королівським заповідником, і під страхом смерті ніхто із жителів Печери не міг там полювати.

У королівському заповіднику була тиша. Жоден звук не порушував мовчання підземних залів та коридорів.

В одній з печер біля стіни стояв Шестипалий. Його кошлата біла шерсть ледь-ледь променилася, освітлюючи все довкола на два-три кроки. Звір з насолодою злизував величезних равликів з вологої скелі і ковтав їх разом зі шкаралупою.

Довго він займався цією приємною справою, але раптом його чутливе вухо вловило віддалений шум. Звір почав прислухатися вже рідше відриваючи равликів від стіни, стривожено мотав великою кошлатою головою.

Що занепокоїло звіра? Ця загадка скоро прояснилась. Удалині з'явились невиразні світлі плями, які коливалися у повітрі. Потім уже вирізнилися фігури людей, на їхніх головних уборах були прикріплені кульки, що світилися. Їхнє світло було схоже на те, яке випромінювала шерсть Шестипалого, але було значно яскравішим й освітлювало предмети на двадцять кроків навколо.

Високі стрункі люди в шкіряному одязі наближались до схованки Шестипалого, тримаючись на однаковій відстані один він одного. Вони несли перед собою довгу сітку, розтягнуту по ширині печери. У декого були палиці з петлею на кінці.

Мешканці Підземної країни йшли на полювання, щоб зловити Шестипалого.

— Тихше, друзі! — мовив начальник королівського полювання, вправний звіролов Ортега. — Відчуваю, звір недалеко. До мене доноситься запах.

— І ми відчуваємо його, — підтвердили підлеглі Ортеги.

— Міцніше тримайтесь на флангах, — наказав королівський ловчий. — Шестилапі завжди намагаються прорватись коло стіни.

— Ми підготували факели, — відповіли флангові. — Налякаємо його вогнем.

Хоч люди розмовляли тихо, звір почув їх і безшумно шмигнув у вузенький коридор на іншому кінці печери. Але мисливці були майстрами своєї справи, і вони чудово вивчили план лабіринту. Другий вихід з печери також загороджувала сітка, яку тримали люди.

Шестилапий з ревом відскочив назад і заметушився по печері. А мисливці здійняли крик, запалили факели, затупцювали ногами, загримали палицями по кам'яній підлозі. Пекельний шум, посилений луною, так налякав звіра, що він кинувся вперед наосліп і заплутався в широченній сітці. Мотузки затріщали під могутніми ударами лап, але мисливці все обплутували звіра сіткою, і невдовзі Шестилапий був у полоні.

В коридорі з'явився другий гурт мисливців. Люди, задоволено прицмокуючи, юрмилися навколо Шестипалого.

— За цього звіра ми отримаємо добру винагороду, — перемовлялись мисливці. — Погляньте, який він великий!

Тут знадобилися і палиці з петлями. Обережно розплутуючи лапи тварини, звіролови накидали на них петлі і зв'язували так, щоб Шестилапий міг робити лише невеличкі кроки. На голову звіра надягли

міцний шкіряний намордник, а до шиї прив'язали кілька мотузок. Спритність, з якою все це було зроблено, засвідчила великий досвід ловців. Знявши з Шестипалого сіть, чоловіки заходилися її складати.

Коли все було приготовлено, вирушили додому. Найвищі і найсильніші потягли Шестипалого за шию, а коли той вперся, інші ззаду кольнули його гострими кінцями своїх палиць. Звір змирився і поплентався за людьми.

— Цього малюка відведіть у шестилапник номер чотири, а приручатимеш його ти, Зелано! — розпорядився звіролов Ортега. — Вирушайте, а я походжу по лабіринту, здається мені що тут нам є ще чим поживитися.

ДИВНИЙ СОН

исливці запропонували Ортезі факел, але ловчий відмовився: йому вистачало кульки на шапці.

Звіролови пішли, відводячи Шестилапого, а Ортега почав бродити лабіринтом на самоті. Години через дві, уважно дослідивши, мисливець переконався, що на цій ділянці заповідника ховається рідкісна здобич: самка з дитиною.

Ловчий повернув додому. По дорозі відвідав печеру, де давненько вже не бував. І тут він раптом помітив відблиск світла в невеличкому басейні, який раніше був порожній.

— Гляди-но, — здивувався Ортега, — нове джерело відкрилося. Скільки пам'ятаю, ніколи такого тут не було.

Після тривалої ходи ловчий дуже хотів пити. Він опустився на коліна коло джерела, зачерпнув рукою води і з насолодою випив. Вода мала

особливо приємний смак, пінилась і вирувала. Ортега хотів ще трошки випити, але якась знемога охопила його усього.

— Ох, Ортего, Ортего, — докоряв собі мисливець, — старієш і слабнеш ти! Хіба раніше втомила б тебе така прогулянка. Ну, гаразд, відпочину трохи…

Він витягся зручно на жорсткому камені, і нездоланний сон склепив йому повіки.

Зникнення Ортеги схвилювало сім'ю лише під кінець наступного дня: тривалі відлучки старого мисливця були для неї звичними. Але, коли і через три доби він не повернувся, дружина і діти Ортеги, мисливці занепокоїлись.

Що могло трапитися з ловчим? Заблукати в лабіринті, котрий Ортега знав, як свої п'ять пальців, він не міг. Залишалося припустити найгірше: напад голодного звіра чи обвал. Але Шестилапі давно перестали нападати на людей і трималися від них подалі.

Король Уконда який правив того місяця, розпорядився відправити загін мисливців иа пошуки. Ним керував помічник ловчого Куото.

Люди несли оберемки факелів і великий запас провізії, оскільки пошуки могли затягнутися на кілька діб. І справді, лише після довготривалих зусиль знайшли Ортегу, котрий лежав у маловідомій печері, неподалік від круглого заглиблення, на її долівці. Заглиблення було схоже на басейн, але в ньому не було жодної краплини води.

Здавалося, ловчий мирно спав, але ніяких ознак дихання не було. Приклали вухо до грудей: серце не билось.

— Він мертвий! — скрикнув один з мисливців.

— І помер зовсім недавно, — додав Куото. — Його тіло ще зовсім тепле і гнучке. Але як він ви гримав два тижні без їжі та води?..

Сумна процесія з тілом Ортеги зупинилась перед ґанком синьої частини палацу, де жив Уконда. Сам король вийшов на ґанок віддати шану своєму вірному мисливцю.

Коли збираєшся ховати чоловіка, жінко? — звернувся він до вбитої горем Алони, дружини Ортеги.

— За звичаєм батьків, завтра! — відповіла та.

— Ха-ха-ха! — раптом почувся різкий сміх, і крізь натовп проштовхався лікар Бориль, з плечей якого звисала синя мантія. — Та хіба можна ховати живу людину?.. Ви лише погляньте на його свіже обличчя, якого не торкнулось дихання смерті! А це? — Низенький товстий лікар підняв руку Ортеги, опустив, і вона м'яко впала на ноші.

Алона з надією і сумнівом дивилася на лікаря Бориля а той намагався довести, що Ортега живий, лише без свідомості.

— Дурниці! Нісенітниця! — почувся громовитий бас, який уривчасто вимовляв слова, й до тіла Ортеги наблизився дуже високий худорлявий лікар Робить у недбало накинутій зеленій мантії. — Ця! Людина! Мертва! Як! Камінь!

Між лікарями розпочалась запекла суперечка, яка супроводжувалась науковими доказами. Відповідно до того, хто з двох брав гору, Алона то впадала у відчай, то знову жила надією.

І все ж нарешті, дякуючи пронизливому голосові, переміг лікар Робиль, який дивився на маленького Бориля згори вниз.

— Я! Стверджую! — гримів він. — Що! Цю! Людину! Завтра! Необхідно! Ховати!

Але в цей момент "покійник" поворухнувся і розплющив очі. Вражений натовп відсахнувся, лише Алона впала на груди чоловіка і з плачем цілувала його обличчя!

— Ха-ха-ха! Хо-хо-хо!. — заходився сміхом Бориль. — Високовчений лікар Робиль мало не поховав живу людину! Оце так світило науки!

Але осоромлений Робиль не здавався:

— Це! Ще! Треба! Довести! Що! Він! Живий!

І він, розсердившись, пішов з площі, величаво загорнувшись у свою зелену мантію.

Дехто з глядачів розсміявся при останніх словах Робили. Однак лікар Бориль був чимось стурбований.

Ортега який щойно прийшов до тями, нічого не говорив, нікого не впізнавав, навіть дружину, і не розумів слів співчуття, з якими звернувся до нього сам король Уконда.

— Дивно, дуже дивно! — бурмотів лікар Бориль — Погляд Ортеги блукає, як у немовляти, і рухи його рук і ніг також безладні. — Цікаво, дуже цікаво! — пожвавішав він. — Цей випадок може виявитись цінним для науки. Мила жінко! — звернувся він до дружини ловчого. — Я берусь лікувати вашого чоловіка, і до того ж абсолютно безплатно.

Не слухаючи слів подяки Алони, добродушний лікар наказав мисливцям віднести Ортегу додому, бо, коли його поставили на ноги, ловчий не міг ступити жодного кроку. Бориль пішов услід за ношами.

СОННА ВОДА

ікар Бориль день і ніч проводив біля ліжка Ортеги. Виявилось, що ловчий дійсно у всьому був схожий на новонародженого. Він не вмів їсти, і його доводилось годувати з ложечки. Ортега не говорив, лише щось нерозбірливо белькотав. Він не розумів слів, звернених до нього, і не відгукувався на власне ім'я..

— Дивовижний випадок! — бурмотів здивований Бориль. — От розповісти б про нього горішнім лікарям! Даю голову навідріз, вони нічого подібного не бачили.

Але відтворення втрачених здібностей йшло у Ортеги на диво швидко. Вже під вечір він говорив "тато" і "мама", що було дуже смішно при його бороді, і робив перші несміливі кроки, тримаючись за синову руку.

Наступного дня його мова стала розбірливою, свідомість прояснилась. Помічник ловчого Куото розмовляв із ним багато годин підряд, розповідаючи про різні випадки на полюванні, і все це знову оживало в пам'яті Ортеги. Ще один день напружених занять і ловчий, якого лікар Бориль привів до короля, розповів про свої незвичайні пригоди в лабіринті.

— Але коли ми знайшли вас, цей басейн був порожній! — вигукнув Куото, який прийшов з ловчим, і зразу ж зніяковів. — Даруйте, ваша величносте, за порушення етикету.

— Як — порожній? — перепитав Ортега помічника.

— Там не було ні краплі води, — запевнив Куото.

— Не може бути! — обурився ловчий. — Не приснилось же це мені?

— А. Можливо І Приснилось. — Єхидно зауважив лікар Робиль. — Адже. Ви. Так. Міцно. І. Довго. Спали.

У лабіринт спорядили експедицію. Нею керував Ортега, до якого повністю повернулись утрачені здібності. З ним вирушили, окрім мисливців, міністри землеробства й промисловості короля Уконди та лікарі Бориль і Робить.

Ортега страшенно здивувався коли виявилося, що басейн справді сухий.

— Але як це все могло трапитись? — бурмотів він — Адже я прекрасно пам'ятаю що мене здолав он після того, як я випив води з цього басейну…

Люди вже зібрались йти. Але тут лікар Бориль висловив думку про те що Країна Підземних рудокопів зовсім змінилася. Він сказав:

— Можливо вода тут з'являється й щезає? Вона виходить із скелі в певний час і знову ховається.

Лікар Робиль одразу ж його висміяв, але вражений Бориль запропонував перевірити це припущення.

— Залишимося тут на тиждень, на два, на місяць, зрештою! — закричав він.

— Може. На. Рік? — насмішкувато запитав Робиль.

— Якщо протягом місяця вода не з явиться, я визнаю себе переможеним, — сміливо заявив Бориль, — і на знак поразки обійду навколо Міста Семи Володарів навкарачки!

— Згода! — посміхнувся Робиль.

Двоє лікарів залишилися чергувати біля джерела, а щоб вони не нудьгували, з ними зосталися і двоє міністрів, які зацікавились суперечкою. До речі, вчотирьох було зручніше грати в кості, що виявились у кишені одного з міністрів, завзятого гравця.

— А як же ваші міністерства? — поцікавився Ортега.

— Обійдуться без нас, — безтурботно сказав міністр землеробства.

Міністри наказали принести в печеру постіль і усі необхідні для тривалого перебування в лабіринті речі: провізію, вино, фрукти. До них мали навідуватись через день, поповнювати їхні запаси.

П'ять разів ходив Ортега до печери, і щоразу все залишалося по-старому. Басейн був порожній, лікар Робиль дражнив Бориля й радив йому завчасно вчитися ходити навкарачки а Бориль з кожним днем хмурнішав.

Але на шостий раз Ортега і його мисливці побачили несподівану картину: двоє лікарів і двоє міністрів лежали на землі нерухомі, вони не дихали, серця не билися. Між ними валялись кості — партію вони не дограли. А джерело було знову порожнє.

Коли до синього ґанку принесли чотирьох "покійників", король Уконда мовив:

— Тепер усе зрозуміло. Ця вода, що таємниче з'являється і щезає, — сонна. Мої міністри і двоє лікарів виявили велику легковажність, одночасно напившись чарівної води. Що ж? Почекаємо коли вони прокинуться. Віднесіть цих сплюхів до хат і доповідайте мені про їхній стан щодня.

Ловчий Ортега свого часу спав два тижні. А тут минуло два тижні, і місяць, і півтора, та всі четверо залишались у тому ж стані: їхні тіла були теплими й гнучкими, але дихання не відчувалося, серце не билося.

Першим прокинувся лікар Бориль. Це сталось на п'ятдесят третій день після того, як він налився сонної води Як і ловчий Ортега, Бориль увесь час скидався поведінкою на новонароджену дитину. А це було для нього справжньою бідою.

У Підземній країні було лише два лікарі, третьому там не було чого робити: не знайшлося б практики Лікарі передавали свої знання у спадок, від батька до сина. Але батьки Бориля і Робиля давно померли. Хто ж тепер навчить двох колишніх лікарів медицині?

Семеро королів лютували, коли зрозуміли, що залишаться без лікарської допомоги. Вони навіть збиралися повісити Ортегу за те, що знайшов це трикляте джерело, але потім одумались: адже це ніяк не зарадило б справі.

Бориль протягом трьох днів навчився ходити і говорити, але уся медицина геть-чисто вивітрилася з голови На щастя, вдома збереглися записки його батька і зошити в яких Бориль робив уроки. За два тижні Бориль уже міг сяк так лікувати хворих.

На цей час прокинувся Робиль.

— Його навчатиму я! — сказав Бориль і зрозуміла річ, йому ніхто не заперечував.

— Ти знаєш, хто я такий? Я — знаменитий лікар Бориль, світило науки, твій єдиний наставник і заступник, без котрого ти на віки вічні залишився б дурнем і невігласом. Запам'ятав? Повтори!

І довгань Робиль, зігнувшись мало не вдвоє і дивлячись згори вниз на вчителя закоханими очима, говорив:

— Ви знаменитий лікар Бориль, світило науки, мій єдиний наставник і заступник. Без вас я навіки залишився б дурнем і невігласом…

— Дивись же, пам'ятай це завжди і не слухай тих, хто тобі казатиме щось інше.

Міністри, котрі наковталися води найбільше, прокинулись одночасно через три місяці після того; як заснули. Король Уконда, розлючений тим, що вони самовільно відлучилися зі служби та ще й так довго спали, наказав навіювати їм, що до свого сну вони були лакеями у палаці. А їхнім сім'ям було наказано під страхом суворої кари нічого не розповідати бідолахам про їхнє минуле. Цей сміливий дослід вдався. Обидва міністри зовсім забули своє минуле. Одягнені в лакейські лівреї вони жваво бігали по палацу з тацями, підмітали підлогу, чистили взуття, прислужували за обідом.

БЛИСКУЧА ДУМКА

ієї пори, коли трапились ці дивні події, з усіх семи Хранителів часу розумом і чесністю відзначався Белліно. До його слушних порад прислухалися, їх виконували не лише інші Хранителі часу, а навіть і королі

І от після того, як знайшли джерело чарівної води у цього Белліно з явилась чудова думка.

— А що коли присипляти королів на той час, поки вони не правлять? — мовив сам до себе Белліно і злякано сахнувся, чи хто не підслухав його?

Спочатку ця ідея здалась Хранителеві часу зухвалою і нездійсненною але що частіше він над нею замислювався, то більше вона йому подобалася.

— Справді, — міркував Белліно — зараз народ годує сім королів з їхніми сім'ями, сім придворних штатів, сім розбещених лакейських банд, сім військових загонів, сім шпигунських зграй. Це більше як тисяча дармоїдів. А якщо здійснити мій задум, то на шиї в народу буде лише півтори сотні нероб, а решта буде мирно спати без сновидінь, не турбуючись про свій шлунок.

Спочатку старий Белліно міркував над своїм планом сам, а потім поділився думками з лікарем-товстуном Борилем.

Бориль був у захваті.

— Клянусь усіма гірчичниками світу, — запалився він, це навдивовижу геніальна ідея! Та чи погодяться і наші повелителі спати? — додав він у задумі.— Але ми їх умовимо.

Та передовсім треба було дослідити всі загадкові властивості сонної води. Цим і зайнялись Белліоо разом з лікарями Борилем і Робилем.

З'ясувалося, що чарівна вода з'являлась зі скелі раз на місяць. Вона наповнювала невеличку круглу яму, стояла у ній кілька годин, а потім знову зникала в незвіданих земних надрах.

Воду набирали у посуд, приносили до Печери але вже через добу вона втрачала свою присипляючу властивість. Щоб заснути слід було пити чарівну воду одразу після її появи.

Не зразу вдалося підібрати такі дози води, від якої людина засинала б рівно на шість місяців — ні більше, ні менше. На ці досліди пішло в Белліно та його помічників чимало часу.

З дозволу семи королів, які ще не знали до чого все це йшло лікарі присипляли ремісників і землеробів. А ті охоче погоджувались, бо довгий спокійний сон давав їм відпочинок від тяжкої роботи.

Нарешті досліди завершились. Було знайдено і відміряно таку кількість чарівного напою, який присипляв би дорослого чоловіка саме на півроку. Для жінки доза виявилася меншою, а дитині вистачало зовсім небагато.

ВЕЛИКА РАДА

оли усі підготовчі роботи завершилися, Белліно попросив королів зібратися на Велику Раду. За звичаєм, на такій Раді були присутні всі королі зі своїми сім'ями, їхні міністри та придворні.

Надзвичайно барвисто виглядав Круглий зал Веселкового палацу, де засідала Велика Рада. Яскраво освітлений гірляндами фосфоричних кульок, цей зал поділявся на сім секторів, кожен для придворного штату одного з королів. І яким же розмаїттям відрізнявся одяг підземних володарів та їхніх придворних!

В одному секторі сяяли пишнотою всі можливі відтінки зеленого кольору від найтемнішого до ніжно смарагдового. Другий вражав переливами червоного в чудових поєднаннях. А далі йшли суворі сині та фіолетові кольори, небесно-блакитний, сонячно-жовтий… Тут сама веселка поблідла б від заздрощів, якби спустилася з неба у цей величезний підземний зал.

Очі, втомлені від одноманітних бурих, коричневих, темно-червоних тонів, які переважали в природі Підземної країни, відпочивали й ніжилися на розкішному святі яскравих барв Мабуть, недаремно мудрий король Карвенто ще двісті років тому видав закон, який наказував вносити якомога більше кольорових барв у збіднену кольорову гаму підземелля. За наказом Карвенто стіни будинків, стовпи, які огороджували земельні

ділянки, дороговкази фарбували в яскраві бірюзові, блакитні, перлинні відтінки.

Нарешті зайшов до зали останній король, який спізнився разом з дружиною і двома синами. Зібрання можна було розпочинати.

З дозволу короля Асфейо, який правив цього місяця слово взяв Хранитель часу Белліно. Він почав говорити про те скрутне становище, в якому перебуває країна. В ній давно вже не вистачає робочих рук з кожним роком надходить усе менше і менше податків, а через це доводиться обмежувати розкіш королівського палацу.

— Ганьба! Неподобство! — пролунали голоси звідти де сиділи королі.

— Я згоден з тим, що цьому треба покласти край, — спокійно погодився Белліно, — і, здається, знайшов спосіб.

— Гм, цікаво — крекнув король Асфейо. — Послухаймо.

І Белліно розповів про свій незвичайний задум. Запала довга нестерпна тиша. Люди осмислювали, як їм поставитися до цієї зарозумілої пропозиції. А Белліно почав спокушати королів вигодами іншого характеру.

— Ви поміркуйте, ваші величності, як це буде для вас зручно! Зараз ви відкоролювали один місяць і потім нудьгуєте без роботи аж півроку, очікуючи своєї черги. Звідси усілякі сварки та інтриги. А тут час пролітатиме для вас як одна хвилина. Все ваше життя буде одним суцільним царюванням, яке перериватиметься лише періодами чарівного сну, що наставатиме непомітно. Ви ж і тепер спите кожної доби!

— Це чудово придумано! — вигукнув хтось з королів.

— Звичайно, чудово! — підхопив Белліно, зрадівши підтримці. — І, окрім усього, я і шановні лікарі Бориль і Робиль (обидва підвелися й поважно вклонилися зібранню), ми встановили, що цей сон, хоч і довгий, зовсім не впливає на тривалість життя, він просто викреслюється з нього. Замість відведених вам природою шістдесяти років ви будете жити, панове, по чотириста років, тривалість вашого життя зросте вісім разів!

Приголомшені такою спокусливою пропозицією, члени Ради довго мовчали. А потім король Уконда у захваті вигукнув:

— Вирішено! Я перший лягаю спати!

— Чому перший? — ревниво запитав король Асфейо. — Період мого правління закінчується наступного тижня, значить я перший буду! А ви, ваші величності, чекайте своєї черги!

Королева Ріпна запитала:

— Чи потрібно присипляти придворних та лакеїв? Можливо, на всіх не вистачить чарівної води?

— Води вистачить, — заспокоїв її лікар Бориль. — До того ж, що робити придворним, солдатам, шпигунам, поки королі сплять? Будувати підступні задуми?..

— Ні, ні, — водночас заперечили королі й королеви. — Якщо присипляти, то вже всіх!..

НОВИЙ ПОРЯДОК У ПЕЧЕРІ

тже, першого присипляли чарівною водою короля Асфейо разом з сім'єю, придворними, слугами, воїнами і шпигунами. Дивно було бачити, як спершу сам король, потім його дружина й діти випивали з

кришталевих кубків ретельно відміряні лікарями дози води і, охоплені нездоланним сном, відразу опускались на м'який килим.

За ними були на черзі придворні, слуги, воїни й шпигуни. Лакеї короля Уконди, який сів на престол після Асфейо, із жартами і сміхом переносили тих, що заснули, до спеціальної комори й клали на полиці розташовані у кілька рядів. Там їх пересипали порошком від молі. А щоб їх не погризли миші, яких у Країні Підземних рудокопів було чимало, у коморі поселили дві ручні сови, які заміняли у Печері котів.

Спливав місяць за місяцем — і нові групи тих, кого присипляли, заповнювали нові комори. Жителі країни відчули полегшенням менше продуктів ішло в королівський палац, більше залишалось простим людям.

Але всі переваги ідеї Белліно люди зрозуміли за півроку, коли із семи гамірливих веж Веселкового палацу шість стали тихими й порожніми, і лише в одній вирувало життя. Там відбувалися бенкети, гриміла музика, лунали заздоровні пісні, але терпіти це тепер було значно легше, ніж раніше, коли воднораз веселилися усі сім королівських дворів.

До Хранителя часу Белліно ставилися з надзвичайною пошаною. Люди при зустрічі вклонялися йому до землі, поки він, скромний від природи, не заборонив цього. Звичайно, сам Белліно не пив чарівного напою і не занурювався в зачарований сон. Йому доручили наглядати за зміною королів. І він робив це настільки добре що народ прийняв рішення:

Нащо тримати аж семеро Хранителів часу, це призводить лише до плутанини. Нехай лише Белліно буде незмінний Хранитель часу та вибирає собі помічників на власний розсуд. А коли йому настане пора йти на спочинок, народ обере його наступника з-поміж найповажніших громадян Підземної країни.

Так і повелось з того часу.

Для Хранителя часу та його помічників найбільш клопіткими були дні, коли прокидалася чергова група сплячих; необхідно було за якихось три дні всіх навчити ходити, говорити відновити пам'ять…

А потім у тих, хто прокинувся, наставав місяць суцільного неспання… За півроку сну вони нагромадили стільки сил, що щоденний сон їм був непотрібний, і вони весь місяць розважалися. Бенкети змінювали полювання на Шестилапих, потім далека прогулянка, рибалка, польоти на крилатих ящерах і знову бенкет…

Королю ніколи було керувати країною та видавати нові закони. Непомітно тягар правління і всі державні клопоти лягли на Хранителя часу, а за королями залишався тільки титул і пошана.

Белліно подбав іще про збереження джерела, яке отримало назву Священного. Згодом і печеру назвали Священною. Басейн, у якому з'являлась вода, оточили круглою красивою невеличкою вежею з різнокольорової цегли, а біля входу поставили варту.

Сонну воду оголосили державною власністю, і хто. хотів отримати порцію такої води, повинен був одержати дозвіл від Хранителя часу й двох лікарів, нащадків Бориля і Робиля. Таке траплялося, коли в якійсь сім'ї виникали неприємності та сварки. Тоді чоловік і дружина, випивши чарівної води, засипали на кілька місяців, а коли прокидалися, усе погане забувалося.

Так минали віки в цій країні, відмежованій від горішнього світу величезною товщею землі і з'єднаній з ним лише одним виходом, де йшла торгівля між рудокопами і меншаннями Блакитної країни.

За минулі століття характер підземних жителів страшенно змінився: вони стали недовірливими, боялися якихось підступних задумів горішніх

людей, і варта з луками та стрілами напоготові весь час літала під склепінням Печери.

Століття минали, і в Підземній країні змінилося багато поколінь простих людей, лише у Веселковому палаці життя йшло дуже повільно. За сімсот років, які минули з Дня Першого Присипляння, лише двічі змінилися семеро підземних королів з їхнім оточенням і прислугою.

Розумово ці люди не змінювались за все своє довге життя. Адже вони, прокидаючись після чергового сну, забували все, що раніше знали, їх доводилося навчати усьому спочатку, а чи багато чого навчиш людину, коли весь курс навчання триває три-чотири дні?

Народ почав роздумувати, чи взагалі потрібні країні ці семеро королів, які або сплять, або бенкетують і не займаються справами держави. Однак надто великою ще була пошана до монархів, яку люди успадкували від пращурів, і мало хто серйозно замислювався над тим, як скинути королів і жити без них.

Несподіваний випадок порушив порядок, який склався протягом століть у Підземній країні, і все перевернув.

ЩЕ КІЛЬКА СТОРІНОК З ІСТОРІЇ ЧАРІВНОЇ КРАЇНИ

ивовижна подія сталася одного разу в Чарівній країні. Це трапилось рівно через триста років і чотири місяці після того, як звіролов Ортега знайшов у лабіринті сонну воду.

На материку, який на той час уже стали називати Американським, жили в різних кінцях чотири чаклунки: дві добрі та дві злі. Добрих чаклунок називали Вілліна і Стелла, а злих — Гінгема і Бастінда. Злі чаклунки були рідними сестрами, але увесь час ворогували між собою й не хотіли знати одна одну. Людські поселення розміщувалися дедалі

ближче до сховища чаклунок, і вони, як колись могутній Гуррікап вирішили змінити місце проживання.

Дивно, що ця думка завилась у всіх фей відразу, але чого тільки не буває на світі! Чаклунки зазирнули у свої магічні книги, і усім їм припала до душі Чарівна країна, відмежована од світу Великою пустелею і неприступними горами.

З книг вони дізналися також, що країну населяють тихі маленькі поди яких легко підкорити, і що там немає жодного чаклуна чи чаклунки, з якими б довелось боротися за владу.

Але чотири феї були неприємно вражені, коли, діставшись різними шляхами до Чарівної країни (не забувши, звичайно, прихопити своє чарівне причандалля!), вони всі там зустрілися.

— Це — моя країна! — верескливо скрикнула суха від вічної злості Гінгема. — Я першою сюди прибула!

Вона справді випередила своїх суперниць аж на годину.

— У вас надто великий апетит, пані, — з насмішкою зауважила красуня Стелла, яка знала секрет вічної юності — Нам усім вистачить місця у цій великій країні.

Ні з ким не хочу ділитися, навіть з сестрою Гінгемою, заявила одноока Бастінда з чорною парасолею під пахвою, яка переносила чаклунку з місця на місце, як килим-самоліт. — Пам'ятайте, феї, коли дійде до бійки, вам буде непереливки…

Добродушна сива Вілліна нічого не сказала. Вона вийняла зі складок своєї одежі мініатюрну книжечку, дмухнула на неї, і книжечка перетворилась у величезний том. Інші чаклунки подивилися на Вілліну з

повагою: вони не вміли так обходитися зі своїми чарівними книжками і тягли їх з собою в натуральному вигляді.

Вілліна почала гортати сторінки книги, бурмочучи:

— Абрикоси, ананаси, Африка бинти, булки… Ага, ось воно… війна! — Чаклунка прочитала кілька рядків мовчки і переможно посміхнулась: — Хочете воювати? Давайте!

Гінгема і Бастінда злякалися. Вони зрозуміли: боротьба буде серйозною і, напевне, чарівна книга Вілліни не віщує їм перемогу. І чотири феї розійшлися полюбовно.

Звичайно, з книги феї довідались про існування якоїсь Печери, але туди ніхто з них не захотів іти. За жеребом Гінтемі дісталася Блакитна країна, Вілліні — Жовта, Бастінді — Фіолетова, Стеллі — Рожева. А центральну область вони залишили вільною, щоб вона розділяла їхні володіння і щоб їм якнайменше доводилося зустрічатися. Феї домовились навіть, що ніхто з них не залишатиме надовго свою країну, і поклялися у тому. Потім рушили — кожна у свій бік.

На той час у Чарівній країні королівська влада збереглася лише у Печері: нагорі її вже давно не було. Народам набридло терпіти королів, які весь час ворогували й затівали війни. Вони повстали і скинули тиранів. Мечі перекували на серпи й коси, народи почали жити спокійно.

Плем'я людей, яке спершу населяло Блакитну країну, кудись пішло, а замість нього залишилися маленькі чоловічки, які мали смішну звичку постійно рухати щелепою, ніби вони весь час щось пережовували.

За це їх прозвали Жуванами.

То був злощасний день для Жуванів, коли в їхній країні з'явилась чаклунка Гінгема. Залізши на високу скелю, вона так пронизливо

заверещала, що її почули жителі усіх довколишніх сіл і збіглися на крик І тоді дивлячись на людей, які тремтіли зі страху, злюча стара сказала:

— Я, могутня чарівниця Гінгема, оголошую себе володаркою вашої країни. Моя влада не має меж. Я можу викликати бурі і урагани…

На обличчях Жуванів з'явилась недовіра.

— Хіба ви ще сумніваєтесь?! — розлютилась Гінгема. — От я вам зараз! — Вона розкинула поли своєї чорної мантії і забурмотіла незрозумілі слова: Пікапу, трикапу, лорики, йорики турабо, фурабо, корики, морики.

Відразу ж подув сильний вітер, а на небі з'явились чорні хмари. Налякані Жувани впали на коліна і визнали владу Гінгеми.

— Я не втручатимуся у ваші справи — мовила чаклунка. — Сійте хліб розводьте курей та кроликів, але мені платіть данину: збирайте для мене жаб і мишей, п'явок і павуків — цими ласощами я харчуюся.

Жувани дуже боялися п'явок і жаб, але Гінгема була ще страшнішою, вони поплакали та й змирилися.

Гінгема вибрала для житла велику печеру, розвісила попід стелею в'язки мишей та жаб, закликала з лісу пугачів. Жували навіть близько не підходили до печери чаклунки.

Але їм потрібен був метал для кіс, серпів і плугів, а також коштовні камені для прикрас. Тому вони вели торгівлю із підземними рудокопами і в певні дні збирались біля Торгових воріт, очікуючи опівночі звуку дзвона.

Самих рудокопів Жувани ніколи не бачили. Протягом століть ті так відвикли від денного світла, що могли з'являтися нагорі лише у повній темряві, коли Жувани спали.

Бастінда так само легко, як і її сестра, захопила владу над Фіолетовою країною, яку населяли лагідні працелюбні Мигуни, котрі отримали таке прізвисько через те, що постійно мигали очима.

Чаклунка наказала побудувати собі палац, закрилась у ньому з кількома слугами та й жила там, ненависна всім.

Зате мешканцям Жовтої та Рожевої країн пощастило: владарювали над ними добрі Вілліна та Стелла. Ці чарівниці не гнобили свої народи, а всіляко їм допомагали, намагалися поліпшити їхнє життя.

Так велося у Чарівній країні впродовж століть, а потім сталася подія, на перший погляд незначна, але вона мала важливі наслідки.

В Америці, в штаті Канзас, жив невдаха на ім'я Джеймс Гудвін. Він не те що був лінивим чи дурним, просто йому не щастило в житті. За яку б він справу не брався, в нього нічого не виходило. Нарешті він купив повітряну кулю й почав підніматися в повітря під час ярмарок на втіху роззявам, з яких збирав гроші за видовище. Якось здійнявся буревій, мотузок, яким була прив'язана куля, лопнув, вітер підхопив її і заніс разом з Гудвілом у Чарівну країну.

На щастя Гудвіна, буревій закинув його у центральну частину країни, вільну від влади чарівниць. Але люди, які збіглися, побачивши чоловіка, який спускався з неба, вирішили, що це великий чаклун. Гудвін у свою чергу не став їх розчаровувати.

За кілька років він збудував чудове місто, у жителів Підземної країни виміняв велику кількість смарагдового каміння, щоб прикрасити його. Своє місто Гудвін назвав Смарагдовим, а коли за вершив його побудову він зачинився від людей у розкішному палаці і розповсюдив чутку, що він наймогутніший чародій у світі і може творити надзвичайні дива.

До відвідувачів Гудвін з'являвся в різних дивовижних подобах, які лякали людей І голос, який таємничо лунав збоку говорив усім:

— Я Гудвін, Великий і Жахливий! Чому ви відволікаєте мене від мудрих роздумів?

Гудвін намагався щосили підтримати свою славу великого чарівника. Це йому вдавалося непогано, і він зробив лише одну велику помилку: замислив захопити володіння Бастінди. Війна була короткою. Летючі Мавпи, яких мала зла фея, швидко розбили військо Гудвіна, а його самого ледь не захопили в полон. Але йому вдалося втекти. Відтоді минуло багато років, про невдачу Гудвіна забули, і навіть феї вважали його великим чарівником.

Гудвіна розвінчала маленька дівчинка Еллі, яка випадково потрапила у Чарівну країну. А сталося це так.

ПЕРША ПОДОРОЖ ЕЛЛІ У ЧАРІВНУ КРАЇНУ

ллі з батьками жила в просторому канзаському степу. За будиночок їм слугував невеликий фургон, знятий з коліс і поставлений на землю. Одного разу зла Гінгема вирішила занапастити увесь рід людський і накликала буре він страшної сили, який долетів аж до Канзасу. Але добра Вілліна знешкодила його, дозволивши йому захопити лише один фургон у канзаському степу чарівна книга розповіла їй, що під час бурі він завжди порожній.

Та навіть чарівні книги іноді знають далеко не все: у фургоні опинилася Еллі, яка забігла туди за своїм песиком Тотошком. Будиночок занесло у Чарівну країну, і він упав на голову злої Гінгеми, яка милувалася буревієм; чаклунка загинула.

Еллі опинилася в чужій країні сама, без друзів, якщо не рахувати Тотошка, котрий у Чарівній країні раптом заговорив, страшенно здивувавши свою маленьку господарку.

Але на допомогу Еллі з'явилася Вілліиа, добра чарівниця Жовтої країни. Вона порадила дівчинці йти в Смарагдове місто до великого чародія Гудвіна, який поверне її в Канзас до тата й мами, якщо вона, Еллі, допоможе трьом істотам добитися виповнення їхніх заповітних бажань Так сказала чарівна книга. Потім Вілліна щезла: відлетіла у свою країну.

А поки Еллі розмовляла з Вілліною, Тотошко, оббігавши всі околиці відвідав печеру Гінгеми й приніс звідти в зубах красиві срібні черевички, найбільшу коштовність чаклунки. Жувани, які зібрались на місці загибелі Гінгеми, запевнили дівчинку, що саме в цих черевичках захована вся чарівна сила, але яка вони не знали.

Жувани спорядили Еллі, забезпечили провізією, вона наділа срібні черевички які були саме на неї, і вони з Тотошком пішли в Смарагдове місто дорогою викладеною жовтою цеглою.

Простуючи до Гудвіна, Еллі знайшла нових друзів. У пшеничному полі Еллі зняла з кілка Страшила — опудало, яке могло ходити і розмовляти і в якого була заповітна мрія дістати розумний мозок для своєї солом'яної голови. Страшило пішов з Еллі до Смарагдового міста, до Гудвіна.

В глухому лісі Еллі і Страшило врятували від загибелі Залізного Дроворуба. Він цілий рік простояв біля дерева з піднятою важкою сокирою, бо його застав дощ саме тоді, коли він забув у хатинці маслянку, і його залізні суглоби заіржавіли. Еллі принесла маслянку, змастила Дроворуба, і він став як новенький. Він також пішов з Еллі та Страшилом у Смарагдове місто, сподіваючись, що Гудвін дасть йому любляче серце для його залізних грудей, а це було заповітним бажанням Дроворуба.

Наступним у цій дивній компанії виявився Полохливий Лев, заповітною мрією якого було стати сміливим. Він теж подався з Еллі до Гудвіна.

Дорогою в Смарагдове місто з Еллі та її супутниками сталося багато небезпечних пригод: вони перемогли Людожера, билися зі страхітливими шаблезубими тиграми, переправилися через широку річку, потрапили на підступне макове поле, де Еллі, Тотошко і Лев мало не заснули назавжди від пахощів маку. Під час цієї останньої пригоди Еллі познайомилась і подружилася з королевою польових мишей Раміною. Раміна дала дівчинці чарівний срібний свисточок, який з часом їй дуже знадобився.

Нарешті всі перешкоди залишилися позаду, Еллі з супутниками опинилась у чудовому палаці Гудвіна. При вході в місто на них наділи зелені окуляри, і все заблищало перед ними різними відтінками зеленого кольору.

На прохання мандрівників Гудвін прийняв їх, але всі мусили приходити до нього поодинці. Перед Еллі він з'явився у вигляді величезної Живої Голови, голос якої лунав десь збоку. Голос сказав:

— Я — Гудвін, Великий і Жахливий! Хто ти така і навіщо турбуєш мене?

— Я — Еллі, маленька і слабка, — відповіла дівчинка. — Я завітала здалеку і прошу у вас допомоги.

Еллі розповіла Голові про свої пригоди: просила допомогти повернутися в Канзас, до тата й мами. Коли Голова дізналась, що Еллі із Канзасу, її голос подобрішав. І все ж чарівник поставив вимогу:

— Йди у Фіолетову країну і звільни її жителів від злої Бастінди. І тоді я поверну тебе додому.

Таку ж вимогу — звільнити Мигунів від Бастінди — Гудвін поставив перед Страшилом, Залізним Дроворубом і Левом, коли вони звернулися до нього, кожен зі своїм проханням.

Засмучені друзі вирушили у Фіолетову країну, хоча зовсім не сподівались перемогти могутню Бастінду. Однак злій чаклунці довелось застосувати усі свої чари, аби здолати сміливих мандрівників. За її наказом підвладні їй Летючі Мавпи випотрошили Страшила, скинули у прірву Залізного Дроворуба і принесли у Фіолетовий палац Еллі, Лева і Тотошка.

Довго вони знемагали в полоні без надії на звільнення. І це звільнення прийшло випадково. Виявилося, що чаклунка боялась води: п'ятсот років вона не вмивалась, не чистила зубів, пальцем не торкалася води, бо їй напророкували смерть від води

І сталося так, що сердита Еллі вилила на Бастінду відро води, коли та намагалась вкрасти у неї чарівні срібні черевички. Бастінда розтала, і країна Мигунів звільнилась з-під її владарювання.

Мигуни на радощах полагодили Страшилові костюм, наповнили його соломою. А Залізного Дроворуба розібрали на частини, привели до ладу всі його деталі, відполірували їх до неймовірного блиску й зібрали заново. Дроворуб їм настільки сподобався, що Мигуни попросили його стати їхнім правителем, і він обіцяв повернутися до них, коли отримає від Гудвіна серце.

Друзі повернулись в Смарагдове місто з перемогою, але Гудвін не поспішав виконати свої обіцянки. Обурена компанія увірвалась до нього в тронний зал, і там Тотошко виявив за непомітною ширмою маленького дідка в смугастих штанах.

Еллі та її супутники були дуже розчаровані, коли виявилося, що цей переляканий чоловічок і є Великий і Жахливий чарівник Гудвін. Гудвін

розповів їм свою історію признався, що багато років дурив людей, але завершив так:

— Ваші бажання я виконаю, друзі мої! Все ж я стільки років був чарівником і дечому навчився.

Гудвін зняв зі Страшила голову, випотрошив з неї солому й наповнив висівками, перемішавши їх з голками та шпильками.

— У вас тепер надзвичайно гострий розум, друже мій, — сказав Гудвін, — тільки навчіться ним користуватись.

— О, я обов'язково навчуся! — у захваті вигукнув Страшило.

Дроворубу Гудвін вирізав отвір у залізних грудях, підвісив всередині червоне шовкове серце, наповнене тирсою, і запаяв дірку. Серце билось об грудну клітку, коли Дроворуб ходив, і добряк був щасливий.

А Левові розвінчаний чарівник дав випити сміливості з великого кухля, і Лев заявив, що він став хоробріший за всіх звірів на світі.

Так виповнились заповітні бажання трьох друзів. Отже, настав час повертатися в Канзас і для Еллі, як пророкувала чарівна книга Вілліни.

Але тут сталася невдача, хоча книга Вілліни не була винна у цьому.

Гудвін заявив, що йому набридла роль чарівника і він хоче повернутися в Канзас разом з Еллі.

Для подорожі він полагодив свою повітряну кулю, на якій прилетів у Чарівну країну. На біду сталося так, що порив вітру відніс кулю раніше, ніж Еллі встигла туди залізти, і дівчинка залишилася в Чарівній країні.

Правителем у Смарагдовому місті Гудвін залишив замість себе Страшила Мудрого. Новий правитель скликав друзів, і було вирішено усім разом вирушити по допомогу до доброї чарівниці Стелли.

І Стелла справді допомогла. Правда, перш ніж дістатися до неї, мандрівники пережили ще багато небезпечних пригод, однак, виручаючи один одного, вони всі їх подолали. Стелла відкрила Еллі таємницю срібних черевичків. Виявилося, що за бажанням черевички можуть віднести хоч на край світу.

— Якби ти знала силу черевичків, — сказала Стелла, — то могла б повернутися додому того ж дня, коли буревій приніс тебе в нашу країну.

— Але тоді я не мав би мого дивовижного мозку і не став би правителем Смарагдового міста! — вигукнув Страшило. — Я б сьогодні лякав ворон на пшеничному полі.

— А я не мав би свого люблячого серця, мовив Залізний Дроворуб. — Я стояв би в лісі та іржавів, поки не перетворився б на порох.

— А я досі залишався б боягузом і не був би царем звірів, — додав Лев.

— Я зовсім не шкодую, що так усе сталося, — мовила Еллі. — Я дуже рада, що знайшла вас, мої любі, вірні друзі, і допомогла вам у здійсненні ваших заповітних бажань.

Потім дівчинка у сльозах попрощалася зі Страшилом Мудрим, Залізним Дроворубом та Сміливим Левом, подякувала Стеллі за поміч, притисла до себе Тотошка й наказала:

— А тепер, черевички, несіть мене в Канзас, до тата й мами!

І все замерехтіло в її очах, сонце заграло на небі вогняною дугою, і раніше, ніж Еллі встигла злякатись, вона опинилась на галявині біля новенького будиночка, який вибудував її батько замість фургона, звіяного вітром.

А черевички Еллі загубила під час третього, останнього кроку до будиночка, і це не дивно: адже в Канзасі чудес не буває.

ДРУГА ПОДОРОЖ ЕЛЛІ У ЧАРІВНУ КРАЇНУ

е тоді, коли Блакитною країною правила Гінгема, там жив злий і хитрий столяр Урфін Джюс. Він не любив своїх співвітчизників та побудував собі будинок у лісі, неподалік від печери Гінгеми. А потім він пішов на службу до чаклунки й допомагав їй збирати данину з Жуванів.

Через кілька місяців після загибелі Гінгеми над Чарівною країною промчався буревій. Він заніс на город Урфіна насіння невідомої рослини, яке швидко почало рости. Намагання Урфіна виполоти бур'ян призводило до того, що він ще густіше розростався: такою великою була його життєва сила. Нарешті столяр вирвав рослини з коренем, дрібно порубав їх та висушив на металевих листах.

Порошок, який отримав столяр, виявився цілющим. Джюс ненароком посипав дрібку на ведмежу шкуру — і шкура ожила, почала ходити й говорити. Урфін оживив дерев'яного клоуна і той вкусив свого господаря за палець.

Тоді у Джюса народився честолюбний план: зробити могутніх дерев'яних солдатів, оживити їх і стати з їхньою допомогою володарем Чарівної країни. Урфін був вправним столяром і невдовзі правителем міста. Вночі Руф Білан відчинив ворогам браму, і Смарагдове місто стало їхньою здобиччю.

За свою зраду Руф Білан отримав винагороду: король Урфін зробив його своїм першим міністром. Знайшлося у місті ще кілька зрадників. Урфін призначив їх своїми радниками.

Страшило і Залізний Дроворуб стали бранцями Урфіна. Коли вони відмовилися служити самозваному королю, Джюс ув'язнив їх у високій вежі, яка стояла неподалік од міста. Там вони мусили перебувати доти, доки не скоряться Урфіну.

Але друзі й не думали підкорятись. До них пробралася крізь грати їхня добра приятелька, ворона Кагги-Карр, та сама, що порадила Страшилові відшукати розумний мозок. В'язні вирішили послати ворону в Канзас, щоб вона покликала на допомогу Еллі, і Кагги-Карр рушила в далеку небезпечну путь. Їй вдалося розшукати дівчинку і передати їй листа.

На фермі у Смітів гостював у той час брат місіс Анни, одноногий моряк Чарлі Блек, веселий, кмітливий чоловік. Еллі дуже подружилася з дядьком Чарлі, розповіла йому про свої пригода в Чарівній країні та нишком зізналася, що скучає за любими друзями, які там залишилися. І раптом від них надійшла звістка, що Страшило і Дроворуб у біді.

Еллі умовила батьків, і вони дозволили їй знову вирушити в Чарівну країну з дядьком Чарлі. Еллі кликала з собою і Гудвіна, який мав бакалійну лавку у сусідньому містечку, але той відмовився навідріз.

— Досить з мене чарівників і чарівниць та всіляких там чародійних справ! — мовив він. — Остогидло мені все це до смерті.

Еллі і Чарлі Блек вирушили удвох, захопивши з собою Тотошка. Коли вони підійшли до Великої пустелі, дядько Чарлі, майстер на всі руки, дістав з рюкзака інструменти і зробив сухопутний корабель на чотирьох широких колесах. Піднявши на ньому вітрило, мандрівники перетнули пустелю, хоч мало не загинули від спраги, коли їх притяг магічний Чорний

камінь Гінгеми. Потім вони перебрались через гори і опинилися в країні Жуванів. Там Еллі і моряк дізналися, що їм треба здолати підступного Урфіна Джюса та його дерев'яних солдатів.

Але вони не злякались, покликали на допомогу Лева і вирушили в Смарагдове місто дорогою, викладеною жовтою цеглою. Тут на Еллі та її друзів, як і першого разу, чатувало багато небезпек, та винахідливість моряка допомогла їх здолати. Коли вони наблизились до Смарагдового міста, виявилось, що проникнути туди не можна, воно було оточене солдатами й поліцейськими. Урфіна Джюса.

Еллі подула у срібний свисточок, і перед нею з'явилася фея Раміна, королева польових мишей. Раміна розповіла дівчинці, що неподалік починається підземний хід, який веде в підвал тієї вежі, на маківці котрої ув'язнені Страшило та Дроворуб. Але королева мишей попередила Еллі, що цей хід йде повз Країну Підземних рудокопів, і радила бути обережною та не втручатися в їхні справи.

Попередження було дуже доречним Еллі мало не заплатила життям за свою цікавість коли розглядала чудеса підземного світу з випадково виявленого віконця. Вартовий, який літав на драконі під стелею Печери, пустив у неї стрілу, та дівчинка дивом уціліла.

Поки відбувалися всі ці події, Урфін керував Чарівною країною. Але невесело йому жилось. Щоб розважитися, він влаштовував бенкети, але ніхто з жителів міста не приходив на них, а слухати улесливі слова міністрів королю набридло.

Урфін почув, що в країну повернулась Еллі зі своїм дядьком, якого маленькі Жували прозвали "Велетнем із-за гір". Готуючись до боротьби з прибульцями, Урфін Джюс виготовляв усе нові й нові партії дерев'яних солдатів, оживляючи їх чарівним порошком. Ця робота страшенно втомлювала його, та згодом цілющий порошок скінчився.

Незважаючи на усю пильність поліцейських і дуболомів Еллі та Чарлі Блек визволили з полону Дроворуба, Страшила, Довгобородого Солдата і Вартового Брами Фараманта, й усі вони попрямували до Фіолетової країни. Там вони озброїли Мигунів і виступили з ними проти дерев'яної армії Урфіна Джюса. Головною надією моряка була витесана зі старої колоди дерев'яна гармата, для якої Чарлі Блек сам зробив порох.

І гармата не підвела. Один єдиний її постріл вирішив результат битви. Дерев'яні солдати боялися вогню, і, коли на їхні голови посипались палаюче ганчір'я й розпечене вугілля, у боломи, охоплені панікою, кинулись врозтіч.

Урфін Джюс потрапив у полон. Його засудили й відправили у вигнання. На пропозицію Страшила войовничим дуболомам замість лютих пик вирізали веселі, усміхнені обличчя, і вони стали сумлінними трударями.

Зрадники, які служили Урфіну Джюсу, були покарані, лише найголовніший з них, перший міністр Руф Білан кудись щез.

І знову маленька дівчинка Еллі Сміт з Канзасу попрощалась з вірними друзями.

КАТАСТРОФА

уф Білан утікав. Його короткі товсті ноги плуталися, дихання з хрипами виривалось з широко розкритого рота. Ліхтар гойдався у тремтячій руці Руфа, ледь освітлюючи шлях.

Зупинитись би, відпочити!.. Але ззаду долинав тяжкий тупіт ніг Залізного Дроворуба. І нездоланний страх гнав утікача вперед.

Звістку про рішучу битву і розгром дерев'яної армії принесли Руфу Білану швидконогі поліцаї, які втекли з поля бою. Інші королівські

радники, колеги Білана, вирішили покаятись перед народом і попросити пробачення. Але їхня вина була незначною у порівнянні зі злочином Руфа. Навряд чи його б помилували за ганебну зраду. І Руф Білан вирішив сховатися.

Але у всій Чарівній країні не знайшлося б людини, яка б сховала Білана від народного гніву.

"Я заховаюсь у підземному ході", — вирішив Білан.

Зрадник так поспішав залишити місто, що не взяв з собою нічого з їжі, а прихопив лише ліхтарик з маленькою лампочкою всередині адже в підземному ході вічні сутінки.

Крадькома Руф Білан пробрався в підвал вежі, на верхньому майданчику якої були раніше в полоні Дроворуб і Страшило. Цей підвал відділявся від підземелля міцними дверима. Але в дверях моряк Чарлі випиляв отвір, коли разом з Еллі та її друзями з'явився сюди визволяти полонених. Через цей отвір і вибралися на волю Дроворуб і Страшило, а тепер дивом протиснувся і товстий Руф Білан.

Утікач поквапливо видобув вогонь запалив гніт ліхтарика й кинувся в темінь підземелля. Незабаром він почув за собою тяжку ходу Залізного Дроворуба. Той гукав:

— Повернись, божевільний чоловіче! У Печері чудовиська! Тобі загрожує смерть!..

Але для засліпленого страхом Руфа Білана все на світі здавалось кращим за повернення до рідного міста, яке він зрадив. Жах гнав його вперед, і нарешті помітивши в стіні підземного коридора чорний отвір, Руф не роздумуючи, кинувся в нього. Перед ним відкрився вузький звивистий прохід, і Руф Білан, намагаючись не шуміти, прокрадався далі

й далі. Кроків і голосу Залізного Дроворуба вже не було чути: мабуть він загубив слід утікача.

— Врятований! — щасливо зітхнув Руф Білан, упав на кам'яну підлоту й втратив свідомість.

Ліхтарик випав у нього з рук, лампочка, мигнувши, погасла, непроглядна пітьма оточила Білана.

Руф Білан очуняв Він не знав чи довго лежав у запамороченні, але його руки і ноги заніміли, він ледве підвівся. Тільки тепер він цілком збагнув увесь жах свого становища. Один, без їжі та води, без світла, тому що олії в ліхтарику вистачить ледве на три чотири години…

"Піду назад і здамся, — вирішив Білан Там мені, можливо збережуть життя, а тут я загину від голоду і спраги в страшних муках…"

Він засвітив ліхтарик і пішов. Та після запаморочення Руф Білан не зміг знайти потрібний напрямок і не наближався до коридора, що залишив позаду, а віддалявся від нього. Але зрозумів це Білан лише тоді, коли вузький хід розширився і перетворився у велику круглу печеру, в стінах якої виднілось кілька отворів.

Перш ніж утікач зумів обдумати свої дії, він вийшов на середину печери і оглянувся.

— Я тут не був, — мовив собі Руф, і слабкий звук його голосу, багаторазово відбиваючись від стін, став несподівано гучним. — Значить, я йшов не в той бік. Але ж яким ходом я сюди прийшов?

Жах остудив йому кров: він не міг згадати, з якого коридора він вийшов.

Втративши здатність мислити, Руф Білан кинувся у перший отвір, який трапився йому на очі. Десять хвилин бездумного бігу привели його до стінки: далі ходу не було.

Повернувшись до знайомої печери, Руф передусім поклав камінь біля отвору, з якого вийшов.

— Я буду позначати кожен хід, в якому побуваю, — сказав Білан. — Таким чином мені вдасться хоча б не побувати двічі в одному і тому ж місці…

Відпочивши кілька хвилин, Руф Білан заглибився у сусідній коридор. Коли цей коридор роздвоївся, втікач вибрав правий хід. Але знову Руфу довелось вибирати один з двох напрямів. Що далі він йшов, то химернішим ставало плетиво широких і вузьких, високих і низьких, прямих і кривих переходів. Ці ходи з'єднували печери, які нагадували просторі бенкетні зали, склепіння яких не досягало слабке світло ліхтаря, або здавалися круглими чашами з водою на дні, або скидалися на розсипи каміння, яке випало згори…

В марних блуканнях минуло кілька годин.

Скільки? Білан цього не знав, але бачив, що ліхтар почав згасати: олія закінчувалась. Втікача чекало найжахливіше з випробувань: темрява лабіринту, в якому він зможе пересуватись лише рачки, обмацуючи дорогу.

Несподівано щось нове зустрілось Білану в підземеллі: йому перегородила дорогу стінка, викладена з різнокольорової цегли.

Справа людських рук! Це означає, що в таємному лабіринті бували люди! Можливо, вони і тепер тут і врятують блукальця від загибелі.

Руф Білан зупинився. Із-за перегородки ледь-ледь долинали голоси. Так, він не помилився, тут люди, і вони допоможуть йому. Руф озирнувся: осторонь валялася заіржавіла кирка, яку забули каменярі.

Сп'янілий від радощів, утікач почав відчайдушно проламувати отвір у цегляній перегородці.

"Швидше, швидше! — думав він. — Туди! А то люди підуть, — і я залишусь сам у цій непроглядній пітьмі..."

І дійсно, ґнотик лампочки спалахнув востаннє і згас, і морок охопив Білана Але тієї ж миті стіна розвалилася під його скаженими ударами, він почув клекіт води що біжить, а потім голосні крики.

Перед Руфом Біланом відкрилася невеличка кругла кімната ледь освітлена підвішеними до стелі фосфоричними кульками. На долівці кімнати Білан помітив басейн, який швидко порожнів, а із зворотного боку відчинились двері, і вбігло троє чоловіків у шпилястих шапках з прикріплено ними до них світильниками. Обличчя людей були бліді, вони перелякано дивились на Руфа величезними чорними очима.

— Біда! — закричав один із підземних жителів. — Священне джерело спорожніло!

Руф Білан здригнувся. Він іще не розумів, що накоїв, але його скував жах. Очевидно, він учинив тяжкий злочин, і його чекає покарання.

— Хто ти такий і як тут опинився? — суворо запитав один із чоловіків, мабуть, начальник, судячи з його владної постави.

— Я — нещасний вигнанець, я з горішнього світу, — тремтячи, відповів Білан. — Мене переслідували, мені загрожувала смерть, і я сховався в це підземелля.

— Нам відомо, що горішні жителі справедливі. Ти, мабуть, вчинив якийсь злочин, коли тебе чекала така кара, здогадливо зауважив начальник варти.

— На жаль, це так, — зізнався Білан, упав навколішки. — Я поміг ворогам потрапити в моє рідне місто, яке вони тримали в безнадійній облозі.

— Значить, ти зрадник! — презирливо скрикнув начальник варти. — 1 до цього мерзенного злочину ти додав іще один: зруйнував басейн з Сонною водою саме в той час, коли вона піднімалась з надр землі.

— Горе мені, горе! — почав голосити Руф Білан. — Але я другу добу блукаю в лабіринті, я втратив надію на порятунок, і раптом я почув ваші голоси. Ну і, зрозуміло… втратив голову!

— Боюсь, що ти її втратиш назавжди, — похмуро пожартував начальник варти. — Зараз я відведу тебе до короля Ментахо, чужоземцю! А ви, друзі, — звернувся він до підлеглих, — залишайтесь і пильнуйте за джерелом. Нехай один з вас поспішить в місто, якщо вода з'явиться знову. Але боюсь, що цього вже не трапиться…

— Іди, Реньо, все буде гаразд, — відповіли ті, що залишились.

ДОРОГА ДО МІСТА

ід, яким Реньо вів полоненого, час від часу роздвоювався. Руф Білан помітив, що начальник варти весь час направлявся за стрілками, намальованими червоною фарбою на стінах коридорів.

"Якби я помітив ці знаки, я, мабуть, вибрався б з лабіринту і не зруйнував цю прокляту стінку, — подумав Руф Білан. — Але чому вони дорожать цією водою?"

Коли б Руф знав тієї хвилини, яке значення має Сонна вода в житті Підземної країни, волосся на його голові стало б дибки. Але це залишилось для нього таємницею, і тому він йшов досить спокійно, сподіваючись, що йому пощастить виплутатись.

"За те, що я скоїв нагорі, підземні рудокопи не мають права мене карати, — міркував зрадник, — а зруйнований басейн... Ну що ж... Я відремонтую його своїми руками..."

Дорога весь час круто йшла вниз. Вони часто спускались сходами, витесаними рукою людини. Шлях був довгий.

Та ось долівка коридора стала горизонтальною, стіни його розсунулися, світло кульки на шанці Реньо стало бліднути, і попереду з'явилось слабеньке світло, схоже на світло згасаючого дня. Руф Білан побачив величезну печеру, освітлену золотистими хмарами, які купчилися вгорі. Де-не-де На пагорбах виднілися невеличкі села, а в невиразній далині ледь вгадувалося місто, оточене муром.

"Так ось яка вона, ця легендарна Підземна країна, про яку я чув стільки дивних розповідей ще у дитинстві", — сказав собі Білан і звернувся до провідника:

— Скажіть, шановний Реньо, як називається місто, куди ви мене ведете?

Замість відповіді він дістав такого стусана у груди, що ледь встояв на ногах.

— Ні про що не запитуй, якщо тобі дороге життя! — грізно мовив Реньо. — У нашій країні нижчі не мають права ставити запитання вищим!

У Руфі Білані заговорила колишня пиха. Він хотів гордо зауважити, що у горішньому світі займав досить високе становище, але змовчав.

"Очевидно, тут треба покладатися лише на свої очі та вуха", — подумав Білан і почав уважно оглядатись.

Він побачив багато цікавого. Дорога пролягала між полями, де-не-де огинаючи пагорби. Уздовж дороги, обабіч тягайся стовпчики, пофарбовані в яскраво-зелені, блакитні, стріблясті тони. Приємно було спиняти на них погляд після блідних сутінкових барв підземелля…

На одному з полів, обабіч дороги, орали. До величезного плуга запрягли шестилапого звіра. Клишоного крокуючи, він волік плуга, з-під лемеша якого відвалювались широкі пласти землі. За плугом йшов орач у полотняній куртці, у підкачаних штанях, босий. На голові в нього був зелений ковпак з китичкою нагорі. Другий селянин вів Шестилапого за вуздечку, примушуючи його повертати, коли плуг доходив до межі ділянки.

Це видовище вразило Руфа Білана: адже про існування таких дивних тварин у горішньому світі навіть не здогадувалися. Руф хотів запитати у провідника, чи багато таких приручених звірів у їхній країні, але згадав недавній урок і прикусив язика.

Але раптом він побачив видовище, яке змусило його заціпеніти з жаху і з криком припасти до землі. Згори з шумом могутніх перетинчастих крил спускався величезний дракон з лискучим білим брюхом, з великими, як чайне блюдечко, жовтими очима. На спині потвори сиділа людина в шкіряному костюмі і зеленому береті.

У чоловіка, який прилетів на ящері, за спиною був довгий лук і сагайдак зі стрілами, в руці він тримав списа. Його довге бліде обличчя з гачкуватим носом виглядало суворо.

Руф Білан зрозумів, що це наглядач за роботою, тому що при його раптовій появі орачі, які сіли відпочити посеред поля, зірвалися на ноги і

стали до праці. Наглядач суворо посварив їх за лінощі та й відлетів. А в цей час високо в хмарах пролетів другий ящер з людиною на спині.

Реньо вів полоненого Печерою вже протягом двох годин, а присмерки все не кінчалися. Так само угорі світились золотисті хмари, так само невиразно виднілась далечінь і бовваніло на пагорбі місто, до якого наближались пішоходи.

Поля скінчились, місцевість поступово змінилася на кам'янисте узгір'я. Ліворуч від дороги з'явилася споруда, яка виявилась довгим валом із зубчатими колесами і великими шківами. Руф Білан, незважаючи на поганий настрій, мимоволі усміхнувся, побачивши, що цю складну систему при водять у рух двоє Шестилапих які ходили один за одним. З глибини шахти, над якою височів підйомник, виповзали наповнені рудою цебри і з гуркотом перевертались над великим возом. Руф Білан побачив, що у віз був запряжений Шестилапий; той смирно чекав, поки навантажать воза, мотаючи для розваги круглою головою.

СУД КОРОЛЯ

істо розкинулось біля великого озера з похилими берегами. Поки йшли вздовж берега, Руф Білан іще раз переконався, наскільки винахідливими були підземні жителі. У воді було встановлене величезне колесо з широкими лопатями, розміщеними далеко одна від одної. Колесо крутилося, бо по його лопатях дерся вгору, втікаючи від води, яка його наздоганяла, Шестилапий. Звір утомився, він важко дихав, із розкритої пащі клубками падала піна.

— Катюзі — по заслузі! — кинув із злістю в бік чудовиська Реньо. — Покалічив погонича, тепер качай воду в Місто Семи Володарів!

"Ага, так ось як називається ваше місто! Тут, либонь, можна багато чого дізнатися, якщо настовбурчити вуха, — злісно подумав Білан. —

Тепер я розумію, що ваша країна поділена на сім частин, і в кожній свіч король. Невеликі ж у вас королівства!"

Маленька група зупинилась біля міської брами. Фортечний мур був складений з цегли, яка побуріла від часу. Реньо смикнув за мотузок, що звисав над брамою. Впізнавши конвоїра, вартовий відкрив хвіртку і впустив прибульців. Він з цікавістю розглядав чужоземця, але не насмілився розпитувати.

"Значить, Реньо старший від нього за званням", — вирішив Руф Білан.

Місто не було велике. На звивистих вуличках стояли химерно розмальовані будинки з високими вузенькими віконницями і міцними дверима. З вікон визирали з цікавістю жінки в зелених чепчиках і проводжали поглядом чужоземця.

Вулиця вивела на центральний майдан посеред якого височів палац з сімома вежами. У Руфа Білана зарябіло в очах, коли він побачив перед собою три суміжні стіни, пофарбовані в блакитний синій і фіолетовий кольори вражаючої чистоти.

Кожна грань споруди мала свій ошатний ґанок з масивними дверима Білану здалося дивним що коло них він не помітив жодного руху, і двері були наглухо зачинені.

"Можливо, там не живуть?" — подумав Руф. Над кожними дверима висів пісковий годинник незвичайної форми яких Руф Білан не бачив у горішньому світі. Там у багатих людей були піскові годинники, але за їхнім ходом наглядав слуга, і коли пісок пересипався з верхнього відділення в нижнє, він перевертав їх і гучно оголошував час.

А тут дві скляні воронки, з'єднані між собою, прикріплені вертикально на великому круглому циферблаті. Навряд чи Руф Білан зрозумів би, як діє цей годинник, але саме тоді коли він проходив повз сині двері,

останні крупинки піску пересипались із верхньої частини в нижню і цієї ж миті трубка сама перевернулася, а циферблат пересунувся справа наліво на одну поділку так, що навпроти стрілки, закріпленої на пісковому годиннику, виявилась наступна цифра. А всередині годинника полинув передзвін.

"Ці підземні люди — дивовижні майстри", — з повагою подумав Руф Білан.

Вони проминули синю частину палацу, і Білан здогадався:

"Тепер перед нами фіолетова стіна, за нею червона, а потім оранжева жовта зелена куди ми і прямуємо. Очевидно, Ментахо, до якого мене ведуть, — зелений король це зрозуміло, судячи з шапок йото людей".

Руф Білан не помилився у своїх здогадах. Його вели до зеленого ґанку, і Реньо пройшов з полоненим у зелену приймальню повз вартового, одягненого в зелений каптан.

Простора приймальня не мала вікон, але її яскраво освітлювали кульки, що звисали з-під стелі, а деякі з них були прилаштовані до самої стелі. По залі походжали придворні в ошатних зелених костюмах, у шапочках, оздоблених коштовними каменями.

Побачивши людину, якої ще ніколи не бувало у Підземній країні, придворні кинулися до Реньо й закидали його запитаннями. Вони мали на це право, оскільки були вищі званням.

Страж джерела мовив:

— Панове, я не маю часу з вами говорити, мені необхідно негайно доповісти королю про жахливу пригоду. Щойно було зруйноване Священне джерело, і вода пішла назад у землю.

Почулися голоси:

— Це неможливо!

— Сьогодні увечері наш сектор мав укладатися спати!

— Як тепер бути?!

Реньо звернувся до одного з придворних, ставного старого чоловіка з сивими вусами та бородою.

— Пане міністре Корієнте, прошу негайно попросити для мене аудієнцію у його величності.

Корієнте щез тієї ж миті. Незабаром двері розчинились у другому кінці приймальні, і поважний церемоніймейстер промовив:

— Його підземна величність, король Ментахо наказує ввести полоненого чужоземця до тронної зали Веселкового палацу!

Руф Білан боязко пішов слідом за придворним.

Фосфоричні кульки, зібрані пучками, розвішені гірляндами, закріплені в люстрах, створювали у тронній залі неймовірно яскраве освітлення, але воно не різало око, і дивні світильники не відкидали від предметів тіні. Не було від них і тепла, вони випромінювали холодне світло.

Пізніше Руф Білан дізнався, що в кожному будинку Підземної країни були кульки, які світились, оскільки вікна пропускали всередину дуже мало світла. Кількість фосфоричних світильників визначала ступінь багатства людини. У будиночку вельможі їх налічувалося десятки, а хибарку бідняка тьмяно освітлювала одна єдина кулька завбільшки з вишню.

Але про все це Білан дізнався пізніше, тепер він дивився в кінець зали. Там, на підвищенні, містився королівський трон.

У просторому кріслі з численними різними оздобами сидів високий, огрядний чоловік з великою кошлатою головою. Це і був король Ментахо. З його плечей звисала мантія розшита зеленими квітами. Переляканий погляд Білана був прикутий до обличчя короля.

— Розповідай усе, нічого не приховуючи! — суворо наказав Ментахо.

І Білан, ніяковіючи запинаючись на кожному слові, розповів про те, ким він був у Смарагдовому місті як утік від покарання в підземний світ і що накоїв у лабіринті.

Ментахо слухав і все більше хмурнішав, а потім надовго задумався. В залі запала тиша, навіть придворні не шепотіли, усі розуміли — вирішується доля людини.

— Ось мій вирок, — мовив король. — Ти повівся підло зі своїми земляками, але справи горішнього світу нас обходять. Ти зруйнував Священне джерело. Це — жахливе нещастя, усі наслідки якого зараз навіть важко передбачити. За такий злочин кожен житель Підземної країни був би страчений. Але ти не житель Печери, ти здійснив цю злу справу через незнання і смертельний страх. Тому було б несправедливо позбавляти тебе життя…

Руф Білан ладен був горлати від захвату.

"Жити! Я буду жити!" — промайнула в нього радісна думка.

— Я навіть дам тобі посаду при дворі, щоб ти недаремно їв хліб, — вів далі Ментахо. — Але не думай, що ти отримаєш придворний чин лише тому, що був міністром Урфіна Джюса. Я призначаю тебе помічником четвертого лакея, і житимеш ти з придворною челяддю…

Зрадник припав до ніг короля і заходився цілувати його туфлі, розшиті смарагдом..

Ментахо з огидою прийняв ноги й пробурчав:

— У цієї людини лакейська душа, і її місце саме серед прислуги.

Руф Білан сяяв, виходячи з тронної зали. Головне — залишився жити, а відтак він уже постарається будь-що виповзти у верхи цього малого світу.

ПАНІКА

ого дня коли вичерпалося джерело Сонної води, і в наступні дні в Місті Семи Володарів була велика метушня. Королю Ментахо з сім'єю ї придворними настав час заснути, але чудодійна вода зникла в глибинах скелі, й, очевидно, назавжди.

Діти Ментахо ланцюжком пленталися за батьком, благаючи:

— Тату, тату, ми хочемо спати?

— Ну і спіть! — відповідав роздратований батько.

— Але ж водички немає…

— Спіть без водички!

— А ми не вміємо…

І вони дійсно не вміли, як і їхні батьки, як придворні й прислуга. Вони не вміли спати простим сном, бо протягом століть засинали лише чарівним!

Змучені безсонням, люди юрбою ходили за Хранителем часу Ружеро та його помічниками й благали їх знайти якийсь вихід. А ті лише відмахувались од них: у Ружеро настала гаряча пора вчити свиту короля Арбусто, яка вже прокинулася. Тут не можна було гаяти ні годинки; траплялося, що ті, які прокинулись коли з ними мало займались протягом перших днів, так і залишались абсолютними ідіотами.

Ну і час! — зітхав Ружеро навчаючи короля Арбусто говорити: тато, мама, дай, пече…

Нарешті природа взяла своє: після чотириденного безсоння король Ментахо, його рідня і придворні почали засинати звичайним сном. У жодній кімнаті палацу не було ліжок: адже раніше людей, які заснули від Сонної води, складали у спеціальних коморах Але тепер не кожен, кого долав сон зміг туди дістатися Люди засинали де попало і в найкумедніших позах. Один хропів, сидячи на стільці і звісивши голову, другий стояв, притулившись до стіни, третій згорнувся клубком на порозі… Зелений сектор палацу був схожий на зачароване казкове царство.

Коли Ружеро доповіли про все, що сталося, він прийшов глянути на кумедне видовище.

— Нарешті вони від мене відчепилися! — всміхнувся Хранитель часу. — Тепер у них все буде, як у людей. Боюсь тільки одного…

Але чого боявся мудрий Ружеро, він не договорив, бо поспішав на заняття з королем Арбусто.

Два королі, Ментахо і Арбусто, зустрілись, коли Ментахо відіспався, а Арбусто пройшов свій курс навчання. Обидва володарі прожили на світі вже літ по триста, але ще ні разу не зустрічались Кожного разу, коли засинав один, другий за рівнем розуму ще був немовлям. І ось вони

зійшлися в тронній залі в присутності численних придворних Ї з цікавістю розглядали один одного.

— Добрий день ваша величносте! — промовив Ментахо: він був молодшим літ на тридцять.

— Добрий день, ваша величносте! — прошамкав Арбусто. — Дуже радий з вами познайомитись. Що не кажіть, ми родичі, хоча і не дуже близькі. Здається, ваш дідусь був троюрідним братом дядька моєї матері?

— Ні, це моя бабуся була внучатою племінницею тітки вашого батька… Та, зрештою навіщо нам розбиратись у таких тонкощах нехай риються в старих книгах літописці…

— Правильно, погодився Арбусто. — Будемо просто звати один одного братами: адже ми обидва — нащадки славного Бофаро Згоден брате Ментахо?

— Згоден, брате Арбусто!

І королі потисли один одному руки під загальне схвалення.

З нагоди приємного в палаці відбувся веселий бенкет, в якому взяли участь свити обох королів. На бенкеті був і Хранитель часу Ружеро. Йому, як і всім, підносили келихи вина, але старий відсував їх від себе, похмуро погладжуючи сиву бороду…

СТАНОВИЩЕ УСКЛАДНЮЄТЬСЯ

ерез кілька місяців стало зрозуміло що ж непокоїло мудрого Ружеро. Королі та їхні свити прокидалися один за одним, і один за одним оживали раніше порожні та мовчазні сектори Веселкового палацу. Чудесна вода

не з'являлась, і приспати тих королів, які від володарювали, було неможливо.

А Руф Білан, який зруйнував віковий порядок Підземної країни, служив лакеєм у зеленому секторі короля Ментахо. Поводився він тихіше води і нижче трави, з дивовижною старанністю виконував усі свої обов'язки і намагався не потрапляти на очі королю та його вельможам.

"Горе мені буде, — думав Білан, — якщо вони згадають, що винуватець усього цього безладдя я…"

Одного разу вранці до Ласампо, міністра продовольства короля Ментахо, прибув завідуючий хлібопекарнями.

— Маю честь доповісти вашій величності, — понуро почав він, — що в мене на складі залишилось борошна тільки на три тижні. Якщо не буде поповнення доведеться зачинити булочні й кондитерські.

— Поповнення, поповнення! — роздратовано перебив його міністр. — Звідки воно може надійти?

— Я гадав, — пробурмотів чиновник, — що треба було б достроково провести торговий день…

— Ви з глузду з'їхали! — загорлав міністр. — Який торговий день?! Ви забули, що ми вже виміняли усе, що могли, а нових товарів не встигли виготовити?

— Тоді які ж будуть вказівки, ваша величносте?

— Забирайтесь геть!

Щойно ошелешений чиновник вийшов, як з'явився наглядач складів, де зберігалися молочні продукти.

— Ваша величносте, — заговорив він розгублено, — у мене в амбарах масла й сиру вистачить не більше як на два тижні.

— А що я можу зробити?

— Але… можливо… ваші розпорядження… — забурмотів переляканий наглядач.

— Ось мої розпорядження. Кондитерам масла не видавати! Солдатським кашоварам — теж! Шпигунів зовсім не годувати!

— Але ж вони помруть з голоду… Хто буде стежити за не вдоволеними? А їх з кожним днем усе більшає…

— Оце задача… Гаразд видавайте шпигунам половину пайки, аби тільки ноги волочили. Зрозуміли?

— Зрозумів, ваша величносте, — відповів наглядач, задкуючи до дверей.

З ним зіштовхнувся королівський виночерпій. Міністр, глянувши на його пригнічене обличчя, знепритомнів.

— І ви? — тихо запитав наглядач молочних продуктів.

— Так, — тихо відповів виночерпій. — Вина залишилося всього на тиждень.

Вони заходилися приводити Ласампо до тями. Відійшовши, той поспішив до міністрів інших королів. Виявилося, що з продовольством

скрізь таке ж катастрофічне становище. Вирішено було зібрати Велику Раду, але її не скликали вже кілька століть, і всі забули, як це робиться. Довелося звернутись до давніх літописів.

Головував король Барбедо який правив цього місяця. Він надав слово Хранителеві часу Ружеро.

Ружеро кілька хвилин стояв мовчки, розглядаючи учасників Ради, костюми яких вигравали всіма барвами веселки. Вигляд його був похмурим. Нарешті він почав:

— Ваші величності, пайове міністри, придворні! Усім вам відомо, яке скрутне становище склалося в країні відтоді, як назовсім зникла Сонна вода. На превеликий жаль, мушу доповісти високому зібранню, що розкопки наших майстрів не дали добрих результатів Священне джерело зникло назавжди.

Оратор зупинився перевести подих. Король Барбедо мовив:

— Ви кажете про речі, усім відомі. Краще повідомте щось нове.

Ружеро вів далі:

— Наша біда в тому, що у нас надто багато їдців і зовсім не вистачає працівників. У давніх літописах я читав, що так само було до Дня Першого Присипляння. Тоді народ теж не міг прогодувати королів та їхні двори. Сонна вода врятувала становище, зменшивши число нахлібників у сім разів…

— Що ж ви пропонуєте? Вбивати усіх зайвих? — насмішкувато вигукнув міністр Корієнте.

— Навіщо вбивати? — спокійно заперечив Хранитель часу. — Вони можуть самі прогодувати себе. У кожного з семи королів є свій штат

міністрів, радників і придворних, який налічує не менше п'яти десятків людей. Вони допомагають своєму повелителю правити державою лише протягом одного місяця з семи, а інші шість місяців живуть безтурботно, як нероби. То чому б не залишити один штат який би переходив від одного короля до іншого під час зміни правителів? Тоді звільниться відразу триста пар робочих рук, які так необхідні нам у полі і на заводах…

Зухвала пропозиція Ружеро приголомшила членів Ради. Багато хто з них скочив з місць, щоб оголосити про свою незгоду. Зчинився страшенний гамір. Особливо галасувала королівська родина, всі дядечки, двоюрідні брати, племінники. Але закон забороняв перебивати оратора, доки він не висловився до кінця.

Король Ментахо навів порядок, і Ружеро говорив далі:

— Прийнявши мою пропозицію королі можуть звільнити більшу частину придворної челяді, яка переповнює палац і служить не так монархам та їхнім сім'ям, як міністрам і придворним. І я думаю, що тоді не потрібні будуть ні варта, ні шпигуни, адже народ не матиме приводів для невдоволення. Я підрахував, що не менше як шістсот нероб змогли б зайнятися корисною працею. А коли всі ці дармоїди злізуть з народної шиї, нам цілком вистачить наших ресурсів.

Ружеро завершив свою палку переконливу промову, і в залі здійнявся шквал обурення. Міністри й придворні репетували, розмахували кулаками, лунали крики:

— Нам йти за плугом, нам, нащадкам благородного Бофаро! Смажитись біля плавильних печей? Відмовитися від привілеїв, успадкованих від предків, і стати в ряди простолюду? Хранитель часу з глузду з'їхав!

Після Ружеро виступило багато міністрів і радників. Усі вони відкидали план Хранителя часу і говорили про те, що треба змусити ремісників та землеробів більше працювати. Якщо фабричні робітники працюватимуть більше, вони вироблять більше товарів, тоді можна виміняти вдосталь продовольства у горішніх жителів. А варту і шпи гунів розпускати не можна, лише вони і тримають народ у покорі.

Виступ останнього оратора перервала несподівана подія. До тронної зали ввірвався начальник міської варти і, відхекуючись, сказав:

— Ваші величності! Щойно прилетів гонець з повідомленням, що до Міста Семи Володарів наближаються два чужоземці.

Засідання закінчилось тієї ж миті. З криками, штовхаючись і сварячись, королі та придворні кинулись геть від палацу. Попереду мчав здоровань Ментахо.

Строкатий натовп вибіг з воріт і в подиві зупинився. До міста підходило двоє: високий темноволосий хлопчик і дівчинка, яка притискала до грудей небаченого патлатого звірка.

ТРИВАЛА ПРОГУЛЯНКА

ЛИСТ

еремігши злого і підступного Урфіна Джюса, Еллі Сміт попрощалась зі своїми вірними друзями Страшилом, Залізним Дроворубом та Левом, і дядечко Чарлі знову перевіз її через Велику пустелю на сухопутному кораблі. Цей корабель чекав на своїх пасажирів біля Чорного каменя Гінгеми і був цілком справний.

Зворотна мандрівка пройшла без пригод, бо Чорний камінь міг затримувати лише тих, хто прямував у Чарівну країну. Тим, хто повертався з неї, вони не перешкоджали.

Обнімаючи Еллі, яка повернулась, місіс Анна сказала:

— Донечко, ти більше не покинеш нас? Ми так переживали за тебе, так чекали.

А Джон Сміт пробурчав, попихкуючи люлькою:

— Справді, досить уже цих чарівних пригод, час братися за діло. За дві милі від нас відкрили школу, навчатимешся там. Дружба з феями і різними дивовижними істотами — це приємно, але вона не замінить освіти.

Коли всі сиділи за святковим столом, одноногий моряк Чарлі Блек похвалився великим смарагдом, який йому подарував Страшило Мудрий.

— Як ти гадаєш Джоне це коштовна річ? — запитав він.

Джон Сміт оглянув камінь з усіх боків, зважив на долоні.

— Так, я гадаю, ювелір відсипле тобі за цю штуку чимало дзвінких монет, — мовив він.

— Тепер я здійсню свою давню мрію, — признався моряк Чарлі. — Я куплю собі шхуну і поїду до моїх старих друзів на Куру Кусу. Клянусь буревієм, це — славні хлопці! Шкода тільки розлучатися з Еллі. Чомусь на кораблях не заведено працювати дівчаткам, а то взяв би її з собою.

В Еллі вже заблищали очі, але місіс Анна сердито накинулась на брата:

— Мовчи вже, ще чого вигадаєш!

— Гаразд, сестро, гаразд, не галасуй! От погостюю у вас з тиждень і поїду.

Але чимало тижнів минуло, поки вдалося Чарлі Блеку вирватися від Смітів. Його не відпускала племінниця, яка особливо подружилася з моряком під час небезпечної подорожі до Чарівної країни І все ж настав день, коли їм довелося розлучитись, і заплакана Еллі провела дядечка до зупинки диліжанса.

Кілька місяців Еллі ходила до школи, вивчала премудрості арифметики і граматики, а потім настали літні канікули і в цей час на ферму надійшов лист.

Смітам писали рідко, і лист став для них великою подією. Джон довго вертів у руках конверт, перед тим як розкрити. Поглянувши на підпис, фермер радісно вигукнув:

— Це від Білла Каннінга! Довго ж не давав про себе знати мій двоюрідний братик!

— Читай, читай швидше! — поквапила чоловіка місіс Анна.

В листі розповідалося про довгі поневіряння сім'ї Каннінгів по країні. Вілл працював рудокопом, збирав фрукти у Каліфорнії, будував дорогу, а тепер найнявся пастухом на ферму в штаті Айова. Еллі пропускала усі ці подробиці повз вуха, але кінець листа змусив її насторожитись.

"Нехай твоя дочка Еллі приїжджає до нас на канікули, — писав Білл Каннінг. — Вона, сподіваюсь, не забула товариша по іграх, мого довгов'язого Фредді. Околиці в нас дуже мальовничі, і діти прекрасно проведуть час…"

Еллі пам'ятала Фреда. Вона познайомилась з ним років п'ять тому, коли Каннінги під час одного з своїх переїздів гостювали у них В пам'яті

Еллі зберігся образ хлопчика з блакитними очима років на два старшого за неї. Він вигадував ігри в мисливців, в індійців, в розбійників. Часто ці ігри закінчувались для Еллі розбитим носом чи розірваним платтям, але вона ніколи не рюмсала і не скаржилася старшим.

— Мамо! Тату! — благала дівчинка. — Відпустіть мене до Каннінгів! Фред такий добрий і веселий!..

— Ой, доню, не сидиться тобі на місці! — мовив Джон.

Батьки трохи побурчали, але погодились відпустити дівчинку до Айови.

Еллі збиралась недовго. В рюкзак — той самий, з яким подорожувала до Чарівної країни, — дівчинка поклала два-три плаття, білизну рушник, шматок мила, кілька книжок з малюнками...

Мати приготувала провізію: хліб, варену курку, пиріжки, флягу з холодним солодким чаєм і, звичайно, кілька кісточок для Тотошка. Хіба міг песик залишатись удома, коли його хазяйка вирушала в далеку дорогу?

Джон Сміт відвіз Еллі і Тотошка на станцію диліжансів, попросив кучера потурбуватися про них, побажав їм щасливої дороги. Дівчинка мала повернутись через місяць.

У ГОСТЯХ

учер диліжанса настільки добре поставився до Еллі що зробив аж три з гаком милі від великої дороги і підвіз дівчинку до самої ферми, де працював Білл Каннінг.

Почувши стукіт коліс з солом'яної халупи з двома підсліпуватими віконцями вибіг хлопчина в коротких штанах і картатій сорочці. Це і був

Фред Каннінг. Він кинувся до екіпажа й допоміг зійти на землю Еллі, яку після триденної подорожі закачало.

— Сестричко! — радісно вигукнув Фредді. — Як же ти виросла! Значить ти все ж наважилась приїхати? А я вже думав що для тебе залишити дім — неможлива річ.

Високий стрункий хлопчак підхопив багаж Еллі й попрямував до хибарки. Еллі сердечно подякувала кучерові за турботу і пішла услід за братом. Тотошко радісно стрибав довкола.

Фред не вгавав:

— Ну, Еллі ти просто молодчина! Ти, звичайно, страшенна домосідка і ніде не бувала, окрім найближчого ярмарку?

Еллі усміхнулася і промовила дзвінким голосом:

— Помиляєшся, Фредді. Я двічі побувала у далекій-далекій Чарівній країні!

— Що?!

Хлопчина зупинився і опустив речі на землю. Обличчя його так почервоніло, що навіть ластовиння перестало бути помітним. Він стис кулаки і задерикувато ступив до Еллі.

— Знаєш, я вигадок не люблю, — крикнув він. — Хоч ти і дівчинка, а за це відлупцюю! Що за Чарівна країна?

— А я не вигадую, — спокійно заперечила Еллі. — Я привезла дядькові Біллу листа від тата, і там про це написано.

Фред довго з подивом дивився на неї, а потім тихо мовив:

— Тоді ти найщасливіша на світі… І ти мені про все-все розкажеш?

— Звичайно, розповім. Але ти знаєш, Фредді, на це піде цілий тиждень. Адже там чого тільки не було… Чого варто було від одного лише Людожера врятуватися! Він би з'їв мене, коли б не Страшило і Залізний Дроворуб. А шаблезубі тигри? А витівки Гудвіна Великого і Жахливого? А Летючі Мавпи?..

Фред ішов спотикаючись, червоний від збентеження. Він вважав себе великим мандрівником, а тут виявилося, що поряд з Еллі він просто ніщо…

Білл Каннінг був у степу, але тітка Кет, маленька худорлява жінка, дуже привітно зустріла Еллі. Вона нагріла води для племінниці у великому кориті — помитися з дороги А Фред швендяв за дверима і знемагав від нетерпіння скоріше почути розповідь про дивовижні пригоди сестри.

Сонячні промені тисячами блискучих кружалець лягали на землю, проникаючи крізь дубове листя. З гілки на гілку стрибали пташки, з ними сварилася жвава білка. Тотошко бігав за метеликами, а Еллі і Фред сиділи на траві, і дівчинка розповідала про свої незвичайні подорожі до Чарівної країни.

Фред слухав, затамувавши подих, і тільки час від часу захоплено повторював, що він нічого дивовижнішого у своєму житті не чув.

— І все це трапилося з тобою! — вигукував він. — Із звичайнісіньким дівчиськом… тобто, вибач, — з дівчинкою. Ой, чому я не пережив нічого подібного?

— Дуже просто! — пояснила Еллі. — Адже у вас в Айові не буває таких ураганів, як у нас в Канзасі. Зрештою щоб то дало, якби буря примчала сюди? Все одно вона не змогла б занести вашу хату до Чарівної країни.

— Це правильно, — погодився хлопець, зітхаючи. — Але розповідай далі, Еллі! Ти зупинилась на тому, як на вас накинулися чарівні вовки Бастінди…

— З ними розправився Залізний Дроворуб, сказала дівчинка. — Там було сорок вовків, і рівно сорок разів змахнув Дроворуб своєю величезною сокирою. Бачив би ти цю сокиру!

Розповідь тривала. Фред слухав, заздрісно зітхаючи. Він би півжиття віддав за те, щоб відчути хоча б частину того, що випало на долю Еллі.

Кілька днів Еллі розповідала про свої пригоди, а потім Фред показував їй околиці. Ферма була розташована в мальовничій місцевості. Тут ніщо не нагадувало опалений сонцем канзаський степ. Це був чарівний куточок з пагорбами, порослими лісом, з веселими долинами і глибокими ярами, на дні яких дзюркотіли холодні струмки…

Сьогодні Еллі і Фред ловили рибу в озерці, що причаїлося в центрі долини за розлогими вербами. Наступного дня вони блукали схилами пагорбів, йдучи стежками, які протоптали вівці, а потім вирушали досліджувати шлях якогось невідомого струмочка. Дні були наповнені світлом і радощами.

ЕКСКУРСІЯ ДО ПЕЧЕРИ

ллі почала вчитися їздити верхи. Її вмовив Фред.

— Слухай, сестро, — сказав хлопець, жмурячи вицвілі на сонці брови, — це буде просто ганьба, якщо ти, поживши у нас, не повернешся вправним вершником! Ти — така бувала мандрівниця.

Вмовити Еллі було неважко. Вілл Каннінг віддав племінниці у повне розпорядження сумирну конячку. У Фреда був гарний скакун, бо він їздив чудово і не раз підміняв батька на роботі.

Перші дні було важко. Вечорами Еллі не могла сидіти, нила спина, боліли всі кісточки вона погано спала.

Але терпіння все перебороло, і настав день, коли їзда верхи перетворилась для Еллі з муки на задоволення. Тепер прогулянки дітей стали значно довшими, іноді вони від'їжджали миль за десять від дому.

Одного разу Фред запитав Еллі:

— Ти чула про Мамонтову печеру?

— Звичайно, — відповіла Еллі. — Нам про неї розповідали в школі.

— Це найбільша печера у світі.

— Ти так би не казав, якби побачив Країну Підземних рудокопів, — розсміялась Еллі. — Ото справді печера!

Фред принишк, як завжди, коли Еллі, ніби ненароком, козиряла своїми спогадами. Звичайно, і з ним бували пригоди. Якось під час снігової заметілі в Кордільєрах він заблукав і мало не замерз. Іншого разу за ним гналися степові вовки, і лише прудкість коня врятувала його від загибелі. Ще одного разу він упав з дерева і зламав ногу. Що й казати — це були виграшні історії, і вони вивищували його перед іншими хлопчаками, але чого це все було варте у порівнянні з тим, що пережила Еллі!

Фредді не випадково почав розмову про печери. Йому хотілося продемонструвати що і Айова може багато чим похвалитись За двадцять миль від їхньої ферми, у глибокій ущелині є вхід до мало відомої печери, куди ще не знайшли дороги туристи, де вони не відколупували на пам'ять уламки сталактитів і не писали свої імена кіптявою свічки на стінах.

— Побуваймо там Еллі, запропонував Фред. — Це далеко, і раніше я тебе туди не кликав, але тепер ти вправна вершниця і залюбки здолаєш такий шлях.

Еллі погодилась.

— Ми відпросимося на весь день, — казав хлопець. — Візьмемо з собою все, що необхідно для серйозної прогулянки, і займемось дослідження ми.

Наступного дня вони виїхали рано вранці. Еллі везла з собою сумку щільно наповнену продуктами — тіточка Кет не поскупилася й наклала туди стільки всього, що, мабуть, вистачило б на три дні. Попереду Еллі примостився Тотошко. До сідла Фреда був прив'язний чемодан.

— Навіщо він нам? — запитала дівчинка.

— А в ньому човен. Парусиновий, складений, — похвалився Фред. — Мені його виготовив батько. Кажуть, в одному з гротів є підземне озеро. Уявляєш, як там буде цікаво покататись при світлі факелів?

Діти їхали не поспішаючи. Сонце піднялось досить високо, коли вони дісталися входу в печеру. День був ясний і теплий, але з темного отвору віяло вологістю й холодом. Еллі здригнулася й щільніше закуталася в теплу хустку.

— Ти знаєш, Фредді, — сказала вона, — мені зараз пригадалось, як ми з дядьком Чарлі, Левом, Тотошком і вороною Кагги-Карр ось так само стояли біля підземного ходу, який показала нам королева польових мишей…

Хлопець обурився.

— Послухай, Еллі, — сердито мовив він, — з твого боку це просто свинство викидати такі штучки!

— Які? — невинно запитала Еллі, хоч очі її сміялися.

— А такі! "Коли ми зі Страшилом… Коли Людожер… Коли мишача королева…" Хіба я винен, що мені не довелось там побувати?

Фред мало не плакав від люті.

— Пробач, Фредді, я більше не буду, — пообіцяла Еллі, і хлопець потроху заспокоївся.

Зрубавши кілька маленьких смолистих сосничок, Фред приготував оберемок смолоскипів. Сірники у нього були в нагрудній кишені ковбойки у бляшанці.

Хлопець прив'язав до каменя кінець тонкої мотузки, змотаної в чималий клубок.

— Я все передбачив сказав Фред. — У таких печерах легко заблукати.

— Тільки не з собакою, — заперечила Еллі. — Тотошко завжди зможе нас вивести по сліду. Правда, Тотошенько?

Песик ствердно загавкав.

Діти увійшли в печеру. Фред йшов першим, він ніс на плечах чемодан, до якою були пришиті лямки. В руках у нього були смолоскипи. Услід за ним ішла Еллі. В одній руці вона несла провізію, в другій тримала клубок ниток Тотошко біг позаду: печера йому не подобалася. Він підозріло нюхав повітря і гарчав.

ОБВАЛ

вечері діти не повернулись. У хатині Каннінгів запанувала тривога Місіс Кет не покидали різні страшні здогадки чоловік її заспокоював:

— Вони не могли заблукати: дорогу до ферми коні знають. Про хижих звірів у наших краях давно вже не чути. Просто діти запізнилися і ночують на пагорбах. Провіанту в них достатньо, сірники у Фреда є.

— Можна заблукати в печері, — казала місіс Кет. — Я чула, що там безліч заплутаних ходів.

— Я дав хлопчикові величезний клубок ниток, — сказав Білл Каннінг, — і суворо наказав йому йти лише доти, доки вистачить клубка.

Ніч минула в неспокої, а вранці тривога ще збільшилась: на ферму прибіг скакун Фреда з обірваною вуздечкою. Всі зрозуміли, що скоїлося лихо. Кожен хто був вільний від роботи і міг триматися на коні негайно кинувся до печери на чолі з Біллом Каннінгом. Передні з рятувального загону промчали двадцять миль за півтори години, ледь не загнавши коней.

Неподалік від печери стояла Елліна конячка прив'язана до дерева. Дітей ніде не було видно. Мотузок, яким був обмотаний камінь, вів у печеру. В юрбі рятівників висловлювались всілякі припущення.

— Заблукали у підземеллі? А може вони газом отруїлися? Чи не розбився хтось із них?

Люди кинулися в печеру з палаючими свічками та лампами в руках (вони взяли на ранчо місячний запас пального). Попереду всіх квапливо йшов Білл.

Спочатку прохід був не дуже високим і широким, але поступово він розширився і привів у великий продовгуватий грот, зі стелі якого, виблискуючи у світлі ламп, звисали сталактити.

Перетнувши цей грот, люди побачили три виходи з нього. Мотузок вів Фреда у середній. Люди заглибились туди, йдучи ланцюжком, бо прохід був вузький і невисокий. Іноді високим чоловікам доводилося згинатися навпіл. І раптом Білл, який ішов попереду, глухо скрикнув:

— Обвал!

Дорогу перегородила глуха стіна з дрібного і великого каміння, притиснутого зверху мільйоннопудовою вагою гори. І в цю товщу потрапив мотузок — останній слід дітей, які тут проходили…

Білл Каннінг розпачливо заплакав.

— Фредді, синочку мій!.. Еллі, крихітко Еллі!.. Який жахливий кінець!

Товариші лагідно втішали Каннінга:

— Годі, Білле, давній друже, заспокойся! Ще не все втрачено. Може, вони там, з того боку…

Білл заспокоївся:

— Так, так! Треба розкопувати! Негайно… Зараз!

А до печери під'їжджали все нові і нові добровольці, і в ущелині розташувався великий табір. Запалали багаття, жінки готували обід для рятівників. Була серед них і тітонька Кет, яка зразу постаріла на кілька років.

Чоловіки кинулися по всій околиці — збирати землерийний інструмент: лопати, ломи, кирки. Інші рубали дерева в навколишньому лісі й готували стояки — кріпити хід..

Робота закипіла. Прохід був вузький, і там могло працювати тільки троє, зате рятівники змінювали один одного через чверть години, і кожен вгризався в обвал з новою силою, а довгий ряд людей передавав з рук у руки добуте каміння.

Інші рятівники ретельно обстежили правий і лівий виходи з великого і рота. Хтозна, можливо, якийсь з них веде в глиб землі, повз обвал, і там де-небудь уцілілі під час катастрофи діти чекають на допомогу. На жаль, один з коридорів повернувся у зворотному напрямку й замкнувся кільцем, а інший завершився глухим кутом.

На прохання Білл а про нещастя сповістили Джона Сміта: йому була надіслана телеграма. Батько й мати Еллі з'явились на місце лиха на третій день. Вони були у відчаї. Фермер Джон зразу ж взявся за роботу, але у рятівників уже виникли перші сумніви. У вузькому й низькому проході копати виявилося дуже важко, і за вісім днів штольня просунулася лише на півтораста футів. А простукування і промацування за допомогою довгих бурів показувало, що завал тягнеться ще дуже далеко, може, на цілі сотні футів. Більше того: зі стелі великого грота долинало зловісне потріскування. Міг статися новий обвал і поховати багатьох.

Джон Сміт і Білл Каннінг першими запропонували припинити розкопування.

— Очевидно, наших дітей не врятувати, — похмуро сказав Білл. — Якщо вони не розчавлені, то, напевне, загинули від голоду…

На дванадцятий день рятівні роботи були припинені.

ПІСЛЯ ОБВАЛУ

ред, Еллі і Тотошко не загинули. Обвал відбувся, коли вони далеко поминули небезпечне місце. Але страшенний струс грунту кинув їх на долівку печери, зі стелі посипались камінці.. Потім до них долинув оглушливий гуркіт, і порив вітру погасив смолоскипи. Тотошко безпорадно заскиглив, а приголомшені Еллі та Фред не могли вимовити й слова.

Потім дівчинка заговорила:

— Недарма Тотошко так упирався, не хотів сюди йти. Тотошку, милий, ти розумніший за нас!

Тотошко тремтів од переляку, але не краще почували себе і діти. Фред запалив смолоскип.

— Поглянемо, що сталося…

Вони пішли назад, обережно оглядаючись вдивляючись у стелю й стіни. На щастя, ця частина печери, як видно, виключно міцна: лиш подекуди появилися тріщинки. Але десь через триста кроків дослідники змушені були зупинитися: перед ними хаотичною купою лежав кам'яний завал.

— Отут була б наша могила, якби ми не встигли звідси вийти, — злякано прошепотів Фред, і хоч у печері було свіжо, на його обличчі виступив піт.

— Що ж тепер робити, Фредді? — запитала Еллі, безсило опускаючись на землю.

— Що?.. Я не знаю… Спробуємо знайти інший вихід, — невпевнено відповів хлопчик.

Але в голові його промайнула страшна думка: "Навряд чи є такий вихід…"

Еллі підвелася з холодної сирої долівки.

— Підемо. Тільки я дуже голодна. Адже ми нічого не їли з ранку.

— Це ти славно придумала, сестричко, — з удаваною бадьорістю вигукнув Фред. — Справді, треба підкріпитися перед важкою дорогою.

Вони поїли, нагодували Тотошка, випили холодного чаю.

— Все найважче залишимо тут, — запропонував Фред.

Він поклав на чемодан оберемок смолоскипів, дав Еллі нести лише три-чотири. Порадившись, вирішили залишити Тотошка коло продуктів: у печері могли бути щурі, і втрата провіанту стала б непоправним лихом. Песик невдоволено скавулів, але Фред міцно прив'язав його ременем до чемодана.

Діти рушили на пошуки. Фред розмотував клубок, дбаючи про те, щоб не порвати нитку. Хтозна, може, в цій тоненькій зеленій нитці, яку зсукала тітонька Кет, їхній єдиний порятунок?

— З великого грота було три коридори, — сказав Фред, — і ми пішли середнім. Добре, якби нам вдалося натрапити на один з бічних. Тоді б ми вийшли з печери…

Але така можливість виникла б тільки в тому випадку, якби бічні коридори з'єднувалися з середнім поперечними ходами. Але таких ходів не виявилося. Мимоволі довелося йти вперед.

Прохід, по якому рухалися діти, знову розширився і перетворився у велику круглу печеру. В її стінах зяяли кілька отворів. Який з них міг вести назовні?

Не випускаючи з рук клубок, Фред рішуче підійшов до одного з отворів і витяг з кишені шматочок крейди.

— Я позначатиму кожен прохід, де ми побуваємо, — сказав хлопчик і намалював на стіні хрест.

Дослідження почалося. Результати були невтішні. Кілька годин бродили діти у заплутаній мережі коридорів, але без будь-якої користі. Одні проходи закінчувалися глухими кутами, інші так звужувалися, що через них не можна було навіть пролізти, треті вели кудись углиб…

Якби не нитка і не крейдяні позначки, повсюдно залишені на стінах, діти давно б заблукали у цьому похмурому лабіринті. Повертаючись по своїх слідах, вони акуратно змотували нитку в клубок.

І ось, захекані, зморені, вони знову пішли коридором, де залишили свої речі. І раптом до них долинуло надривне гавкання.

— З Тотошком біда! — скрикнула Еллі.

Діти стрімголов кинулися вперед. Їхнім очам відкрилося страшне видовище. Тотошко змагався з десятком пацюків, захищаючи провізію.

Три чи чотири пацюки валялися на землі, з чого було видно, якою відчайдушною була битва.

Побачивши дітей зі смолоскипом пацюки розбіглися.

— Як добре, що ми залишили песика стерегти речі, — сказав Фред.

— Так… Інакше — голодна смерть… — здригнулась Еллі.

Вона сіла на чемодан, і очі її наповнились слізьми.

— Еге, сестричко, плачеш? — вигукнув Фред і ніжно пригорнув її до себе. — Ти, яка пройшла такі випробування! Не падай духом, якось виплутаємося… У нас залишився ще головний вихід з круглої печери, ми його ще не перевірили, а саме він, напевне, найкращий…

Але дівчинка вже не могла ходити, ноги її вже не слухалися.

— Будемо лаштуватися на нічліг, — сказав Фред.

Він відкрив чемодан, дістав з нього частини човна, скріпив їх гайками і болтами. Вийшла довга парусинова байдарка.

— Зауваж, така, що не тоне! — похвалився Фред, поплескавши по надувних ящиках у носовій частині і на кормі човна. — Це твоє ліжко. Провізію і песика візьмеш до себе. Тотошко зігріватиме тебе й стерегтиме продукти.

— А ти?

— Моя куртка дуже цупка і тепла.

Скільки тривав сон, діти не знали. Їх розбудив гавкіт Тотошка: пацюки знову підкрадалися до їжі.

На сніданок Фред помітно зменшив порції їжі. Сам води він зовсім не пив, Еллі наповнив кришку від фляги, а Тотошці налив тільки півкришки.

Кожен смолоскип він розщепив складаним ножиком надвоє і міцно зв'язав їх.

— Знаєш, сестричко, — сказав Фред винуватим голосом, — я певен, що нас відкопають, і ми повинні дотягти до того часу.

Цей день діти перечекали біля завалу. Вони уважно прислухалися, чи не долинуть до них які-небудь звуки з іншого боку, але, на жаль! — навкруг було мертво і глухо…

Кілька разів діти самі починали кричати й стукати. Ніякої відповіді.

Збігло чимало годин, а потім Фред рішуче, сказав:

— Ні, Еллі! Сидіти тут і чекати допомоги — це загинути. Як бачимо, обвал надто великий, ми навіть не чуємо ударів кирки і лома, а я впевнений, що батько там зі своїми товаришами… — Голос хлопчика здригнувся, але він мужньо вів далі: — Хай у нас бодай один шанс зі ста знайти вихід, ми не повинні його упускати. Ходімо!

— Ходімо! — погодилась Еллі. — А що ми зробимо з чемоданом? Знову залишимо тут? Фред довго думав.

— Доведеться взяти з собою, — нарешті вирішив він. — Ноша важка, але ж це наші ліжка. Без них ми не проспали б у печері й години. І хто-зна, можливо, сьогодні зайдемо так далеко, що просто не зможемо повернутися сюди. Я понесу чемодан та провізію, а нитку розмотуватимеш ти.

— Навіщо нам нитка, коли з нами Тотошко?

— Тато велів ходити з ниткою і все! — сказав Фред. І знову бранці підземелля рушили далі, цього разу через головний вихід з круглої печери. У Фреда ще жевріла надія, що де-небудь цей хід поверне і виведе їх на поверхню землі, хай би і не в тому місці, де вони ввійшли. Але вони залишали позаду себе милю за милею, а прохід і не думав загинатися. То він розширювався, то звужувався (діти кожного разу з жахом думали, що їм не проповзти з громіздким чемоданом) то хід вів через великі й малі гроти…

І ось настав моторошний момент, коли нитка закінчилася. Це була тонка, міцна нитка, пам'ять про дім, і поки блукальці тримали її в руках, вони ще відчували якийсь зв'язок із зовнішнім світом. Отже останній зв'язок обірвався!

Що робити?

— Безглуздо повертатися назад, — сказав Фред. — Який сенс ходити по одному колу. Покладемося на крейду.

— А у тебе ще великий шматок? — запитала дівчинка.

— Я вчора надто щедро малював позначки, — зізнався Фред. — Але тепер буду ощадливіший. Писатиму так, аби тільки можна помітити.

Мандрівка тривала. Прохід усе знижувався, вів углиб. Значно потеплішало. Еллі вже не куталася так мерзлякувато в хустину, а Фред розстебнув куртку. Тільки Тотошко у своєму кожусі почував себе, як і раніше. Вологість повітря збільшилась, по стінах коридора текли струмені води, а на дні печери жебонів струмок.

Тепер уже дітям не загрожувала загибель від спраги, і вони досхочу напилися. Вода нагадувала мінеральну, вона шипіла бульбашками газу.

ЧОВЕН ЗНАДОБИВСЯ

е години зо три ходу — усе донизу и донизу — і мандрівники ступали у воді вже по кісточки. Ручай своїм веселим дзюрчанням розважав їх і відганяв похмурі думки. Для Тотошка ручай став надто глибоким, і Еллі взяла його на руки. Фред відібрав у неї сумку з провізією.

Тим часом потік ставав усе глибшим: вода досягла вже колін, добиралася до пояса…

— Стій! — сказав Фред, і Еллі зупинилась. — Я просто дурний. Несу чемодан, а чемодан повинен нести нас усіх.

— Ти хочеш зібрати човен? — зраділа Еллі, яка дуже втомилася на довгому шляху, хоча і не зізнавалася в цьому.

— Звичайно! — відповів хлопчик. — Тримай смолоскип.

Збирати в таких умовах човен було надзвичайно важко і навіть небезпечно Варто було Фреду упустити у воду якийсь гвинтик чи гайку, і все пропало б. Але діти помітили виступ на стіні, посадили туди Тотошка, поклали провізію і Еллі стала допомагати братові. Човна склали благополучно.

Фред примостився на кормі на ящику з веслом, Еллі залізла всередину з Тотошком і речами. Її завданням було освітлювати дорогу наскільки це дозволяло димне світло смолоскипа.

Тепер мандрівка стала зручнішою. Не доводилося брести у воді, намацуючи ногою слизьке дно і щохвилини ризикуючи впасти. Човен з дітьми швидко плив, але куди… Фред і Еллі намагалися не думати про це.

Ручай заповняв весь коридор, тепер він більше був схожий на маленьку річку, в яку з бокових проходів вливались притоки-струмки.

Стіни коридора раптово розсунулися, і попереду діти побачили грот. Його розміри важко було визначити у мороці, який не могло розігнати світло смолоскипа, але грот здавався дуже великим.

— Ми не рушимо далі, — мовив Фред. — Треба тут заночувати.

Вони підпливли по краю підземного озера, що наповнило грот, знайшли похилий берег, витягли. човен і після скромної вечері, вдосталь запитої водою, вклалися на нічліг.

Спати було тепло, але Фред прокинувся і довго розмірковував над тим становищем, в яке вони мимоволі потрапили.

Що робити? У них було тільки два виходи. Повернутися до завалу й чекати, доки їх відкопають, або пливти далі підземною річкою. Повернутися це визнати свою поразку, вже незважаючи на те, що сидіти склавши руки взагалі страшно. Йти вперед — це боротьба. Краще боротися!

З такими думками Фред заснув міцним сном.

Розбудив дітей не світанок, якого темна печера не бачила за мільйони літ свого існування, не холод, бо в печері було тепло. Їх розбудив жалібним скавулінням голодний Тотошко.

Фред запалив смолоскип, невдоволено похитав головою: сірників зоставалось не вельми багато. Ще одна небезпека, наче і без неї їх було мало…

Продовольчі порції ще скоротились, і після сніданку діти рушили далі. Цього дія з підрахунками Фреда, вони пройшли не менше, як 50 миль. З

підземного озера річка витікала ширша і глибша від попередньої. Вона швидше несла свої бурхливі води.

Десь опівдні блукальців спіткав небезпечний момент, коли здалося, що їм загрожує загибель або безкінечно повільне повернення назад до обвалу, що знову ж означало смерть.

Уже кілька разів склепіння печери над річкою так знижувалося, що Фреду й Еллі доводилося дуже нагинатися. Але такі місця залишалися позаду досить швидко. Та ось склепіння почало опускатися так низько, що між водою і кам'яною стелею залишилася одна вузька щілинка. Потік вирував на бистрині, затиснутий зусібіч камінням.

Бліда Еллі дивилася на брата:

— Що тепер?

А той стримував човна, вхопившись за край скелі, і думки гарячково роїлися в його голові.

"Прориватися, обов'язково прориватися! — вирішив він. — Перешкоди не можуть тривати довго!"

Більше на митах, ніж словами, він запропонував Еллі з Тотошком і речами залізти в носовий ящик човна, що зачинявся дуже щільно. Дівчинка жестом запитала: "А ти?"

Фред показав на ящик, що був на кормі.

Еллі з собакою щезли у своєму сховищі. Але ящик на кормі був замалий для Фреда, і хлопчик про це знав. Він закутав голову курткою, захопив якомога більше повітря, і ліг на дно човна, намагаючись не висовуватися. Смолоскип згас. Пітьма оповила човен, а нездоланна сила течії потягла його через бистрину, б'ючи то об кам'яне дно, то об стелю

печери. І тут дала знати про себе прекрасна робота Білла Каннінга: човен витримав!

І коли Фред майже задихнувся і ладен був відкрити рота, він раптом відчув, що човен пливе спокійно а до нього під куртку проникає повітря. І яким цілющим видалося йому це вогке затхле повітря підземелля!

— Ну, тепер хід назад для нас відрізано на завжди, — сказав собі Фред.

І хоча знав, що зворотний шлях не обіцяв їм нічого доброго, серце його наче хтось стиснув холодною і сильною рукою.

Еллі вибралася зі свого сховища, погладжуючи наляканого Тотошка, і запевняла, що вона ні скілечки не боялася. Смолоскип загорівся, і вигляд мокрого з ніг до голови Фреда, і човен, повний води, підказали дівчинці, що справа обернулась зовсім не так, як мовив брат. Еллі тільки похитала головою. Хлопчик у відповідь погрозив кулаком і взявся вичерпувати воду.

Плавання тривало.

ДІАМАНТОВА ПЕЧЕРА

бігло ще три дні подорожі. Підземне царство, куди потрапили Фред і Еллі, здавалося безкінечним. Гроти і коридори, коридори і гроти, річки й підземні озера зміняли одне одного нескінченною низкою, і мандрівники давно збилися з рахунку. Раділи вже з того, що ні разу більше не натрапляли на бистрину, схожу на ту, яку вони подолали. Якби на дітей чатувала ще одна така пастка, і, не дай Боже, довша — вони у ній задихнулися б.

Зустрічалися пороги й невеличкі водоспади, але човен перелітав через них, як пробка, а якщо всередину й наливалася вода, то Еллі вичерпувала її квартою.

Погано було те що запас провізії на очах танув. Скільки разів діти благословляли мудру передбачливість місіс Кет, яка дотримувалась народного прислів'я: "їдеш на день, хліба бери на тиждень". Сірників також залишилося дуже мало. Фред зважився на крайній захід: він розколов вцілілі смолоскипи ще на кілька частин кожен, і тепер у дітей залишилися скалки, що випромінювали слабке хистке світло. Але таким світлом доводилося задовольнятися На ніч вогонь уже не гасили, щоб уранці не витрачати сірник. Еллі і Фред сиділи по черзі, запалюючи нову скалку від тієї, яка догоряла до кінця. На щастя, запас скалок був великий.

Однієї ночі Еллі задрімала й прокинулася в пітьмі: вона не помітила, як догоріла і погасла скалка. Вона, злякавшись, розбудила брата:

— Фредді, що я наробила!

— Ех, Еллі, Еллі, — тільки й сказав хлопчик, але сказав так, що Еллі залилася гарячими сльозами.

— Гаразд, давай тепер спати, — заспокоївшись, мовив Фред. — Все одно сірник треба витрачати, коли прокинемося

І вони проспали дуже довго.

Це сталося на тосту чи сьому добу їхнього перебування у підземному світі: діти не знали достеменно, бо не мали годинника, і для них ніч наставала тоді, коди вони з ніг падали від утоми.

Діти щойно залишили позаду довгий широкий коридор і пливли ще одним озером. Чимось вразив їх вигляд стін. Тут скелі блищали якось

особливо. Дітей уже не дивував відблиск сталактитів: їх колони, то прямі, то з химерними напливами, неодноразово зустрічалися під час довгої подорожі. У цьому гроті їх здивувало інше.

Здавалося, не кам'яні стіни тягнулися по обидва боки озера, а відкрилося темне небо з мерехтливими зірками на ньому. Проміння цих зірок блищало и переливалося червоним, зеленим, синім кольорами. Еллі боязко запитала:

— Що це, Фредді?

— Я і сам не знаю, — так само тихо відповів хлопчик. — Можливо, коштовності?

Стіна тут круто піднімалася з води, і вони змогли підпливти до неї впритул. Великі блискітки, вкраплені в камінь, яскраво блискотіли у світлі скалки.

Досвідченіша Еллі, яка бачила вже розкішний палац Гудвіна, одразу здогадалась:

— Фредді, це діаманти!

— Вигадуєш? Знову зі своїми штучками!

— Та ні, запевняю тебе!

— Краще б це були шматочки сиру, — похмуро відгукнувся хлопчик.

— Ти не розумієш, Фредді, вони дуже дорогі… І гарні, — додала дівчинка.

— Ну і нехай гарні. Нам то що з того?

— Як ти не розумієш, Фред? Будь ласка, виколупай кілька камінців. Якщо ми виберемося звідси… Коли виберемося, уточнила Еллі, — ювелір змайструє мені красиву брошку та браслет.

Фред неохоче взявся виймати алмази. З деякими обійшлося благополучно, а потім він ледь не упустив ножика у воду.

Це так його розізлило, що він хотів жбурнути в озеро і ті камінці, які йому вдалося дістати. Хлопчик недбало перекинув здобич Еллі і почав гребти.

Коли діамантова печера залишилася позаду, дівчинка задумливо сказала:

— Знаєш, Фредді, тут починаються дива.

— Ну й що? — непривітно кинув Фред. — Тобі тепер скрізь ввижаються дива.

— А все таки я гадаю, що ця дорога приведе нас у Чарівну країну.

Фред промовчав, але сестричка помітила з виразу його обличчя, що такий кінець їхніх пригод перевершив би його бажання.

РИБАЛКА

а дев'ятий день мандрів провізія закінчилася. Еллі ослабла від голоду, з Тотошком також було кепсько, тільки Фред іще тримався. Коли пропливали довгим вузьким озером мимо прямовисної стіни, Фред побачив на ній начебто великі краплі, що стікали.

— Це слизняки! — вигукнув хлопчик. — Ось і їжа.

Але він добре пам'ятав слова батька, який нерідко повторював під час поїздок по преріях: "Ніколи не їж багато невідомої тобі страви, малюк! Хтозна, може, вона зашкодить!"

І тепер Фред вирішив у першу чергу спробувати цих слизняків сам. Він важко проковтнув неприємний, їдкий на смак шматочок "Ні, це не для Еллі", — подумав він і виплюнув недоїдену гидотну.

Він добре зробив, бо незабаром у шлунку почало пекти, закрутився світ, і він знепритомнів.

Перелякана Еллі кинулася на допомогу братові. Вона засунула палаючу скалку у щілину носового ящика і заклопоталася бризкала водою у Фредове обличчя, давала йому нити з пляшки.

Через кілька хвилин хлопчик очуняв, але в цю мить скалка зашипіла й погасла.

— Ще один сірник, — важко зітхаючи, прошепотів Фред. — А, між іншим, запас скалок теж закінчується…

Отже, слизняків не можна було їсти і примара голоду знову забовваніла перед мандрівниками. Запалили скалку і мовчки попливли далі.

І раптом очі Фреда заіскрилися радістю. Він помітив… Так, він побачив, як зі стіни зірвався слизняк, упав у воду, і тут же з води висунулася велика риб'яча голова і зімкнула щелепи. Маленький вир, і все щезло.

Який же я дурень! — вигукнув Фред. — Ой, скільки мені ще рости від хлопчика до справжнього чоловіка! Усі наші біди виникають через мою дурість! Чому я не подумав про рибу?!.

— Але, Фредді, як же ти її спіймаєш?

— Ха-ха-ха, сестричко, це вже мій клопіт!

Фред витяг з-під підкладки своєї шапки риболовну волосінь з великим гачком. Він зняв з вогкої стіни слизняка, відрізав шматочок, наживив його і опустив вудку за борт.

Довго чекати не довелося. Різкий ривок, підсічка, і ось на дні човна затріпотіла коротка товста риба з сірою лускою й блідо-рожевими плавниками. На голові в неї замість очей діти побачили маленькі круглі нарости: риба була сліпа.

— Може, і ця риба отруйна? — задумливо запитав Фред.

— Любий Фредді, тепер спробую я! — благально мовила Еллі.

— Ні, — рішуче заперечив Фред, — хай спробує Тотошко. Але небагато.

Хлопчик стукнув невгамовну рибу веслом по голові, очистив од луски, дав маленький шматочок песику. Тотошко жадібно з'їв, облизався і всім своїм виглядом показував, що хоче ще.

— Ні, друже, — лагідно сказав Фред, — трохи потерпи.

Минула година. Тотошко почував себе добре й ласо подивлявся на риб, яких хлопчик устиг наловити за цей час.

— Шкода, що не можна підсмажити цю рибу, — пожартувала Еллі.

— Нічого, будемо їсти сиру. Але також потрошку, інакше нам стане кепсько.

Діти їли небагато, але часто і через кілька годин відчули, що вже ситі. І хоча їм уже не загрожувала смерть від голоду, вони від усієї душі забажали, щоб їхня подорож закінчилася якнайшвидше.

ТАЄМНИЧЕ МІСТО

учок скалок зменшувався з жахаючою швидкістю, і нарешті настала мить, коли мерехтливий вогник останньої з них, прощально мигнувши, згас. Ще кілька секунд жевріла червона жаринка, але й вона щезла. Пітьма…

Так, Фреду і Еллі здалося, що їх оточила непроглядна вічна темрява, бо жоден промінь не міг пробитися через товщу землі, що відділяла їх від неба, від сонця. Але що це за диво? В міру того, як їхні очі звикали до темряви діти починали дещо в ній розрізняти…

— Фредді, братику, я бачу, бачу! — захоплено вигукнула Еллі. — Ой, бачу свої пальці… Бачу Тотошка! Тебе!..

— І я теж розрізняю червоний светр! Бачу, як ти махаєш руками! Ура!

Це могло здатися незбагненним неймовірним, але мандрівники дійсно бачили. Вони пливли в цей час широкою спокійною річкою, і перед ними відкривався мис, біля якого річка повертала праворуч. Скелясті береги, звисле склепіння печери — все тьмяно вимальовувалось в якомусь слабкому, але явно золотисто-рожевому світлі. Звичайно, їм тепер не потрібні були ні скалка, ні навіть найяскравіший смолоскип, бо ніякий смолоскип не міг би так освітити навколишній світ, як це спокійне, розсіяне світло, що лилося невідомо звідки. І коли раніше діти його не помічали, то тільки тому, що їхні очі засліплював вогонь скалки…

Еллі переконано сказала:

— Фредді, напевне, тут десь поблизу Країна Підземних рудокопів!

І дівчинка розсміялась перший раз після катастрофи.

— Яке щастя! Я знову побачу любого Страшила, Дроворуба, Лева!..

Фред розсудливо заперечив:

— А ти не помиляєшся? А раптом ми потрапимо в якесь інше підземне царство?

— Ну, скільки їх тут може бути? Ні, це ж у Країні Підземних рудокопів я бачила таке золотисте світло, тільки воно було набагато яскравіше і дозволяло розрізняти деякі предмети.

— Якщо твоя правда, то все! — переможно вигукнув Фред.

— Що — все?

— Кінець твоїм хвастощам! — весело заявив хлопчик. — Тоді і я своїми очима побачу усі дива Чарівної країни.

— Ага, ага, а ось і не все. Я ж їх бачу уже втретє, а ти тільки вперше.

Через дві години річка винесла човен у великий грот, далекий край якого не можна було роздивитися навіть при золотистому світлі. Грот був дуже великий, але все ж не міг зрівнятися з Країною Підземних рудокопів. Тут не було пагорбів, порослих лісом, не було міста…

Зрештою, місто якраз і було!

Неподалік від берега Еллі і Фред розгледіли щось подібне до громаддя споруд, збудованих людськими руками.

— Місто, місто! — закричала Еллі. — Милий Фредді, підемо подивимося!

Тепер, коли в дітей була впевненість, що вони не загинуть та що їхня подорож завершиться благополучно, у них з'явились такі бажання, які не могли виникнути кілька днів тому.

Фред сказав, що навряд чи розсудливо залишати човен на березі.

— А Тотошко? — вигукнула дівчинка. — Хіба це тобі не охорона?

Фред дозволив себе умовити, йому й самому кортіло поглянути на таємниче місто. Діти витягли байдарку на берег, наповнили камінням і прив'язали до неї Тотошка.

— Коли щось, подаси голос! — наказала Еллі песикові.

До очікуваного міста залишалося з півмилі. Дорога тяглась рівниною, заваленою дрібним і великим камінням, і діти час від часу спотикались.

В міру наближення все зриміше ставало, що вони підходять до витвору рук людських.

Безліч споруд височіло, очевидно, на горбі, бо будинки піднімалися кількома ярусами. Все разом узяте нагадувало якесь велетенське гніздо, складене з окремих комірчин. Будинки мали круглу форму і завершувались угорі круглими куполами. Вікон у них не було, але в стінах виднілися невеличкі круглі отвори, можливо, для провітрювання приміщень. Деякі споруди напіврозвалилися, і зрозуміло було, що місто давно вже покинуте.

Підійшовши ближче, Фред і Еллі побачили фортечний мур, висотою приблизно з чотири людських зрости. Дивовижним виявився цей мур. Він

весь був вкритий надзвичайно яскравими картинами, яких не могла зруйнувати навіть од вічна сирість підземелля.

Це, між іншим, пояснювалося просто. Картини були мозаїчні, зроблені з найдрібніших шматочків різнокольорового скла часові не підвладного.

Зміст картин був найрізноманітніший. На одній зображався, очевидно, суд царя над підданими. Цар у розкішному вбранні сидів на троні, а підсудні стояли перед ним на колінах, і у кожного на шиї був мотузок. На іншій можна було бачити бенкет, на третій якісь змагання…

Обличчя і постаті людей видались Еллі дещо знайомими. Нібито колись вона бачила таких маленьких опасистих чоловічків з великою головою на товстій шиї, із здоровенними, сильними кулаками.

— Стрибуни! — раптом вигукнула дівчинка і боязко зіщулилась, ніби чекаючи удару. — Пам'ятаєш, Фредді, я розповідала тобі, як Гудвін відлетів на кулі? А ми пішли за порадою до Стелли. І там нам перекрила дорогу Гора Стрибунів, через яку нас перенесли Летючі Мавпи… Тож це саме ті Стрибуни, — закінчила Еллі, — і якщо вони ще тут, то нам непереливки!

— Та хіба ти не бачиш, що тут уже сотні років ніхто не живе? Пішли далі!

Еллі раптом розреготалася.

— Поглянь же, глянь, полювання на Шестилалого! Ну, ти все ще сумніваєшся, що Країна Підземних рудокопів десь неподалік?

На картині було яскраво і мальовничо зображено, як маса маленьких товстих чоловічків нападала зі списами на Шестилапого, а той, піднявшись на задніх ногах, відбивався від ворогів передніми.

Здалеку почувся шалений гавкіт і Фред оглянувшись, вигукнув:

— А ось і вони самі!

ПРИГОДА З ЧОВНОМ

о берега, очевидно на водопій підходила ціла череда Шестилапих, які клишоного ступали короткими сильними ногами. А Тотошко відчайдушно гавкав, і Фред зрозумів, що прогулянка чудовиськ може скінчитися бідою Варто лише їм наступити на човен, і від нього залишать ся друзки.

Фред, махаючи руками, з оглушливим криком помчав до берега, залишивши далеко позаду Еллі. Вона теж бігла щодуху і пронизливо верещала.

Собачий гавкіт і людські крики налякали тугодумних Шестилапих, і вони повернули назад, побігли підтюпцем у якусь бокову печеру, з якої вийшли. Але один з них, що звернув убік, все таки примудрився наступити на ящик, що був на кормі байдарки.

Човен, тріснув, від корми залишилися тільки друзки. На щастя, Тотошко прив'язаний до носового кільця, вцілів.

Діти перелякано позирали одне на одного.

— Що я наробила! — скрикнула Еллі і залилася сльозами. — Навіщо мені забаглося дивитися на це осоружне місто?

Фред утішав сестричку.

— Ймовірніше за все, — мовив він, — до кінця наших блукань залишалося не так вже й далеко. Дійдемо пішки.

— А якщо річка заповнить усю печеру? Адже я дуже погано плаваю.

— Зате я добре, я тобі допоможу, — бадьорився Фред.

Втрата була непоправна, і діти, зібравши все, що вціліло, сумно поплентались берегом. Невгамовний Тотошко, який забув що йому хвилину тому загрожувала загибель, бігав берегом розшукуючи невідомо яку здобич.

Пройшли ще півмилі. Крокувати по нерівному камінню, яке вкрило берег, та ще тягти на собі речі, було зовсім не те, що спокійно сидіти в байдарці і безшумно ковзати поверхнею води. Тільки тепер Еллі повною мірою збагнула, чим був для них човен…

Тотошко, що відбіг на кроків двісті від води, голосно загавкав Тепер його гавкіт був не тривожним, а радісним. Він сповіщав про якусь важливу знахідку. Еллі і Фред поквапилися до нього й невимовно зраділи: на високому помості з каміння лежав догори дном човен! І зроблений він був зі шкіри і ребер Шестилапого.

— Я, здається, розумію, — сказав Фред. — Ці Стрибуни, як ти їх називаєш, жили тут дуже давно, а потім, напевне, їм довелося переселитися, і вони пішли у горішню країну. Але ж звідси можна вибратися тільки водою. Ось вони і наробили човнів зі шкіри і ребер Шестилапих. Один, мабуть, виявився зайвим, вони його залишили тут. І, можливо, думали повернутися по нього, але, знаючи вдачу звірів підняли його на поміст. Ось він і зберігся на наше щастя!

— Так, звичайно, саме так і сталося, погодилась дівчинка.

— Я побіг за веслом! — крикнув Фред.

— А я боюсь залишатися тут сама, — сказала Еллі, і брат підняв її, посадив на випукле дно човна.

Хлопчик повернувся дуже швидко. Човна спустили з помосту і насилу дотягли до берега, бо він був набагато більший від байдарки. Очевидно, шкіра звіра слугувала прекрасним матеріалом: човен добре зберігся, виявився містким і стійким на воді.

Фред сів на корму, махнув веслом, і знайдене суденце помчало по хвилях.

У КРАЇНІ ПІДЗЕМНИХ РУДОКОПІВ

езабаром після пригоди з Шестилапими втомлених від переживань дітей потягло на сон. Тепер вони не зважувались ночувати на березі: а раптом прийдуть звірі й наступлять на них! Фред розшукав затишну бухточку серед крутих берегів, куди будь кому важко було б ді статися, і там прилаштував човна.

— Я сподіваюся, що це наш останній нічліг, а завтра ми будемо в рудокопів, — сказала Еллі, після того як вони повечеряли сирою рибою і почали готуватися до сну на дні човна.

— А ти не боїшся, що нас погано зустрінуть? — стурбовано запитав Фред.

— Сказати по правді боюся, — зізналася Еллі. — Раміна попереджала мене, що вони не люблять, коли сторонні цікавляться їхніми справами. Я пам'ятаю, який злючий вираз обличчя був у воїна, котрий пустив у мене стрілу… Зараз плекаю одну надію: вони, гадаю, не вчинять нам шкоди, коли побачать, що ми ще діти, і довідаються, що потрапили до їхньої країни ми випадково, не зумисне…

— Добре, якби сталося так, — невпевнено завершив розмову Фред…

Вранці річка понесла їх уперед. Безглуздо було б тепер силкуватися відтягти зустріч з неминучим.

Збігло кілька годин, світло заяскравішало, низьке склепіння печери піднеслося, і перед мандрівниками відкрилася велична Країна Підземних рудокопів.

Навіть для Еллі це було незвичайним видовищем, хоч вона побачила його вже вдруге А що й казати про Фреда? Хлопчик був вражений і зачарований. Ця незмірна вись, де купчаться золотисто-рожеві хмари, ця сумна осіння долина з лісистими пагорбами і розкиданими поміж них маленькими селами, це місто, що тьмяно виднілося вдалині…

Все це було вражаючим і неповторним, і варто було здійснити далеку і небезпечну подорож, щоб це побачити… але чи залишать їх живими господарі дивовижної країни?..

Рантом нове диво вразило дітей: почав розмовляти Тотошко. Еллі, правду кажучи, не дуже й здивувалася, бо Печера була частиною Чарівної країни, а в ній розмовляли всі тварини і птахи. Але Фред просто не міг отямитися від подиву.

— Тотошко! Ти розмовляєш як людина?

— А що тут особливого, гав-гав? — відповів песик. — Чарівна країна — прекрасне місце для нашого брата, і тільки тут ми можемо сповна виявити свої здібності…

Фред від душі розсміявся.

— Та ти не просто говориш, а ще й красномовно! Ото почула б тебе наша вчителька міс Браун! Чим завгодно ручаюся, вона б оцінила тебе найвищим балом!

Тотошко самовпевнено сказав:

— А я навчався б не гірше за вас, хлопчаків!

Тим часом річка, яка все міліла й міліла, раптом зовсім щезла. Видно було, як вода, вируючи, з шипінням утікала в грунт між камінням. Її стік в озеро був підземний.

Човен довелося покинути і йти пішки Діти рушили легкома, бо в них майже не залишилося речей. Кілька миль вони пройшли мовчки, пригнічені незвичайністю обставин, тільки Тотошко щось тихенько бурчав собі, напевно, щось обмірковував.

До міста було недалеко.

— Летить! Летить! — раптом заверещала Еллі, дивлячись угору.

Тотошко жалібно і погрозливо завив, зразу ж забувши про своє вміння розмовляти, а Фред підвів голову. Із хмар швидко опускалася чорна цятка, росла, росла, і ось уже можна було розгледіти дивовижного дракона з вершником на спині.

Ящір опустився зовсім низько, покружляв над мандрівниками, виблискуючи жовто-білим черевом і зчиняючи шум шкірястими крилами. Вартовий, який сидів на ньому з луком в руці і сагайдаком за спиною, уважно розглянув дітей, не кажучи ні слова. Його бліде обличчя з гачкуватим носом було незворушне. Потім він повернув дракона й полетів до міста.

— Минеться, — сказав збадьорілий Фред. — Перша зустріч найважливіша. Він полетів доповісти про нас. Еллі, причепурися, ти розпатлана…

Пройшовши ще кількасот кроків, Фред і Еллі побачили, як з міської брами сипонув великий натовп людей у різнокольоровому одязі. Серце в Еллі завмерло, але, підійшовши впритул до городян, вона хоробро звернулася до кількох людей, які виділялися гордовитою поставою:

— Від усього серця вітаємо вас, панове підземні мешканці!

Прибульці низько вклонилися, а Тотошко гавкнув, викликавши чималий переляк у передніх рядах.

Еллі вела далі:

— Ми не вороги, не розвідники, ми з братом Фредом потрапили у вашу країну ненароком. Там, у себе на батьківщині, ми оглядали одну печеру, а потім… — голос Еллі затремтів. — А потім стався обвал перекрив нам вихід, і ми, в пошуках порятунку спочатку йшли, потім пливли на човні багато-багато днів, так багато, що втратили їм лік…

У цей час неподалік од натовпу опустився ще один вартовий. Він спритно зіскочив з дракона і підійшов до гордовитого чоловіка, який стояв попереду, низько вклонившись, щось доповів йому, і поважний чоловік — це був король Ментахо — сказав:

— Дівчинко, ти брешеш. Мені щойно повідомили, що ви припливли на човні із шкіри і ребер Шестилапого. У вас нагорі не могло бути таких човнів, їх тільки тут під землею виробляють.

— Пробачте, пане, — сміливо заперечила Еллі, але один з придворних підказав їй: "Кажи, ваша величносте". — Прошу пробачення, ваша величносте, у нас був човен з дерева й парусини. У ньому ми пливли, але його розтоптав Шестилапий поблизу покинутого міста Стрибунів. І там, на березі, ми знайшли це шкіряне судно, зроблене в давні часи.

Простота й дохідливість Елліного пояснення справили на слухачів гарне враження, їхні обличчя посвітлішали.

Король Ментахо сказав:

— Ти, очевидно, мовиш правду. Але скажи нам, як тебе звуть, хто ти така, хто цей хлопчик і що за дивного звіра ти тримаєш на руках?

Еллі почала відповідати на запитання з кінця.

— Це звірятко, — сказала вона, — мій песик…

— Маю честь відрекомендуватися: Тото! — перебив песик. — Якщо ми з вами ближче познайомимося, то ви зможете називати мене Тотошком.

— Тотошку, безсоромний, помовч! — нагримала на нього Еллі й смикнула песика за вухо. — Бачите, він розумний та відданий пес, але трохи базіка й хвалько. А хлопчик, про якого ви запитали, — мій троюрідний брат Фред Каннінг з Айови. Він хоробрий і спритний, прекрасно їздить на конях перейшов у четвертий клас. Ну, а що розказати вам про себе? Мене звуть Еллі Сміт, я звичайнісінька дівчинка з канзаського степу…

Тут з натовпу почувся єхидний голос:

— Не вірте жодному її слову! Ця "звичайнісінька дівчинка" знищила двох наймогутніших чарівниць, Гінгему та Бастінду, і перемогла Урфіна Джюса з його лютими дерев'яними солдатами. Прошу пробачення у ваших величностей, що промовив без дозволу, але я не міг стриматися.

— Хто це там? А, Руфе Білане? — вигукнув низенький товстий король Барбедо. — Ну що ж, виходь, не ховайся! Ти розповідаєш про цікаві речі.

Ряди глядачів розступилися, і вперед вийшов кремезний чоловік у лакейській лівреї. Його оченята, що запливли, з відвертою ворожістю дивилися на Еллі. Тотошко з викликом загавкав на Білана, а дівчинка всміхнулася:

— О, це і є той самий зрадник Руф Білан, колишній перший міністр його величності Урфіна Джюса? Ви, виявляється, живі, пане? А ми там, нагорі, вважали, що вас з'їли Шестилапі після того, як ви втекли від народного гніву в підземелля. Але тут, виявляється, ви не розкошуєте?

У натовпі почувся сміх, і навіть сім королів посміхнулися. Удар був завданий влучно, і товсте обличчя Руфа Білана запалало від сорому.

Король Ментахо задоволено кахикнув:

— А ви вмієте володіти собою. Як ви спритно вичитали цього неробу! Знаєте, Еллі, судячи з вашої поведінки, важко повірити, що ви насправді звичайнісінька дівчинка.

— Авжеж, ваша величносте! — втрутився Руф Білан. — Вона фея і недарма з'являється в нашій країні уже втретє. Вона щось базікала про обвал, але хіба обвал спроможний поховати фею?

— Якби ви його бачили, ви не говорили б цього, — обурено заперечила Еллі. — Минулого разу ми з дядьком Чарлі дійсно з'явилися у Чарівній країні на прохання Страшила й Залізного Дроворуба, але тепер це сталося мимоволі. І зараз у нас з Фредом одне бажання якнайшвидше повернутися додому, до наших рідних, які побиваються за нами. Правда ж, Фредді?

— Авжеж, — насилу вимовив хлопчик. Це було перше слово, яке він сказав підземним жителям.

— Відпустіть нас нагору, ваші величності, — попросила Еллі. — Ми побачимося з нашими друзями і, звичайно, знайдемо спосіб покинути Чарівну країну.

— Відпустити вас? — перепитав Ментахо. — Про це треба подумати.

— Ні, не відпускайте їх, ваші величності! — у відчаї заволав Руф Білан. — Я, правда, без злого умислу позбавив вашу країну Сонної води, і я ж — прошу на це зважити! — вказую вам засіб повернути її. Еллі — могутня фея, вона не раз це доводила, її чаклунство може багато чого зробити…

Натяк був надто зрозумілий, і обличчя сімох королів виказували зацікавлення почутим.

— Он як! — вигукнув король Барбедо. — Відновити Священне джерело — це була б велика справа!

— Та що ви вигадуєте, — ледь не крізь сльози мовила Еллі. — Яке Священне джерело? Яке чаклунство? Я нічого не розумію…

— Незабаром зрозумієте, — з вишуканою люб'язністю сказав король Ментахо. — У нашому злиденному становищі ми не повинні втрачати навіть найменшої надії на порятунок. Ми не завдамо ні вам, ні вашим супутникам ніякої шкоди, ми будемо ставитись до вас з великою повагою, але про те, щоб ви вирушили у горішній світ, поки що не може бути й мови…

Мандрівників повели до Веселкового палацу.

УМОВЛЯННЯ

реду, Еллі і Тотошкові надали по розкішній кімнаті в Оранжевій частині палацу, їх ситно годували, незважаючи на нестачу їжі в країні. Полоненим навіть дозволяли прогулянки, але тільки в супроводі двох наглядачів.

Зо два рази діти каталися на човні під вітрилом. Легкий вітер гнав маленьке суденце по ледь збуреному хвилями озеру, і можна було б уявити себе на волі… але вітрилом управляв мовчазний наглядач з похмурим обличчям, а другий тримав кермо. Королі боялися, щоб Еллі та

її брат не вислизнули з Підземної країни тим же шляхом, яким у ній з'явились.

Наступного дня після того, як діти, мимовільні блукальці, потрапили в Місто Семи Володарів, їм стала відома історія Сонної води. Її розповів літописець Арриго, невисокий худорлявий чоловік середнього віку з розумним обличчям і вдумливим поглядом сірих очей.

Від нього Фред і Еллі довідались, що кілька століть тому королівський ловчий Ортега випадково натрапив на джерело чудодійної води і як Охоронець часу Белліно придумав присипляти королів та їхні почти на час міжцарів'я.

— Це було дуже добре, — казав Арриго приємним м'яким голосом. — Народ годував тільки один королівський двір, а шість інших мирно спочивали в утаємничених спальнях, і не було ніякого клопоту, крім того, щоб оберігати їх від ненажерливих мишей, а їхнє вбрання від молі…

— Ну а що, коли б їх з'їли миші? — лукаво запитала Еллі.

Літописець жахнувся:

— Що ви, що ви? Живих людей?! Вони ж були живі, хоч і спали чарівним сном.

Еллі задумалася, а потім запитала:

— Скажіть, шановний Арриго, а ваш народ не думає над тим, щоб скинути королів і жити без них?

Арриго знову жахнувся:

— Жити без королів?! Та королівську ж владу заснували наші предки! І, крім того, ми присягали!

Еллі і Фред переглянулися. Так, у цих підземних мешканців ще багато поваги до королів і важко її побороти.

Ввечері (тривалість дня в Печері визначалась з допомогою піскового годинника) дітей покликали в Оранжеві палати до короля Барбедо.

Король сидів на троні, його велика лиса голова злегка сяяла при світлі фосфоричних кульок.

— Як вас розмістили, феє Еллі? — запитав Барбедо. — Як годують? Чи нема у вас якихось бажань?

— У нас одне бажання, — відповіла Еллі, — відпустіть нас нагору.

— Це неможливо — мовив Барбедо, — принаймні доти, поки ви не повернете нам Сонну воду.

— Тоді відправте нагору гінця, хай перекаже Страшилі, що ми тут.

— Ні, ми цього не зробимо, — посміхнувся король. — Якщо нагорі довідаються що ви тут, вас спробують визволити, і це може призвести до великих неприємностей.

Еллі й Фред похмуро мовчали. Барбедо благально вів своєї:

— Дорогенька феє, невже вам важко зробити маленьке-малесеньке чаклунство, коли ви здійснили стільки великих справ? Ви прилетіли із зовнішнього світу у Будиночку, що карає, і — крак! крак! — сіли на голову злій чарівниці Гінгемі. Ви перемогли могутню чаклунку Бастінду, володарку чарівних вовків і Летючих Мавп… ("Звичайно, про все це

розбазікав королям бридкий Руф Білан", — подумала Еллі). І ви ще запевнятимете нас, що не в змозі повернути Сонну воду?

Всі вмовляння виявилися, однак, марними, і роздратований Барбедо відпустив дітей.

Опинившись у своїй кімнаті, Еллі вирішила:

"Викличу Раміну. Королева мишей — мудра фея, вона дасть мені добру пораду".

Дівчинка подула у срібний свисточок Раміни раз, другий, третій. Ніякого результату. Ще і ще. Нічого. Еллі зрозуміла: чарівність свистка не поширюється на Підземну країну, і маленька фея у мишачій шкірці не змогла з'явитися до своєї великої подруги.

Відтоді дітей майже щодня викликав до себе то один, то інший король, а іноді королі накидалися на бідну дівчинку вдвох, утрьох і навіть учотирьох. І нарешті одного ранку Еллі оголосили, що її запрошують на Велику Раду. Ця звістка викликала в неї панічний настрій, і вона заплакала.

— Послухай, сестричко, — сказав Фред, — а чому б тобі не обдурити їх? Прикинься, що ти згодна спробувати, але невпевнена в успіхові. Вони і цьому радітимуть. Тобі, звичайно, необхідно буде оглянути джерело, ти візьмеш з собою мене і Тотошка, а там нам, можливо, і вдасться втекти.

— Фредді дуже гарно придумав, — сказав Тотошко, — і я рішуче підтримую його план.

Еллі витерла сльози і визнала, що план непоганий.

ВТЕЧА ТОТОШКА

тоячи перед пишним зібранням королів і придворних, Еллі зніяковіло сказала що спробує зробити те що н просять, але побоюється, що в неї нічого не вийде. Слова Еллі викликали бурю радощів Почулися вигуки:

— Нарешті!

— Давно час!

— Хіба в такої могутньої феї не вийде?!

Еллі і Фред вийшли зі зборів зовсім принишклі. Наступного дня до зруйнованого джерела рушила велика експедиція. Вів її король Ментахо. На випадок, якщо Еллі втомиться, взяли ноші. Блискучі кульки на шапках мешканців Печери освітлювали дорогу. Одержав таку кульку на свій берет і Фред Каннінг. Час від часу він знімав берет з голови і з захопленням роздивлявся дивний світильник. Літописець Арриго, якого також залучили до експедиції (він повинен записати в книгу звіт про неї), ступав поруч з Фредом і роз повідав хлопчику, як добуваються фосфоричні кульки.

— Речовину, що світиться, добувають із шерсті Шестилапих, — розповідав Арриго. — Чергову партію стрижуть, хоча звірам це дуже не подобається, і під час обстригання вони ревма ревуть. Настрижену вовну вимочують у великому чані з водою. Коли взяті з чана пробні волосинки вже не світяться в темряві, це означає, що вся речовина, яка світиться, розчинилась у воді.

— А потім що воду випаровують? Так? — здогадався Фред.

— Чиста правда. На дні і по боках у чані осідає кристалічний порошок, схожий на дрібну сіль. Він світиться так яскраво, що натерті ним руки здаються палаючими. Порошок змішують з риб'я чим клеєм і намазують кульки, виточені з твердого дерева. Кульки зберігають

здатність світитися протягом століть, і держава тримає їх на суворому обліку.

— Все це дуже цікаво, — сказав Фред. — У вашій країні багато чудового і доброго, тільки з цього мало пуття, поки на вашій шиї сидять королі.

Арриго озирнувся навкруги, чи немає поблизу шпигуна, і шепнув Фредові на вухо:

— А, знаєте, я розмірковував над словами панни Еллі і тепер вважаю, що в них багато правди…

"Ось у нас і з'явився спільник", — радісно подумав хлопчик.

Частину довгого шляху Еллі пронесли на ношах. У Священній печері прибулі побачили сліди копіткої роботи: все було розрито, перекопано.

Еллі стала біля руїн басейну і наказала всім присутнім, крім Фреда й Тотошка, відійти подалі, попередивши, що заклинання, які вона вимовлятиме, можуть зашкодити смертним. Усі з переляку кинулися геть.

Еллі почала говорити, роблячи руками у повітрі дивні жести:

— Втекти при такому нагляді неможливо, але хоч, принаймні, є нагода порозмовляти на самоті, дорогі мої!

І справді, вдень полонених постійно оточували шпигуни, а на ніч усіх трьох відводили в різні кімнати.

Еллі вела далі:

— Комусь із нас треба втекти нагору. Кому? Звичайно, Тотошкові. Нагляд за ним слабший, ніж за нами. І я придумала ось що. Мені вдалося поговорити з Арриго без свідків під тим приводом, що я повинна була з'ясувати деякі подробиці щодо Сонної води. Я довідалася від нього, що післязавтра буде базарний день: рудокопи торгуватимуть з Жуванами. Триста працівників понесуть до торгових воріт підготовлені для обміну товари, і з ними підуть три писарі переписувати закуплене. Серед них буде і Арриго. Він нам співчуває…

— Знаю, знаю, — почав було Фред, але Еллі зразу ж обірвала його, владно махнувши рукою:

— Мовчи, не перебивай моїх заклинань! Ту рабо, фу рабо, ботало, мотало!..

Вона сказала це так голосно, що слова долинули до короля Ментахо і його супутників, і ті боязко позадкували.

— Тотошко, Арриго непомітно віднесе тебе під вбранням і, скориставшись базарною метушнею, випустить нагору. Ну, а там… Там, ти знатимеш, що робити.

— Та будь певна, — поважно відповів песик. — Тото нікого не підводив.

— Знаю, знаю, — всміхнулась Еллі. — Знову почав хвалитися. Потрапиш до Жуванів, вони тебе доставлять у Смарагдове місто, а потім Страшило зі своїми мудрими мізками придумає як нас виручити. — Еллі голосно закінчила: Бумбара, чуфара, скорики морики, пикапу, трикапу, лорики, йорики!.. — І тихо прошепотіла Фреду. — Це чарівні слова Вілліни, але я дуже сумніваюсь, що в мене вони подіють…

Еллі кілька разів обвела руками навколо голови, тричі тупнула ногою і рішуче попрямувала до переляканого натовпу глядачів.

— Ваша величносте! — врочисто звернулась вона до Ментахо. — Я зробила все, що могла. Результат може з'ясуватися тільки через тиждень. Але його може і не бути, — додала вона обережно, — якщо проти моїх чарів повстане сильний підземний дух, розгніваний безглуздим вчинком Руфа Білана.

Еллі із мстивою радістю помітила, як при цих словах зблідло обличчя зрадника, котрий знаходився тут же, в оточенні Ментахо.

— Тоді, — завершила Еллі, — мені доведеться придумувати нові, дієвіші заклинання.

План утечі Тотошка вдався блискуче. Ніхто не помітив, як Арриго перед відходом каравана сховав песика під курткою, і той причаївся там, затамувавши подих. А потім, коли Арриго та інші писарі вночі вийшли з воріт перелічувати й переписувати одержані від Жуванів продукти, літописець відійшов убік і випустив песика.

КІНЕЦЬ ПІДЗЕМНОГО ЦАРСТВА

СТРАШИЛО І ДРОВОРУБ ПОЧИНАЮТЬ ДІЯТИ

увани надзвичайно здивувалися, побачивши Тотошка. Вони радісно розсміялися, і дзвіночки на їхніх голубих капелюхах дружно задзвеніли.

— До нас знову прибилося дивовижне звірятко, супутник Еллі! — кричали вони. — А де ж сама фея Еллі? І де Велетень з-за гір?

— Пробачте, але мені ніколи з вами довго розмовляти, — поважно відповів песик. — Скажу одне: Еллі з братом знемагають у полоні в Підземній країні, і я повинен їх визволити.

Гнітюча новина так приголомшила Жуванів, що вони заплакали, а дзвіночки на капелюхах задзеленчали чомусь весело. Жувани сердито

скинули капелюхи, щоб ті своїм дзвоном не заважали плакати, і поклали їх на землю.

Ой, що ж нам робити? невтішно ридали Жувани.

— Припиніть дарма ревіти й скоріше віднесіть мене до Према Кокуса! — наказав Тотошко.

Прем Кокус був правителем Блакитної країни, і його садиба розкинулась неподалік. Кілька молодих прудких Жуванів помчали до правителя, передаючи з рук у руки Тотошка. До світанку вони були вже на місці.

— Мені треба якомога швидше потрапити у Смарагдове місто до Страшила Мудрого, — заявив песик після того, як коротко розповів Кокусу про події в Країні Підземних рудокопів.

Правитель зрозумів усю важливість справи. До нього напередодні прибув швидконогий дерев'яний листоноша, який доставив укази Страшила Мудрого, що стосувалися керівництва Блакитною країною. Цьому листоноші й наказав Кокус віднести песика у Смарагдове місто.

Доручення було виконане з надзвичайною швидкістю: дерев'яний гінець не втомлювався, як живі істоти, і міг бігти день і ніч, тим паче, що в темряві він бачив так само добре, як і при сонці.

Через десять годин листоноша вдарив у дзвін біля воріт Смарагдового міста. Після третього удару хвіртка відчинилася, і на порозі куполястої кімнати, прикрашеної незліченною кількістю смарагдів, з'явилась маленька людина в зелених окулярах. Це був Вартовий Брами Фарамант. На боці в нього висіла сумочка з зеленими окулярами різних розмірів.

— Ага, це ви, — спокійно сказав Фарамант. — Я чекав на вас А де панна фея Еллі?

Довідавшись про те, що Еллі в полоні, Фарамант здивувався, потім сказав:

— Я проведу вас до правителя міста Страшила Мудрого, котрий, як і я, дуже засмутиться. Але ви повинні надіти зелені окуляри. Такий наказ Гудвіна Великого і Жахливого. Якось ми цей наказ порушили, і нас за це спіткало велике лихо.

Він вибрав із сумки окуляри, сказав: "Це ваші, тут є позначка", — надів на голову Тотошка і клацнув ззаду маленьким замочком. І зразу ж перед очима Тотошка все заграло різноманітними відтінками зеленого кольору.

Невідомо, як це сталося але тільки-но Тотошко зі своїм провідником ступив кілька кроків на вулиці, де високі будинки вгорі майже сходились і кидали прохолодну тінь, як усе місто вже знало про сумну долю Еллі.

Мешканці міста висовувалися з вікон, висловлюючи песикові своє співчуття, а багато людей виходили з будинків і йшли за Тотошком та Фарамантом.

До палацу підійшов уже цілий натовп схвильованих людей, але їм довелося довго гукати й стукати палицями по бильцях огорожі, перш ніж вони привернули увагу Довгобородого Солдата. Той, як завжди під час служби, стояв на вежі, вдивляючись у дзеркальце і розчісуючи свою розкішну бороду, що спускалася аж до землі. Нарешті він почув шум і крики, опустив підйомний міст і підхопив у свої обійми Тотошка, якого дуже любив.

Бракує слів, щоб описати горе Страшила й Кагги-Карр, яка гостювала в нього, коли вони довідалися про те, що їхня улюблениця Еллі потрапила в полон до підземних жителів і в неї нема жодної надії вирватися від них.

Страшило задумався. Він думав так довго, що голки і шпильки, додані Гудвіном до його мізків, полізли назовні. Згодом він сказав:

— Треба покликати Залізного Дроворуба. Звичайно, розумні мізки — найголовніше на світі, але й серце, що любить, багато варте. Вдвох ми скоріше щось придумаємо.

І Кагги-Карр зразу ж полетіла за Дроворубом. Через чотири дні Дроворуб появився у супроводі маленького дідуся Лестара найкращого майстра країни Мигунів. Дроворуб повідомив, що ворона принесла йому сумну звістку і полетіла далі, у царство Сміливого Лева, аби розповісти і йому про те, що сталося.

Розповідаючи про нещастя, яке спіткало Еллі, Дроворуб був так прикро вражений, що в нього сльози потекли з очей, щелепи заіржавіли, і він тільки махав руками і не міг вимовити ні слова.

— Знову ти онімів! — закричав Страшило, він відв'язав від пояса Дроворуба маслянку і змастив суглоби товариша. — Ти ж власні, що тобі зась плакати!

— Н-не м-міг стриматися — натужно вимовив Дроворуб. — М-мені т-так її шкода…

— Ти вже й заїкатися почав, — невдоволено мовив Страшило, — а раніше з тобою такого не траплялось.

— Щ-що зробиш, с-старію, милий друже, — зізнався Дроворуб. — Варто мені розчулитися, і вже не можу розмовляти. Треба буде порадитися з лікарем.

Тотошкові довелося докладно повторити для Дроворуба і Лестара розповідь про пригоди в підземеллі. Еллі та Фред були заочно удостоєні багатьох похвал за свою поведінку. Правда, песик не жалів фарб Почувши про зникнення Сонної води, Лестар багатозначно крякнув.

— Ви щось хотіли сказати? — поцікавився Страшило.

— Ні, це я так, спало щось на думку, та, напевне, безглузде…

Кагги Карр, незважаючи на свої роки, була швидкокрилою і не зволікала з поверненням. Вона побувала у царстві Лева і прилетіла з істотними новинами.

— Лев збирається йти війною на підземних королів, — сказала Кагги-Карр. — Коли він довідався, що королі тримають Еллі в полоні і не хочуть відпускати, то нечувано розлютився. Якщо б вони в той час потрапили йому під руку… тобто під лапу, я не знаю, що б він з ними зробив. Ой, боюсь, що Гудвін дав йому надто велику порцію сміливості, — стурбовано додала ворона.

— Що він робить? — запитав Страшило.

— Коли відлітала, він зібрався розсилати гінців по своєму царству — оголошувати про загальний збір війська.

— А ми хіба гірші? — закричав Страшило, і його солом'яні груди наповнились войовничою відвагою. — І ми зможемо зібрати військо, чи не так, Дроворубе?

— Я задля Еллі піду назустріч будь-якій небезпеці, — запевнив Залізний Дроворуб.

— І ми, Мигуни, також, — підтвердив Лестар. У розмову втрутився Фарамант.

Ми приймаємо дуже важливе рішення, — зауважив він, — і я думаю, що про це треба повідомити Еллі.

— Правильно, але як це зробити? — спитав Дін Гіор.

— Напишіть листа, а я його доставлю, — озвався Тотошко.

— Любий Тотошко, ми наперед дякуємо тобі за послугу, але як ти це зробиш? — поцікавився Фарамант.

— Із підземелля у горішній світ не кожен зуміє вийти, а я це зробив, — похвалився песик. — Ну, а потрапити туди для мене — раз плюнути!

Фарамант і Дін Гіор сіли писати листа.

ТОТОШКО ПРИНОСИТЬ ЛИСТА

инуло коло двох тижнів, відтоді як зник Тотошко. Королі ні в чому не підозрювали Еллі, бо вона вчинила розумно: не чекаючи, поки її розпитуватимуть про зникнення песика, вона сама прийшла до Ментахо і звинуватила шпигунів у тому, що вони погано стежили за собачкою.

— Бідний мій, любий, дурний Тотошку! — кричала Еллі, витираючи сльози. — Напевно, його з'їв якийсь жахливий Шестилапий а ваші люди не вберегли мого песика!

Закінчилось усе тим, що Ментахо навіть вибачився перед Еллі за недбалість шпигунів.

Еллі і Фред жили у постійній напрузі. Арриго зумів шепнути їм, що задум вдалося втілити і що Тотошко зустрівся з Жуванами Тепер залишалося чекати якихось кроків з боку Страшила й Залізного Дроворуба, але як повільно тяглися дні очікування!

На п'ятнадцятий день після зникнення Тотошка Фред і Еллі гуляли берегом Середнього озера, з тугою дивилися на його свинцеві води, освітлені золотистим відблиском хмар. На відстані походжали двоє наглядачів, які не зводили очей з полонених…

Брат і сестра добилися дозволу знаходитися поруч без сусідства обридлих шпигунів. Сталося це так. Минув тиждень з того часу, як Еллі чаклувала над висохлим джерелом, але вода, звичайно, не появилась. Королі дорікнули Еллі за те, що її чари не подіяли, на що вона резонно відповіла:

— Я ж попереджала! Підземний дух, що володіє водою, дуже сильний. Тепер мені треба придумати нові заклинання, але я не можу цього зробити, у мене немає умов.

— Які вам потрібні умови? — спитали королі.

— Я повинна порадитися з братом. Він — мій помічник і знає багато таємниць. Але наші розмови не може чути жодне вухо, інакше чари втратять силу.

З цього дня наглядачі почали триматися на відстані.

Дивлячись на озеро, Еллі сумовито сказала:

— Де ж тепер мій любий Тотошко, що він поробляє?

І раптом знизу почувся тонкий голосок: "Я тут!" — і маленький шовковий клубочок припав до ніг Еллі.

— Тотошеньку! — радісно вигукнула дівчинка і підхопила песика на руки. — Любий мій, по вернувся, ти повернувся!

Гладячи Тотошка, Еллі намацала під його на шинником щільно згорнутий папірець. Дівчинка здогадалася, що це лист з горішнього світу, але не виймала його. Шпигуни не чули їхніх розмов, але прекрасно бачили всі дії.

Довелося чекати поки вони опиняться самі в Елліній кімнаті: таку пільгу удавана фея також обумовила.

Еллі з хвилюванням розгорнула папірець. Там було написано:

"Глибокошановній Еллі, Феї Будиночка, що карає, Феї Рятувальної Води привіт!

Ми Страшило Мудрий Залізний Дроворуб, Кагги Карр, Дін Гіор, Фарамант, Нестар довідалися про твоє поневолення, наше горе безмежне. Але ми зробимо все можливе і навіть неможливе, щоб визволити тебе. Скажи підземним королям, що коли вони не звільнять тебе і твого брата по-доброму, то ми підемо на них війною. Лев уже збирає у своєму царстві звірину рать, а ми створимо армію з Мигунів і жителів Смарагдової країни.

З сердечним нетерпінням чекаємо тебе нагорі та міцно обіймаємо. За дорученням решти

Фарамант".

Закінчивши читати листа вголос, Еллі трохи заплакала, потім усміхнулась і сказала:

— Які ж вони всі добрі! Як люблять мене… Але війна… Ні, я не хочу, щоб через нас спалахнула жахлива війна!

Фред заперечив:

— А що ж, так і сидітимемо до самої смерті? Ти стільки водилася з чарівниками і феями, а все одно в тебе того чаклунства ні на один цент, і тобі не відчаклувати Священне джерело!

— Я сподіваюся, коли королі збагнуть, що я не фея і нічого не можу зробити, вони нас відпустять.

— Чого захотіла! — насмішкувато промовив Фред. — Королі тупі й дурні, як дубові колоди.

— Як би там не було, я війни не допущу! — рішуче вигукнула Еллі. — Але все-таки я скажу королям, що горішні вимагають моєї видачі і погрожують війною. Може, це їх налякає.

— Спробуй! — погодився Фред.

Несподівана поява таємниче щезлого Тотошка справила на підземних жителів сильне враження. А справа пояснювалася дуже просто: Жувани доставили песика до Торговельних воріт і пропхали його через дірку, яка була внизу і на яку охорона не звертала ніякої уваги. Пробратися непомітно до околиць міста для Тотошка було неважко.

Еллі викликали до короля Ментахо. Проникливо дивлячись на дівчинку, король сказав:

— Ви скаржилися, що наші люди не вберегли маленького звіра. Але ось він тут. Як ви це пояснюєте?

— А хоч би моїм чаклунством! — сміливо відповіла Еллі.

Ментахо розгубився.

— Прошу пробачення, — пробурмотів він. — Звичайно, нам, простим смертним, не годиться втручатися в чаклунські справи. Але я дуже радий, що ви нарешті відкинули удаваність. І тепер ви хочете чи не хочете, а повернете нам Сонну воду.

Тепер почервоніла Еллі:

— Бачите, ваша величносте, це — зовсім інша справа, — почала вона виправдовуватися. — Але про це ми поговоримо з вами іншим разом. А за раз я хотіла вам сказати, що в мене є до вас важливе доручення з горішнього світу.

— До мене особисто?

До всіх підземних королів.

— Тоді ми всі і вислухаємо його на Великій Раді.

ВІЙНА!

друге Еллі виступала перед Великою Радою значно сміливіше. Вона вже мало ніяковіла, дивлячись на придворних у різнокольоровому одязі та величну поставу королів.

Голосом, який не здригнувся, Еллі оголосила ультиматум Страшила. На велике розчарування дітей, він не справив бажаного враження на королів.

А справа пояснювалася просто. Королі й придворні, які проспали кілька століть, ніколи не воювали і зовсім не уявляли собі, що таке війна, яка вона жахлива.

Першим виступив воєвода Гаерто. Він знав про війну із старовинних літописів, написаних тисячу років тому.

— Війна, ге-ге! — приголомшливо волав він з трибуни. — Війна — це весела справа! Війна — це похід, б'ють барабани, трам-там-там! Ми розіб'ємо ворога, заберемо здобич: амбари з пшеницею, бочки з вином, худобу, птицю! Який бенкет ми влаштуємо після перемоги, ге-ге!

Названі трофеї справили на членів Ради велике враження: від жадоби у них заблищали очі.

Тут втрутилася Еллі. Не утримавшись, вона закричала із свого місця:

— Ви нічого не знаєте про війну! Війна — це кров, страждання, смерть!.. І чому ви так упевнені, що переможете?

Гаерто відповів:

— У цьому нема ніякого сумніву! У нас дракони, у нас — звірі! Достатньо напустити на горішню армію сотню Шестилапих, не погодувавши їх дві доби, і вони всіх розірвуть на шматки!..

Гаерто переможно зійшов з трибуни. Еллі спохмурніла: вона зрозуміла, що у підземних королів є справді могутні засоби боротьби.

Виступив Ментахо. З усіх королів він був найрозумніший. Ментахо не вибухнув войовничою промовою. Він просто сказав:

— Звичайно, війна — це не така весела прогулянка, як уявляється воєводі Гаерту. Я знаю наші слабкості: якщо ми вийдемо нагору, то нічого не будемо бачити, і вороги заберуть нас голими руками. Наші дракони й Шестилапі у горішньому світі також будуть сліпі. Але ми й не збираємося йти нагору, навіщо нам це? Адже не ми починаємо війну, це

нам погрожує правитель Смарагдового міста. Що ж? Хай приходять. У нас є чим зустріти противника, і тут Гаерто правий.

Еллі з жахом усвідомила, що Ментахо говорить незаперечну істину: горішні армії жде загибель якщо вони спустяться у цей чужий, незнайомий для них світ…

Наступні оратори підтримали Ментахо. Рішення було таке: "Нашестя горішніх не боятися, але на будь-який випадок готуватися до відсічі Фею не відпускати доти, поки вона не розчаклує Священне джерело. Відмовкам Еллі не вірити: таємниче вступивши в зносини з горішніми, вона довела, що володіє чарівною силою".

А в цей час нагорі йшла підготовка до війни повним ходом.

Як тільки Кагги-Карр принесла Сміливому Левові звістку про те, що Еллі в біді, як зразу ж лісом помчали вісники-зайці, галасуючи на всіх перехрестях про те, що цар Лев збирає рать. Щоб косооких гінців не з'їли тигри і леопарди, було оголошено велике перемир'я. Віднині хижаки не сміли кривдити своїх молодших братів, а якщо вже комусь надто нетернілося, то дозволялось пожувати травичку або вгамувати голод фруктами.

Істотною перепоною на шляху в Блакитну країну була Велика річка, на переправі через яку не раз зазнавали лиха Еллі та її Друзі.

Тигри, леопарди, пантери, рисі не любили води, та й сам Лев пускався уплав тільки на випадок крайньої необхідності. Але в лісі були річки, а в річках жили бобри, великі будівники гребель. Того ж вечора всі бобри були мобілізовані, і з них був сформований полк під командою головного інженера Гострі Різці.

Полк рушив уперед до річки, закипіла робота. Бобри підгризали дерева, що росли на берегах, зіштовхували їх у воду. Там вони

підтягували одну колоду до іншої, а шимпанзе і макаки зв'язували їх мотузками — ліанами. До встановленого терміну міст був готовий, і зв'язківці-папуги полетіли доповісти про зроблене головнокомандуючому.

Опівдні почався великий вихід з лісу. У чинному порядку йшли один за одним батальйони ягуарів, кугуарів, ведмедів, рухались роти пум, рисей, пантер. Особлива військова частина була сформована з мавп ревунів. Від них не чекали безпосередньої участі в битві, але їхнє громове ревіння мало призвести до сум'яття в лавах супротивника.

Обоз складався з дужих буйволів, турів і зубрів: вони несли На спинах пакунки бананів та інших фруктів — продукти харчування для армії які хоч не дуже подобалися хижакам, але придатні для втамування голоду.

Попрощавшись з дружиною та дітьми, Лев рушив на чолі роти тигрів: це була його особиста гвардія. Полководця супроводжували птахи-ад'ютанти і птахи-секретарі. Ад'ютанти передаватимуть розпорядження головнокомандуючого, а секретарі вестимуть літопис походу і відатимуть розподілом продовольства.

Лев дуже гордився тим, який мудрий розпорядок він установив у війську. Він жмурився і муркав від задоволення, як великий кіт.

У Фіолетовій країні теж готувалися до походу. Мигуни вже мали військовий досвід. Вони воювали проти дерев'яної армії Урфіна Джюса і розбили її. Вони мали на озброєнні знамениту гармату, яка лопнула після першого ж пострілу, її можна було полагодити, був і порох, виготовлений у свій час Велетнем із за гір. Крім гармати, були сокири та залізні довбешки з шпичками, насадженими на довгих держаках.

Дорогою марширували роти Мигунів, які пройшли військову підготовку під керівництвом фельдмаршала Діна Гіора.

Мешканці Смарагдової країни зовсім не відзначалися войовничістю, але й вони збиралися рушити в похід з серпами, косами, лопатами і вилами.

Сигнал до наступу мав дати Страшило але він чекав підходу звіриного війська.

НЕЗРОЗУМІЛЕ ЗНИКНЕННЯ

ллі була у відчаї. Ультиматум Страшила королі відхилили, отже, правитель Смарагдового міста почне війну, загинуть сотні, а можливо, й тисячі живих істот тільки для того, щоб визволити з неволі двох дітей. Будь-яким чином треба було відмовити Страшила від цього нерозсудливого кроку.

Але ж як це зробити? Про те, щоб знову від правити Тотошка, не могло бути й мови. Після того, як песик повернувся, його за наказом короля посадили в залізну клітку, біля якої завжди стояв вартовий.

Діти довго думали над становищем що склалося, і, нарешті, вирішили:

"Треба тікати Фреду. Тотошко в клітці, за Еллі нагляд дуже посилився, а за Фредом майже не стежать. Якщо Арриго дасть йому свій одяг, Фред добереться до Торговельних воріт і вже якось зуміє вибратися з підземелля. І тоді він розповість горішнім, яка небезпека чекає на них".

Кілька днів минуло, перш ніж Еллі вдалося поговорити з Арригом на самоті. Після вагань літописець погодився на справу, що загрожувала йому великою небезпекою, якби таємниця розкрилася.

Останнім часом вино в Печері стало рідкістю, але в Аррига збереглася пляшка про всяк випадок. Уночі літописець зайшов до

палацу і пригостив вартового, який вартував біля Фредової кімнати. У вино Арриго підсипав сонного порошку.

Фред переодягся в костюм підземного жителя який виявився, мов на нього пошитим. Арриго загримував його. На голові у хлопчика був ковпак з фосфоричною кулькою.

Втеча Фреда спричинилася до великого переполоху, але залишилася нерозгаданою Вартовий, який прокинувся вранці налякавшись жорстокої кари поклявся, що він усю ніч не сплющив очей і не відходив од дверей полоненого.

Сторожів біля Торговельних воріт Фред обдурив, сказавши, що його послав король Ментахо у країну Жуванів з важливим дорученням. Його пропустили, прийнявши за свого. Але поки справа дійшла до допиту, сторожі також, злякавшись кари, приховали правду.

Зникнення Фреда приписали чарам Еллі, і страх перед нею став ще більшим. Але й нагляд за нею дуже посилився. Дві придворні дами, королівські тітки, не відходили від дівчинки ні вдень, ні вночі, ще з десять шпиків товпилися довкола.

"Нехай! — раділа в душі Еллі. — А все-таки Фредді нагорі".

Фред покинув підземелля. Він не міг повірити сам собі. Як, невже після стількох тижнів виснажливого полону він на волі, та ще в Чарівній країні?

Над ним, як і в Печері, розкинулося склепіння, але воно не було заховане золотистими хмарами, як внизу. Темно синій купол неба здіймався в незмірну даль і з цієї далини світилися міріади яскравих крапок зірок. У Фреда запаморочилася голова, він ледве встояв на ногах. І зразу ж його владно полонили солодкі запахи і звуки незнайомого світу.

Дорога до поселень Жуванів пролягала лісом. По боках її росли небачено високі дерева з великими біло-пурпуровими квітами, від яких доносився різкий аромат. З гілля злітали зелені, червоні, сині папужки, що спросоння базікали всілякі дурниці. З глибини лісу долинали незрозумілі шерехи і шуми.

Саме повітря, що пахкало нічною свіжістю, напоєне ароматами квітів, п'янило подорожнього, який так довго дихав затхлим, задушливим запахом Печери. Груди Фреда високо здіймались, його переповнювало почуття бадьорості й сили.

— Підземні жителі — божевільні, якщо вони добровільно відмовляються від принад горішнього світу, — бурмотів хлопчик, крокуючи дорогою. — Коли б вони знали, як тут добре…

Нарешті пришелець надибав на своєму шляху село. Фреду сподобалися круглі будиночки Жуванів під гостроверхими дахами, але йому ніколи було милуватися архітектурою. Він піднявся на ґанок першого будинку і затарабанив у двері. На порозі з'явився заспаний господар і сахнувся, побачивши людину в строкатому одязі, з кулькою на голові, що випромінювала яскраве світло.

— Хто ти такий? Чого тобі? — спитав переляканий Жуван.

— Мене звуть Фред Каннінг, я щойно з Підземної країни…

— Ми обмінювалися товарами з підземними рудокопами недавно, і наступний базарний день не скоро.

— Йдеться не про торгівлю! — заперечив Фред. — Я вирвався з полону, але там ще залишилася моя сестра Еллі!..

— Ой, Еллі? Фея Будиночка, що карає!

Все змінилося, коли господар будинку зрозумів, хто перед ним. Він почав засипати хлопчика при вітаннями, але у Фреда після збудження настав спад сил. До того ж, утікач більш як добу нічого не їв. Він відповідав на запитання господаря ледь чутним голосом, а потім знесилено опустився на долівку ґанку.

Зніяковілий Жуван доручив дружині потурбуватися про гостя, а сам побіг будити односельців. Через чверть години навколо Фреда зібрався натовп маленьких чоловіків і жінок у гостроверхих капелюхах із дзвіночками. Підкріпившись молоком і фруктами, Фред сказав, що йому треба швидше дістатися Смарагдового міста.

— Я повинен відмовити Страшила й Залізного Дроворуба від війни, яку вони затівають.

Почувши страшне слово "війна", м'якосердні Жувани гірко заплакали.

— Ми не вміємо і не хочемо воювати, — схлипували вони. — Ми всі загинемо, якщо почнеться війна…

— Та годі! — вигукнув Фред. — Адже я втік з Печери саме для того, щоб був мир!

Жувани заспокоїлися, сказали, що мир — це добре.

— Тоді проведіть мене у Смарагдове місто, — попросив хлопчик.

— Туди веде дорога, викладена жовтою цеглою, — відповіли Жувани. — І це дуже далека дорога. Чи не ліпше вам відпочити кілька годин?

Фред відчув, що так насправді буде ліпше, бо повіки в нього змикалися, а ноги відмовлялися йти. Господарі вклали його в м'яке ліжко, і хлопчик заснув глибоким сном.

трашило і всі інші прийняли Фреда з розкритими обіймами, коли довідалися, хто він такий А хлопчик з великим здивуванням роздивлявся Страшила і Залізного Дроворуба: адже тільки в Чарівній країні могли існувати такі не звичайні створіння.

Ще два місяці тому, в Айові, слухаючи розповідь Еллі, він не міг позбутися недовір'я — і ось, маєш! — він стискає м'яку безсилу руку Страшила й тверду залізну руку Дроворуба. Страшило, розмовляючи з ним, поважно хитав своєю многодумною, набитою висівками головою, а в Дроворуба б'ється в залізних грудях серце з ганчір'я… І ворона Кагги-Карр, яка сидить на спинці трону, виблискує розумними чорними оченятами і дуже чітко, тільки трохи гаркавлячи, розпитує про здоров'я Еллі.

Хлопчику весь час здавалося, що він спить і ось-ось прокинеться, але це була дійсність, він стояв у тронній залі палацу, побудованій Гудвіном та прикрашеній безліччю смарагдів, і на очах у нього з'явилися зелені окуляри.

Але тут Фред Каннінг згадав про доручення Еллі.

— Ви навіть не розумієте, — палко говорив Фред, на яку велику небезпеку наражаєтесь! Якби ви бачили Шестилапих! Один такий звір може розтерзати двадцять чоловік, а їх там сотні! А ті дракони з їх великими зубастими пащами й кігтистими лапами! Як захиститися від такого чудовиська, коли воно зі свистом летить згори, виблискуючи жовтим черевом! А на них ще й вершники зі списами та луками!..

Довго і красномовно говорив Фред і з задоволенням помітив, що слухачі починають розуміти безглуздість свого наміру.

— Якби підземні королі вивели свою армію нагору, тоді була б інша справа, — говорив далі хлопчик. — Але вони ж цього не вчинять. А внизу, у вічній напівтемряві, до якої не звикли очі горішніх жителів, у мешканців Печери всі переваги.

— Тоді вирішено! — хитнув головою Страшило. — Не бути війні!

І всі погодилися з його рішенням.

— Але як виручити Еллі? — сумно запитав Залізний Дроворуб і ледь не заплакав, але своєчасно опам'ятався.

Тут почав розмову маленький тихий Лестар, видатний механік з країни Мигунів.

— Наскільки мені відомо, підземні королі випустили б панну Еллі, якби вона відновила Священне джерело? — запитав він.

— Цілком правильно, — підтвердив Фред. — Але Еллі не може цього зробити, не чарівниця ж вона, насправді! А це й на краще, а то б вона ще не так задерла носа?

— А тут, може, і не треба чаклунства, — хитро посміхнувся Лестар. — Скажіть юначе, ви знаєте що таке водяний насос.

Обличчя Фреда почервоніло від обурення.

— У нас на фермі кожен хлопчик користується ним по десять разів на день, — сердито буркнув він.

Але Лестер, не моргнувши оком, усе розпитував:

— А там унизу, в Печері, ви бачили насоси?

Фред подумав.

— По моєму, ні. Водяні колеса у них є. Вони встановлені в озері, у них запряжені Шестилапі, і коли вони там бігають, воду забирають черпаки, виливають у жолоби! І вона тече в місто.

— Так-так, чудово! — засяяв механік.

— До чого всі ці розпитування, друже Лестаре? — здивувався Дін Гіор.

— Бачите, — сказав дідусь, — у мене є одна ідея. Я гадаю, ми зможемо визволити панну Еллі без побоїща. Тільки для цього потрібно повернути королям чудесну воду і ми спробуємо це зробити.

Вигуки захоплення струснули тронну залу. Всі вихваляли Лестара, а він скромно усміхався.

— Не потрібно передчасно радіти, — казав майстер. — Якщо ця вода не пішла надто глибоко, ми її викачаємо. Тільки я повинен приготувати довгі бури, щоб просвердлити скелю і, звичайно, насос що добре висмоктує воду.

Лестар подався до країни Мигунів, бо тільки там можна було зробити такі речі. А Кагги-Карр полетіла повідомити Лева, що війни не буде і щоб він розформував свої полки.

ДИВНЕ ПОСОЛЬСТВО

арта, яка охороняла Торговельні ворота, почула сильний стукіт. Начальник караулу визирнув у віконце. Він побачив незвичайне видовище. Перед воротами стояло колом з десять дерев'яних людей, і вони весело молотили один одного кулачиськами по спинах. Гуркіт міг розбудити мертвого.

— Навіщо ви це робите? — запитав здивований воїн.

— А щоб ви почули!

— Ви могли постукати у ворота.

— Хіба це ворота, — зневажливо мовив дерев'яний чоловік. — Самі б нас сварили, якби ворота розвалилися!

— Хто ви такі і чого вам тут треба?

— Ми дуболоми і принесли вітання від правителя Смарагдового міста Страшила Мудрого вашим королям.

Порадившись, воїни вирішили, що тут, напевне, немає підступу: навряд чи десять дерев'яних людей зможуть захопити всю державу. А якщо вони прийшли в розвідку, то хай дивляться. Побачивши Шестилапих і драконів, вони, звичайно, не наважаться на війну.

Посланців пропустили, дали їм провідника, і дуболоми дружно загупали по твердій дорозі.

Дерев'яні люди були прийняті у тронній залі, де зібралися всі королі й міністри. Привели туди і Еллі. Оскільки цього місяця правив Ментахо, то він узяв листа й почав чигати:

"Ми, Страшило Мудрий, правитель Смарагдового міста, Залізний Дроворуб, правитель Фіолетової країни, і Сміливий Лев, цар звірів, шлемо нашим побратимам, підземним королям, сердечний привіт..."

Ментахо припинив читання і сказав:

— Ми вдячні нашим горішнім побратимам за привіт і відповідаємо їм тим же. Просимо це пере дати.

Дуболоми дурнувато посміхалися. Ментахо читав далі:

"Ми прикро вражені, що ви, володарі Підземного царства, без усякого права затримуєте у себе дорогу нашим серцям фею Еллі, яку доля випадково закинула до вас.

Але, беручи до уваги, що ви керуєтесь при цьому важливими причинами, а саме — бажанням повернути Сонну воду і відновити встановлений протягом століть порядок у вашій країні, ми відмовляємося від наміру оголосити вам війну і пропонуємо вирішити справу мирним шляхом… "Це дуже розумна пропозиція", — відзначив Ментахо, читаючи послання.) Ми, жителі горішнього світу — нащадки Великого Гудвіна, і до нас перейшло багато з його таємних знань. Ми гадаємо, що коли Еллі не змогла розчаклувати чудове джерело, то у взаємодії з нами їй це вдасться".

Читання перервала буря оплесків. Еллі стояла дещо наполохана і збентежена.

"На що вони розраховують? — гадала вона. — Це велика помилка Страшила. Вони нічого не зроблять, і ми всі залишимося тут у полоні".

Коли зала ущухла, Ментахо завершив читання листа. Його зміст заспокоїв Еллі.

"Але якщо ворожі сили виявляться настільки могутні, що Сонну воду нам повернути не вдасться, ви не чинитимете нам перешкод для повернення нагору. Що ж стосується долі Еллі, то ми її вирішимо на загальній Раді. Щоб запевнити вас у наших добрих намірах, ми посилаємо вам подарунок. У той час, коли ви читаєте наше послання, до

входу у Печеру підходить караван з 500 чоловік, які несуть вам борошно масло, сир, фрукти, мед, вино…"

Цього разу грім овацій перевершив усе, що коли-небудь чула ця зала. Овації були зрозумілі. Запаси харчів у Печері, навіть ті, що були закуплені останнім часом, вичерпувалися, і не тільки простим людям, а й королівським дворам через 3–4 дні загрожував голод.

Ментахо з почуттям прочитав підписи:

"Страшило Мудрий. Залізний Дроворуб. Сміливий Лев. А за них через їхню неграмотність доклав руку Фарамант".

Вартовий Брами добре вмів писати послання!

На очах у Еллі заблищали сльози радості.

"Які добрі та великодушні мої друзі, — думала вона. — І якщо навіть їм не вдасться цей сміливий намір, якщо вони не виручать мене з підземелля, я, принаймні, побачу їх…"

Король і вельможі оточили дуболомів, розглядали їх, мацали, поплескували по плечу, по спині.

— Так, — глибокодумно зробив висновок король Елляна. — Урфін Джюс був великим чаклуном. Зумів оживити таких бовдурів!

— Але Еллі перемогла його, — зауважив король Ментахо. — Отже, вона ще сильніша фея. Шкода тільки, що через якусь примху відмовляється розчаклувати Священне джерело!

Дуболомам була вручена підписана сімома королями охоронна грамота для Страшила, Дроворуба, Лева і всіх супроводжуючих осіб, їм обіцяли безпеку під час перебування в Печері і вільне повернення нагору.

А міністрів продовольства вже не було в залі: вони побігли збирати носильників, щоб рушити за продуктами, щедрими дарами горішнього світу.

Нема потреби казати, що зразу ж після цих зборів Тотошка випустили на волю.

ЕЛЛІ ЗНОВУ ЗУСТРІЧАЄТЬСЯ З ДРУЗЯМИ

ерез днів дванадцять воїн, що прилетів на драконі від Торговельних воріт, сповістив, що правителі Чарівної країни ввійшли в Печеру з великим почтом.

Відразу ж по всій країні помчали й полетіли гінці з наказом:

"Всьому населенню брати участь у врочистій зустрічі високих гостей. Усі роботи в полі й на заводах припинити, крім виплавки металу у плавильних майстернях. Жителям у святковому вбранні зібратися біля дороги, що веде в місто від Торговельних воріт. Шестилапих загнати у стійла і міцно прив'язати, щоб якийсь із них не вирвався і не наробив переполоху. Варті на драконах описувати над процесією кола пошани, але не опускатися дуже низько".

Повсюди панував веселий гомін. Люди одягали найкраще вбрання і найчистіші ковпаки, радісно поспішали зустрічати великодушних пришельців з горішнього світу.

Місто Семи Володарів спорожніло. Там залишилися тільки каліки та немічні старі люди. Королі, міністри, придворні у пишному вбранні всіх кольорів веселки ступали назустріч гостям стрункою колоною під звуки

оркестру та грім барабанів. На чолі цієї колони була Еллі з Тотошком на руках. Тисячі глядачів розтяглися на цілі милі обабіч дороги. Люди махали руками, шапками, весело вигукували вітання…

І ось появилися гості. Попереду крокували в ногу шість дуболомів (залишилась солдатська виправка!). Перший із них тримав букет квітів. За ними четверо несли ноші, на яких поважно сидів Страшило, щиро розкланюючись направо і наліво. За ношами слідували тридцять красивих юнаків та дівчат, учнів танцювальної школи, з великими букетами квітів. Ними керував учитель танців Лан Пірог, колишній генерал. Він вражав глядачів неймовірно граціозними позами і час від часу пританцьовував, викликаючи загальний захват публіки.

Далі величаво простував Лев з Фредом Каннінгом на спині. Хлопчик був надзвичайно гордий і ні за які щедроти світу не зійшов би з цього місця.

Кому з його знайомих хлопців щастило брати участь у такій дивовижній процесії та їхати на самому Левові?! От матиме що розповісти в Айові! І, напевне, йому теж не віритимуть, як він не вірив Еллі.

Залізний Дроворуб, наново відполірований і змащений, з блискучою золотою маслянкою біля пояса, ніс на плечі блискучу золоту сокиру. На голові Дроворуба сиділа ворона Кагги-Карр у красивих золотих браслетиках на лапках. Одне слово, кожен з наших героїв, відходячи у підземний світ, вбрався як міг.

Далі, тримаючись за руки, йшли поряд Дін Гіор, Фарамант і Лестар. Борода Діна Гіора, що була заплетена в коси і спускалася до самої землі, справила на мешканців Печери велике враження.

Кілька десятків Жуванів несли нові подарунки: тюки з одягом і взуттям, кошики з іграшками, котили дитячі візки. Їх блакитні

гостроверхі капелюхи рівномірно погойдувались у такт ходьбі, і підвішені під ними дзвіночки мелодійно дзвеніли.

Похід завершали дуболоми, навантажені важелями, колесами, свердлами, трубами… За порядком серед них стежили майстри з Фіолетової країни.

Вся ця процесія справила незабутнє враження на жителів Печери: це було якесь світле, сяюче видиво з горішнього світу, що ніби прихопило з собою в підземелля відблиск сонячних променів, прозорість повітря, блакить неба…

Коли дві врочисті процесії зустрілися і високий величний король Ментахо підняв руку й приготувався виголосити врочисту промову Еллі порушила всю церемонію. Заверещавши від захоплення, вона вибігла з рядів і стрімголов кинулася до Страшила. Дуболоми миттю створили драбину, і дівчинка опинилася в обіймах свого доброго старого друга. Вона гладила його миле розмальоване обличчя, цілувала його щоки, а Страшило захоплено вигукував:

— Ей-гей-гей-го! Я знову-знову-знову з Еллі! Ей-гей-гей-го!..

Та небавом він отямився і збентежено затулив рота долонею: не належало знатній особі поводити себе так легковажно.

А тут до нош підоспіли Залізний Дроворуб, Фред Каннінг, Сміливий Лев, Дін Гіор, Фарамант… Почався веселий гармидер. Еллі й Тотошко переходили з рук до рук, і король Ментахо з гіркотою подумав, що йому не доведеться блиснути ораторським мистецтвом. Він нашвидку сказав кілька люб'язних фраз і одержав у відповідь вітання Страшила, Дроворуба та Лева — правлячих осіб горішніх країн.

Потім усе змішалося і веселим гуркотом попливло у Місто Семи Володарів.

Еллі їхала на спині Лева, а поруч ступав Фред і розповідав про свої пригоди з того часу, як він уночі, переодягнутий, вийшов із сонного палацу.

Але його щохвилини перебивав Дроворуб, який пропонував Еллі послухати, як сильно і радісно б'ється його серце з тієї миті, як він її побачив.

Часом і Лев повертав голову і не упускав нагоди додати слівце про те, як він зібрав, а потім розпустив могутнє військо, а Кагги-Карр сварилася з Тотошком через те, кому сидіти на руках у Еллі, і була страшенна метушня, але всі були дуже задоволені…

МЕХАНІЧНЕ ЧАКЛУНСТВО

а честь знатних гостей семеро підземних володарів влаштували пишний бенкет. На бенкеті був показаний балет: юнаки і дівчата з танцювальної академії Лана Пірота виявили чудеса мистецтва і заслужили загальне схвалення. До речі, юних акторів наступного ж дня відправили додому: перебування в Печері могло зашкодити їхньому неміцному ще здоров'ю. З ними пішли і Жувани які принесли подарунки підземним жителям. Маленькі чоловічки лише один день пробули в Печері, але на все життя в їхніх душах поселився страх перед похмурими і величними її дивами.

І господарі, і гості після бенкету спали довго, як убиті, звичайно, за винятком Залізного Дроворуба і Страшила: ті ніколи не спали.

Щойно Лестар прокинувся, одразу ж взявся за справу. Ще напередодні він познайомився з Хранителем часу Ружером і довго з ним розмовляв.

Лестар і Ружеро сподобалися один одному, між ними відразу запанувала приязнь. На ранок після бенкету Лестар розшукав Ружера,

попросив провести його до Священної печери. Двоє нових друзів, простуючи, жваво бесідували, а за ними дуболоми під наглядом майстрів тягли труби важелі та блоки.

З розмови Лестар зрозумів, що Хранитель часу не дуже вірить у те, що Сонну воду можна повернути чаклунством. Майстер бачив, як Ружеро хитрувато поглядав на всю складну техніку, яку несли дерев'яні люди, і, посміхаючись, промовляв:

— Так, звичайно, з такими пристосуваннями справа піде на краще, і підземний дух, може, й поступиться. А то у бідолашної Еллі були одні заклинання. А що таке заклинання? Слова.

— Шановний Ружеро, я бачу, ви проникліва людина, — сказав Лестар. — Але, гадаю, не варто навіювати подібні думки сімом королям.

— Я і сам так думаю, шановний Лесгаре, — погодився Хранитель часу. — Адже не все те, про що йдеться між друзями, годиться для вух їхніх величностей.

Старики, задоволені один одним, крокували далі.

У Священній печері Лестар зайнявся істотними дослідженнями Наказавши дуболомам дотримувати тиші, він прикладав вухо до землі у різних місцях, прагнучи почути шум підземних вод. Він тримав над щілинами у скелі дзеркальце, щоб вловити на ньому сліди випарувань.

Довго тривали його пошуки а в цей час Ружеро сидів на камені і відпочивав від довгої дороги. Потім Лестар підійшов до нього.

— Ну як, дорогий друже? спитав Ружеро. — Надія є, але чаклунство буде довгим і важким, — обережно відповів Лестар.

Для початку дуболоми під керівництвом Лестара та інших Мигунів розрівняли майданчик поблизу басейну і встановили основу для свердлильного апарата. В їхніх дужих руках робота аж кипіла, вони без напруження вергали великі камені.

— Добра спадщина залишилася вам після Урфіна Джюса, — сміючись, сказав Ружеро.

— Так, скаржитися не доводиться, — погодився Лестар. — Але зауважте, що вони стали слухняними працівниками лише після того, як їм вирізьбили нові кращі обличчя. А це було зроблено за ініціативою Страшила.

Компанія повернулась в місто аж під вечір. А там уже затівався новий бенкет. Це Страшило відповідно до правил міжнародного етикету готувався зі свого боку пригостити королів з продуктів, які принесли з собою його люди.

Минуло ще кілька днів. Між Містом Семи Володарів і Священною печерою встановилося постійне сполучення Дуболоми, Мигуни й підземні металісти постійно снували туди-сюди, переносячи деталі машин і необхідні матеріали. Але королям, придворним і шпигунам вхід у Священну печеру був заборонений. За наполяганням Лестара Еллі сказала сімом королям, що там перебуває страшний дух на ім'я Великий Механік, і перемогти цього духа можна тільки механічним чаклунством. А при механічному чаклунстві стороннім бути вкрай небезпечно, це може вплинути на розум.

Зате присутність Еллі під час підготовки механічного чаклунства було оголошено обов'язковим, і вона проводила там всі дні. Священну печеру не можна було оскверняти зужитком звичайних житейських потреб — їдою і сном, а тому табір для працівників влаштували в одній із сусідніх печер. Туди перенесли ліжка і розвели вогнище для приготування страв.

Але для Еллі, як феї, було зроблено виняток. Дуболоми побудували для неї у Священній печері легкий затишний будиночок, де було все необхідне: ліжко, обідній столик, шафа для сукенок (Страшило привіз їй цілу дюжину!) тощо. Там Еллі, втомившись від шуму механізмів, годинами відпочивала з Тотошком.

А робота йшла повним ходом. Дзижчали свердла, вгризаючись у тверду породу. Майстри Мигуни скріпляли гвинтами труби для насосів і готували клапани. Допитливий Фред устигав всюди: то він передавав якийсь наказ Лестара, то підносив слюсарю потрібну деталь, то приглядався до роботи бурильників. Хлопчик був на вершині блаженства: чи міг колись хоч би подумати, що на його долю випадуть такі незвичайні пригоди?..

Але Страшило, Залізний Дроворуб і Лев не появлялися в лабіринті: вологий клімат Печери виявився шкідливим для них.

Після кількох днів перебування в підземеллі Страшило почував себе дуже погано. Пересувався він з величезним зусиллям, бо солома обважніла від вологості, а просушитися не було де. В Печері варили їжу в невеличких пічках, звідки вогонь не міг вибратися назовні й пошкодити слабким очам підземних жителів. Пічки зовсім не зігрівали навколишнє повітря.

Ще гірше було з дивними мізками Страшила. Висівки, якими була набита його голова, також відсиріли, а додані до них голки і шпильки заіржавіли. Від цього Страшила мучив головний біль, і він почав забувати найпростіші слова.

І навіть риси обличчя Страшила стали змінюватися, бо акварельні фарби, якими воно було розмальовано, розчинялися і стікали по щоках.

Стурбований Фарамант викликав лікаря. Прийшов Бориль, нащадок того самого Бориля, за життя якого вперше приспали королів з їхніми

сім'ями та слугами. Кругленький і самовдоволений, як його предок, лікар оглянув знатного пацієнта.

— Гм, гм, погано, — пробурчав він. — У вашого превосходительства починається небезпечна хвороба — водянка. Найкращі ліки сонячне тепло і світло.

— Я не можу залити… тобто залишити тут Еллі, — глухо промовив Страшило.

— Тоді… — лікар подумав. — Тоді для вашого превосходительства лікарнею може стати ливарна майстерня. Я вважаю, що в її теплому сухому повітрі ви поздоровшаєте.

Страшила віднесли в ливарну майстерню і влаштували в затишному кутку, де він нікому не заважав і де його не турбували робітники. Фарамант, який перебував біля правителя в ролі доглядальниці, переконався, що жодна іскра з печі не може потрапити на Страшила. Якби таке сталося, хворий замість одужання знайшов би загибель.

У сухому й гарячому заводському повітрі від Страшила перші дні валила густа пара, і невдовзі його здоров'я почало поліпшуватися навдивовижу швидко. Руки і ноги налилися силою, а в голові появилася ясність.

Погано було і з Дроворубом. Сирість пронизувала його залізні суглоби, і вони почали іржавіти. І ця іржа Печери була якась особливо в'їдлива, від неї не рятувало навіть посилене змащування. Скоро золота маслянка Дроворуба спорожніла, і при рухах усі його частини скрипіли. Щелепи не рухались, бідолаха марно старався відкрити рота: він занімів. Дроворуб перетворився на інваліда.

Дій Гіор запросив до нього лікаря Робиля. Лікар сказав:

— Щоб його світлість (а можливо, варто сказати його колишня світлість?) не розвалився в найближчі дні, його треба покласти в бочку з олією. Це для нього єдиний порятунок.

На щастя, в останньому каравані провізії виявилося достатньо олії, і Залізного Дроворуба занурили в цю рідину так, що зверху видно було тільки лійку, що заміняла йому капелюх.

А щоб Дроворуб не нудьгував, поряд з ним на стільці сидів Довгобородий Солдат і розповідав йому різні цікаві історії зі свого минулого, коли він ще служив воротарем у Гудвіна.

Для прогулянки Дроворуб іноді вилазив з бочки на годину-дві і рушав провідати Страшила або Лева. Могутній Лев, вільний син лісів, у Печері також почував себе кепсько: цар звірів захворів на бронхіт. Бориль виписав йому порошки, і незабаром вся аптека спорожніла: легко собі уявити, які дози ліків потребує Лев! А коли Лев з'їв порошки, він узявся ковтати папірці, у які загорталися ліки.

Отож з друзями Еллі не все було гаразд, і це змушувало Лестара квапитися з підготовкою механічного чаклунства.

ДЛЯ ЧОГО МОЖУТЬ ЗНАДОБИТИСЯ ДІАМАНТИ

е тільки правителі Чарівної країни і цар звірів почувалися погано в Печері. Їхні супутники також переживали важкі дні. Вічні сутінки підземелля, осінні кольори природи, волога атмосфера і людей пригнічували. Вони затужили за батьківщиною, за голубим небом і яскравим сонцем, за веселим співом птахів на гілках дерев, за шелестом вітру в гаю.

І навіть дуболоми, ці сильні та витривалі дерев'яні створіння, відчували, що їхні руки й ноги набрякли від вогкості і вже не так добре слухаються їх, як раніше.

Лестар поспішав. У короткі години відпочинку головного майстра заміняли його помічники, і, як і раніше, дзижчали свердла та скрипіли блоки, стукали молотки. Чудодійна вода, як видно, пішла глибше, ніж передбачав майстер, але ось у надрах землі, нарешті, відчули її присутність. Затуплені свердла, які треба було замінити новими, дістали з надр вологими. Лестар суворо наказав людям не торкатися цієї води, але якось, коли вони повернулися у Священну печеру після обідньої перерви, побачили біля недавно вийнятого бура десятків зо два мишей. Миші лежали догори лапками і спали чарівним сном! Вони злизали зі свердла крапельки Сонної води.

Миші проспали кілька годин. Обережність у роботі подвоїлася.

І ось настав щасливий момент, коли чудодійна вода потужним струменем ринула у завчасно підготовлений для неї басейн. Лестар і його помічники, Еллі, Фред Каннінг зібралися довкола і з шанобливою цікавістю довго дивилися, як, вируючи і зблискуючи синюватим світлом та випускаючи з себе шипучі бульбашки, ллється Сонна вода.

Потім кожен зайнявся своєю справою. Еллі сиділа біля будиночка і забавлялася одним із діамантів. Ці, з переливами усіх кольорів веселки, камінці, які вони з Фредом добули в одному з гротів, дуже подобалися дівчинці. Вона милувалася блиском алмаза, то наближаючи його до очей, то віддаляючи, підкидала його на долоні… Захоплена цим нехитрим заняттям, Еллі не помітила, що робиться в печері, але раптом Тотошко, що лежав у неї на колінах, потягся, широко позіхнув і… заснув.

Здивована Еллі озирнулася. Те, що вона побачила, вразило її. Фред Каннінг спав у найнезручнщій позі серед каміння. Лестар і його помічники, охоплені нездоланною сонливістю, опустилися на долівку печери, де хто стояв.

В одну мить Еллі збагнула:

"Небезпека! Чудодійна вода хилить у сон своїми випарами!"

Вона підбігла до дуболомів то дурнувато посміхалися і мовчки дивилися на те, що відбувається, і наказала:

— Мерщій, мерщій! Беріть людей і виносьте звідси!

Усіх сплячих негайно перенесли до кімнат відпочинку і поклали на ліжка. Еллі у смертельній тривозі сіла біля Фреда і сиділа до тих пір, поки її саму не здолав сон, на щастя, звичайний.

Поснулі прокинулися тільки через добу і поводили себе, як невинні немовлята. Еллі розгубилася:

— Що з ними робити?

Потім дівчинка послала дерев'яного бригадира Арума в Печеру за Діном Гіором і Фарамантом, наказавши викликати їх по секрету й нікому нічого не розповідати.

А сама вона зайнялася Фредом: нагодувала його з ложечки кашкою і почала вчити розмовляти. Очевидно пара чарівної води не встигла сильно вплинути на мозок Фреда, бо через годину він уже усміхнувся і сказав "мама", а потім потяг з тумбочки діамант і засунув у рот.

— Ні-ні, ще вдавишся! — крикнула Еллі і відібрала небезпечну цяцьку.

Через кілька годин прибули схвильовані несподіваним викликом Фарамант і Дін Гіор. Почувши розповідь дівчинки про те, що сталося, її друзі не могли зрозуміти, чому всі заснули, а Еллі ні. Фарамант почав прискіпливо розпитувати Еллі, що вона робила в той час, як решта працювали і коли нарешті з'ясувалося, що дівчинка гралася з діамантом, Вартовий Брами полегшено зітхнув і сказав:

— Отож алмаз і виявився тим талісманом, що врятував тебе.

— А що таке талісман? — запитала Еллі.

— Це річ, що охороняє людину від біди, — роз'яснив Фарамант.

І всі троє зраділи від того, що дівчинці саме в цей час забаглося побавитись діамантом. Що було б, якби вона заснула разом з іншими? Усі вони могли б лежати в зачарованому сні дуже юнго, перш ніж безголові дуболоми здогадалися б чим-небудь запобігти лихові.

Фарамант і Дін Гіор зайнялись вихованням Лестара та інших Мигунів, а Еллі віддавала час Фреду й Тотошкові.

Від сімох королів пригоду вдалося приховати. Коли Лестар отямився, він послав дуболомів, щоб ті випустили чудодійну воду з басейну через спеціальний кран. А потім подався до Страшила, аби все розповісти.

У сухому повітрі ливарні правитель Смарагдового міста почував себе чудово, і в його голові роїлися геніальні думки. Про них він навіть нікому, не казав, бо тільки сам їх міг збагнути. Під час доповіді Лестара в мудрій голові Страшила виникла така ідея, що він підстрибнув від захоплення і наказав майстрові негайно викликати до нього Хранителя часу Ружеро.

Привітавши Ружеро, Страшило запитав його:

— Скажіть, мій друже, невже вам потрібні аж семеро королів і вся ця челядь навколо них, яку вам доводиться утримувати?

Ружеро, подумавши, відповів:

— Правду кажучи, особливої потреби в них нема. Але народ звик… І потім кожен король і вся його челядь спали шість місяців з семи.

— А на сьомий бенкетували за рахунок простих людей?

— Це правда, — зніяковіло погодився Ружеро.

— То чому б вам не приспати всю цю компанію загалом? — запитав Страшило.

— Усіх сімох королів?! — вигукнув Ружеро. — Це чудова думка! Але… ось яка біда: адже вони здогадаються, що тут прихований злий замір, і не погодяться.

— А якщо їх так приспати, щоб вони про це й не підозрівали?

— Це важко, сказав Ружеро. — Зараз царює Ментахо, він дуже розумний і здогадливий.

— Ми приспимо і його, і розум йому не допоможе. Лестар, друже, розкажи, що сталося з вами в печері.

Почувши розповідь про те, як люди заснули від випарів чудодійної води, Ружеро вигукнув:

— Це зовсім міняє справу. Ми зберемо туди всю цю юрму, і хай їх непомітно здолає чарівний сон. Але ось іще одна перешкода: адже і ми, організатори цієї затії, також заснемо разом з ними. А якщо ми не появимося, то це виглядатиме підозріло.

— Не турбуйтеся, — сказав Лестар. — У нас на цей випадок є талісман.

І він розповів Хранителеві часу про властивості діамантів.

Ружеро був у захваті.

— Тоді вирішено! Ми приспимо всіх цих дармоїдів, країна зітхне вільно.

— А потім? — спитав Страшило.

— Що — потім?

— Коли вони прокинуться?

— Якщо вони залишаться поблизу джерела вони не прокинуться, — заперечив Ружеро.

— Але дозвольте, мій друже, — повагом мовив Страшило — це буде справжнісіньке вбивство!

— Вибачте, ваша величносте, я про це не подумав. Доведеться перенести їх у Веселковий палац, і хай вони сплять собі у своїх коморах.

— А потім? — наполегливо запитав Страшило.

— Що потім? — роздратовано перепитав Ружеро.

— Адже ж вони коли-небудь все-таки прокинуться!

— А ми їм знову дамо води, — невпевнено сказав Хранитель часу.

— Тоді ліпше вже залишити їх помирати у Священній печері — насмішкувато вигукнув Страшило. — Це буде швидше, і вам менше турбот.

— Ваша величносте, поясніть, я вас не розумію, — благав Ружеро. — Ваші думки надто глибокі для мене, адже недарма жителі Смарагдового міста прозвали вас Тричі Премудрим!

— А ви про це чули? — поблажливо усміхнувся Страшило. — Добре, я вам поясню свою ідею. Після чарівного сну ці люди прокидаються подібними до немовлят, — чи не так?

— Так!

— Їх знову виховують протягом кількох днів, нагадують про те, що вони знали, але забули?

— Так!

— То що вам заважає переконати того ж короля Ментаха, коли він прокинеться, що до свого чарівного сну він був не королем, а ковалем, слюсарем або землеробом, і допомогти йому оволодіти основами відповідного ремесла?

Якби грім ударив біля ніг Ружеро, він не був би так вражений. На обличчі Хранителя часу засяяла радісна усмішка.

— Ваша величносте, ви — найбільший мудрець у світі! — вигукнув він.

— Ну, це давно всім відомо, — скромно відповів Страшило.

СІМ ХИТРИХ НАМІРІВ

адість Ружеро тривала недовго. Один із придворних передав Хранителеві часу, що його хоче бачити сам король Ментахо.

Ружеро з'явився у призначений час. Король провів його у маленьку кімнату, щільно причинив двері. З огляду на таку обережність Ружеро зрозумів, що розмова буде секретна.

Ментахо посадив відвідувача у м'яке крісло, сам сів навпроти.

— Як поживаєте, дорогий мій друже? — люб'язно почав король. — Здається, у вас багато турбот?

— Дуже багато, — підтвердив Ружеро.

— Ви повинні берегти своє дорогоцінне здоров'я, і частину своїх турбот треба перекласти на інших, — вів далі Ментахо незвично лагідно.

Це примусило Хранителя часу насторожитися. Ніколи ще Ментахо з ним так не розмовляв.

"Обережно, Ружеро, — сказав сам собі старий. — Король хоче добитися від тебе чогось дуже важливого".

— Так, до речі, — ніби між іншим кинув Ментахо, — я чув, що розчаклування Священного джерела наближається до завершення?

— Ви не помиляєтесь, ваша величносте!

— І от у зв'язку з цим мені спала на думку одна потішна ідея, — нервово засміявся Ментахо. — Не знаю схвалите ви її чи ні, мій дорогий друже?

— Кажіть, ваша величносте!

— Перша черга спати — моя, — говорив король, — але, правду кажучи, останнім часом я переконався, що чарівний сон не таке вже й благо і що життя набагато цікавіше, особливо, коли ти — король!

— Тоді залишайтесь королем, — стримано мовив Ружеро.

— Так, але король, що править, і король, що чекає своєї черги правити, — зовсім різні речі!

— Я не розумію вашої думки, скажіть ясніше.

І Ментахо пішов навпростець:

— Я влаштую бенкет для своїх братів та їхніх, придворних. У вино, яке їм подаватиметься, ми добавимо Сонної води (бажано якнайбільше!) і хай ця компанія засне чарівним сном!

Помітивши здивування співрозмовника, король сухо спитав:

— Вам не подобається моя ідея? Може, ви думаєте, що хтось з інших королів здатен ліпше за мене керувати державою?

Ружеро подумав: "Якщо я не погоджуся, Ментахо знайде собі інших помічників, і нам усім загрожуватиме небезпека".

І він висловив цілковиту згоду з планом короля. Той розчулився і обіцяв Ружеро великі блага:

— Ви у країні станете першим після мене, я вам побудую палац, не гірший за Веселковий!..

— Я не потребую нагород, ваша величносте, — сказав Ружеро. — Покладіться на мене, і все буде зроблено.

— Але нікому ні слова, особливо Еллі та всім іншим горішнім!

— Цілковита таємниця! — запевнив Ружеро. — Але ви самі нічого не починайте, цим можна зіпсувати справу. Коли настане час діяти, ви будете попереджені.

Він попрощався з королем Ментахо, а наступного дня його викликав король Барбедо.

Товстий лисий Барбедо зовсім не був схожий на статечного Ментахо з красивим обличчям і прихильною усмішкою. Але коли він провів Хранителя часу до свого кабінету й ретельно причинив двері, щось у поведінці Барбедо було дуже подібне на Ментахо. І це зразу впало у вічі здогадливому Ружеро.

"Ну, тут теж справа нечиста…" — подумав він.

Король почав розмову здалека, але Ружеро зрозумів його зразу. І він зовсім не здивувався, коли Барбедо після довгих підходів запропонував йому приспати усіх його суперників, щоб він, Барбедо, міг царювати стільки часу, скільки відведено йому долею, а потім престол хай перейде його старшому синові. А ті інші? Ну, нехай сплять собі з миром, адже вві сні вони не матимуть ні турбот, ні тривог…

— Погодьтеся, дорогий мій друже, — солодко співав Барбедо, — що для нашої країни вічна зміна королів — справжнє лихо. Від цього так страждає наш добрий народ… (Товстун навіть випустив сльозу.) І, звичайно, той, кому першому прийшла в голову щаслива думка покінчити з усім цим безладдям, той і заслужив право скористатися її плодами… ("Якби ти був першим!" — насмішкувато подумав Ружеро.) А вас, мій дорогий Хранителю, я обсиплю діамантами і смарагдами, ви станете першим багатієм у країні.

Звичайно, і йому Ружеро дав згоду виконати підступний задум і просив нічого не починати без його відома.

Повертаючись до себе, Ружеро подумав:

"Цікаво, що буде далі? Уже два хитруни знайшлися серед підземних володарів? Чи завершиться на цьому справа?"

Однак цим справа не закінчилася. Хранителя часу викликали до себе по черзі і вели з ним таємні переговори королі Елляна, Карото, Ламенте…

Навіть старезний Арбусто і той додумався усунути своїх суперників і правити одноосібно.

— Мені недовго залишилося жити, — шамкотів дев'яностолітній Арбусто, — І я не можу витрачати час на сон. Хай хоч два-три роки, але я повинен побути володарем нашої країни…

А шістнадцятирічний Бубало повторював слова свого наставника:

— Я наймолодший за всіх, отже буду правити державою дуже довго і за своє царювання звершу багато славних справ.

Навіть королева-вдова Раффида, мати немовляти Тевальто, і та з'явилася до Ружеро з клопотанням на користь свого сина (це, між іншим, доводить, що хитрощами жіночий розум не поступається чоловічому).

Усім хитрунам Ружеро обіцяв допомогу, і кожен залишався дуже задоволений розмовою з ним, всі обіцяли йому всілякі блага.

Зрозуміло, Страшило і Еллі довідалися про ці підступні наміри. Дроворубу, який сидів у бочці з олією, було не до того, щоб руйнувати чужі змови, а хворому Леву остогидло життя в підземеллі, хоча з любові до Еллі він не поспішав нагору.

Ружеро поквапився до правителя Смарагдового міста зразу ж після побачення з королем Ментахо. Страшило схвалив його удавану згоду і радив тягнути час, поки не завершаться роботи у Священній печері. Другий візит Ружеро менше здивував солом'яного мудреця, а потім він і дивуватися перестав.

— Усі королі — і під землею і нагорі — однаково підступні та жорстокі, — казав Страшило. — Ви тільки подумайте, усім їм, починаючи з молокососа Бубало до старезного дідугана Арбусто, усім надумалося

одне і тс ж — позбутися своїх родичів суперників, щоб цілком захопити владу. І ви знаєте, шановний Ружеро, я анітрохи не сумніваюся, що кожен з них зморив би свою рідню в зачарованому сні.

— Яв цьому цілком упевнений, — підтвердив Ружеро.

— Але чому в них усіх такі подібні бажання? — вів далі Страшило. — То просто їх засліплює блиск королівської влади, яку вони не хочуть ділити з іншими. Я дуже радий, що мені спало на думку перевиховати їх. І я впевнений, що коли це станеться, вони виявляться непоганими людьми…

ВЕЛИКЕ ПРИСИПЛЯННЯ

ечерою розійшлася вістка: чаклунство Еллі та її друзів завершується і незабаром Великий Механік переможе. Це повідомлення викликало серед королів загальний тріумф: адже кожен із них розраховував позбутися своїх суперників і стати єдиновладним правителем.

Незабаром був призначений день і час звершення дива. Розпорядники урочистостей, Хранитель часу Ружеро і літописець Арриго, оголосили, що при цьому можуть бути присутні всі бажаючі, але тільки з числа тих, кого коли-небудь присипляли. За виконанням цієї вимоги належало суворо стежити, бо порушення її могло призвести до провалу всієї справи.

Було також оголошено, що той, хто запізниться, не буде допущений до Священної печери. Зрозуміло, що після такого попередження задовго до початку всі виявилися на місці. Прийшли королі з дружинами і дітьми, міністри і радники, головні керуючі і просто керуючі, лакеї всіх рангів, королівські стражі і шпигуни…

Дуболоми побудували навколо басейну кам'яні лавки, розташувавши їх обширним амфітеатром. У першому почесному ряду розмістилися

королі з сім'ями, далі сиділи міністри і радники. Простіша публіка стояла позаду.

Сотні фосфорних світильників на головних уборах запрошених освітлювали печеру м'яким світлом: все було видно навіть в найдальших куточках.

Біля самого краю басейну височіла трибуна для ораторів.

Ніколи ще надра землі не таїли в собі такого вражаючого видовища. Королівські двори розташувалися по секторах, як це було прийнято на Великій Раді. І здавалося, що сама семиколірна веселка опустилася з неба і заграла всіма своїми барвами…

Навколо басейну на рівних відстанях стояли дуболоми, заново пофарбовані задля свята.

На трибуну піднялася Еллі з біленькою паличкою в руках. Цього разу з нею не було Тотошка: песика залишили в кімнаті відпочинку під наглядом одного з Мигунів.

Позаду Еллі стояли Фред Каннінг, майстер Лестар, літописець Арриго і Хракитель часу Ружеро. Усі вони, як і Еллі, щось стискали в кулаках. Еллі заговорила дзвінким ясним голосом, який було чути по всій печері:

— Ваші величності і ви, громадяни Підземної країни! Щоб повернути Сонну воду, яка щезла нам довелося здійснити довгу, важку і небезпечну роботу… Так, небезпечну, тому що при найменшому недогляді Дух печери, вже роздратований необачним вчинком Руфа Білана, міг жорстоко розправитися з нами.

У слухачів пробіг холодок страху.

— Але ми, — говорила Еллі, — діяли розсудливо і за системою…

Що таке система, ніхто з присутніх не знав. Не знала й сама Еллі. Це Лестар напоумив дівчинку сказати таке слово, і воно викликало велику повагу до оратора.

Еллі промовляла далі:

— І зараз ми впевнені в успіху. — Вона змахнула паличкою і почала говорити заклинання: — Баррамба, маррамба, тарики, арики купорос, шафо рос, кульки, бульки! Грізний дух, Великий Механік, щезни в найглибші надра землі і віддай же нам свій скарб — Сонну воду!

Еллі тричі тупнула ногою, і після третього притопу десь у глибині почувся глухий шум і рев (цей театральний ефект вправно підготував Лестар).

Зблідлі від жаху глядачі ледве не знепритомніли, але в цей час з великої труби ринула в басейн сліпучим струменем вода!

Дикий багатоголосий зойк сколихнув печеру.

— Вона! Це вона! — кричали збожеволілі від радості люди — Я впізнаю її по синюватому полиску! А я по шипінню бульбашок, що вилітають з неї! А я по запаху!..

Коли хвилювання вляглося, на трибуну вийшов Ружеро. Промова його тривала майже півгодини. Він розповів древню історію про те, як вперше була знайдена чудодійна вода, як Хранитель часу Белліно придумав присипляти королів на час їх міжцарювання і як цей порядок мирно тривав протягом століть. Промова часом була нудна, і деякі слухачі почали хропіти. Але кінець промови змусив їх стрепенутися. Ружеро сказав:

— Раніше Сонна вода появлялася з надр землі тільки раз на місяць і швидко поверталася назад: така була воля Великого Механіка. Але

чарівне мистецтво феї Еллі, її друзів виявилося сильнішим: і тепер чудовий напій у нашому розпорядженні весь рік, і ми зможемо присипляти бажаючих у будь-який час і на будь який термін!

Кожен король подумав, що цей натяк, звернений до нього, означає, що незабаром буде здійснено його підступний задум, і всі вони прибрали найповажнішого вигляду.

Ружеро зійшов з трибуни як і раніше стискаючи в руках якийсь предмет Хранителя часу змінив наступний оратор, король Ментахо. Слухачі засмутилися: Ментахо страшно любить виступати з промовами.

І дійсно, він почав здаля. Віддаючи належне високим гостям, король став розповідати історію Страшила, яку чув од нього самого, потім перейшов до історії Залізного Дроворуба і вже зібрався говорити про Лева, як раптом став позіхати. Він устиг сісти на своє місце і зразу ж заснув чарівним сном. І майже в один і той же час заснули усі присутні в печері, всі, окрім Еллі, Фреда, Лестара, Ружеро й Арриго. Вони тримали в руках діаманти, і це врятувало їх від дії випарів Сонної води. І, звичайно, не заснули дуболоми: вони дурнувато витріщили свої ґудзикові очі, не розуміючи, що відбувається.

Так королі і королева потрапили в капкан, який готували один для одного.

Глядачі, які сиділи на лавах в амфітеатрі, заснули зі зручностями: вони посхилялися один одному на плече або на груди. Лакеї ж, солдати, шпигуни, які стояли позаду, попадали хто куди, і там картина нагадувала поле битви, всіяне тілами воїнів.

Еллі та інші з діамантами в руках поквапились залишити Священну печеру. Діаманти діамантами, але всі п'ятеро почали відчувати якусь знемогу, яка передує сну. Однак на волі все зразу минуло.

У печері зосталися дуболоми, яким Сонна вода була ніпочім. Їхні бригадири Арум і Бефар одержали наказ зайнятися перенесенням заснулих до Веселкового палацу.

На думку Страшила і Лестара, сплячих треба було виносити не зразу, а невеличкими партіями через добу одна за другою. Тоді вони і прокидатимуться такими ж партіями через тиждень два і вихователі швидше з ними справляться.

Так у країні Підземних рудокопів звершився найбільший переворот в її історії.

ПЕРЕВИХОВАННЯ

країні Жуванів, неподалік од входу до Печери, на чудовому лужку біля сріблястого струмка стояло кілька наметів. У них жили Еллі та її друзі, що вибралися з підземелля.

Зрештою, в наметах вони тільки ночували, а вдень ніжились на м'якій траві в холодку під фруктовими деревами.

— У ливарній майстерні добре, тепло і сухо, — розпатякував Страшило, підставляючи сонечку солом'яні боки, — а все-таки на батьківщині краще. Адже та ферма, де мене створили, знаходиться неподалік. Не так давно це було, а мені здається, що з того часу минули цілі століття.

— Тут майже так славно, як у моєму рідному лісі, — говорив Лев, що зразу вилікувався нагорі від бронхіту, — але все ж тут чогось не вистачає…

— Знаю, чого не вистачає, — сміялась Еллі, бавлячись його жорсткими вусами і дуючи йому в ніс, від чого Лев мружився і пчихав. — За царськими почестями заскучав ти, шанолюбцю?

Фред Каннінг допомагав Мигунам лагодити Залізного Дроворуба. Після довгого сидіння в бочці він весь просяк олією, олія загусла, і частини його перестали рухатися. Лестар і його помічники розібрали свого правителя до гвинтика, все протерли, прочистили, розклали провітрити і поставили Фреда стерегти, аби якась спритна сорока не вкрала важливу деталь.

Тотошко бігав берегом струмка і гавкав на світлих рибок, що пустували у воді.

З друзями не було тільки Кагги-Карр, Фараманта і Діна Гіора. Ворона полетіла в Смарагдове місто повідомити жителів, що їхній улюблений правитель незабаром повернеться після нових славних подвигів, здійснених у підземному світі.

А вслід за нею подалися Довгобородий Солдат і Вартовий Брами щоб підготувати врочисту зустріч.

Усі відчували себе легко і привільно. Зрозуміло, після того, як заснули семеро королівських сімей та їхні помічники, гості з горішнього світу покинули Печеру, забравши з собою Еллі. При цьому вони навіть не посилалися на охоронну грамоту, бо вона не була потрібна.

Якось вийшло так, що без усяких виборів підземні жителі визнали Хранителя часу Ружеро своїм правителем, а його найближчим помічником став Арриго. Обидва, не гаючи часу, зібрали людей і пояснили їм, яка доля чекає королів та їхніх придворних і лакеїв. Люди із захопленням довідалися, яка чудова ідея спала на думку Страшилові, та щиро його славили.

Всі дали обіцянку, що нічого не говоритимуть тим, хто прокинеться, про їхнє минуле щоб перевиховання відбувалося без перешкод. Люди свято дотримали обіцянки. Єдиний зрадник, який міг зіпсувати справу, Руф Білан, за загальним присудом був приспаний і віднесений до

Священної печери терміном на десять років. А щоб ніхто, потрапивши туди випадково, не напився Сонної води, печеру замурували.

Перша партія сплячих на чолі з королем Ментахо очуняла через тиждень після дня Великого присипляння. Ружеро, виконуючи свою обіцянку, повідомив про це Еллі, і та з братом подалася в Місто Семи володарів подивитися, як відбуватиметься перевиховання.

Коли діти ввійшли в Печеру (Торговельні ворота були знесені за наказом Ружеро, і варта там уже не стояла), вони скрикнули від страху. Перед ними на дорозі розтягся на всю величезну довжину ї витріщив жовті очі дракон, постукуючи зубчастим хвостом по землі.

— Навіщо це страховисько тут? — вигукнула Еллі, готуючись рятуватися втечею.

— Це Ойххо, — сказав гінець. — Найрозумніший і най слухняніший з усіх драконів. Ойххо, вклонися гостям!

І дракон тричі схилив перед Еллі і Фредом свою потворну голову. Діти мимоволі розсміялися.

— Ви можете його погладити, — запропонував гінець. — Він буде задоволений.

Еллі доторкнулась до зморшкуватої шиї ящера, той від задоволення забив хвостом по землі.

— А тепер сідайте, — запросив посланець Ружеро, показуючи на подобу кабіни, прилаштованої на спині дракона.

— Навіщо? Ми краще підемо пішки, — запротестувала Еллі.

Але гінець був непоступливий:

— Це наказ правителя Ружеро і… врешті, так потрібно для вас же.

Нічого не зрозумівши з останніх слів, діти все ж сіли в кабіну, гінець розмістився попереду, смикнув вуздечку, і Ойххо злетів. У Еллі і Фреда завмерли серця, вони вхопилися одне за одного, і земля швидко проносилася під ними. Через кілька хвилин навіть відчули задоволення від швидкого польоту і покинули кабіну, жалкуючи, що політ тривав недовго…

Моменти перевиховання мимоволі потішали присутніх, але, підкоряючись суворому наказу Ружеро, посмішки доводилося приховувати.

Ментахо, який прокинувся першим з королів, був серед володарів найбундючнішим. Він страшно гордився своїм походженням від легендарного Бофаро і простих людей мав за нікчем..

І ось саме цьому марнославному чоловікові Ружеро навіяв, що той — ткач, майстер навчав його, основам ремесла. Колишній король сів за ткацький верстат і хвацько почав працювати з човником, примовляючи:

— Скучив я за своєю роботою!

Еллі і Фред ледь не пирснули зо сміху, але під сердитим поглядом Ружеро вибігли з кімнати.

І справа пішла. Королі, міністри, радники перетворилися в рудокопів, ливарників, металістів, кравців, кухарів… Лакеї, солдати, шпигуни ставали орачами, городниками, звіроловами, рибалками…

Примара голоду відступала з Підземної країни назавжди.

НАГОРУ!

ле й самому існуванню Підземної країни настав кінець. Правитель Ружеро і заново призначена Рада Старійшин, до якої ввійшли і два колишніх королі, оголосили:

"Всі бажаючі покинути Печеру і поселитися нагорі можуть зробити це безперешкодно. Рада Старійшин уже домовилася з Жуванами. У них у Блакитній країні вистачить місця всім, і наші люди одержать нагорі ділянки землі для обробітку".

Щоб як слід обговорити це найважливіше питання, скликали всенародний мітинг. Першим говорив Арриго:

— Наші предки були зігнані з горішнього світу понад тисячу років тому за злочин принца Бофаро. Справедливий чи несправедливий був вирок, тепер судити нема потреби. Важливо те, що люди залишилися жити в Печері. Наскільки вона придатна для життя? Подивіться, які у нас бліді обличчя, які худющі, запалі груди, тонкі руки і ноги! Які кволі і слабкі наші діти, і скільки їх помирає немовлятами!

— Правильно! Вірно каже Арриго! — почулися вигуки.

— Звичайно, у Печері можна жити, і доказ тому — ми самі, вів далі Арриго. — Але навряд чи хто почне заперечувати, що клімат її дуже шкідливий. Лікарі Бориль і Робиль підтвердять, що тривалість життя у нас набагато менша, ніж нагорі…

— Так, так! — закричали Бориль і Робиль.

— Навіть такі чарівні істоти, як Страшило і Залізний Дроворуб, ледь не загинули у нас, а цар звірів спустошив всю аптеку і на додачу ледь не з'їв аптекаря, бо той пропах ліками…

Натовп розсміявся.

— Ви бачите, друзі, — закінчив Арриго, що тепер, коли нас ніхто не змушує жити в Печері, нам час покінчити з тисячолітнім вигнанням і повернутися нагору.

— Одне питання! — на трибуну вийшов довгий і худий лікар Робиль. — Шановний Арриго говорив дуже добре, але хай він відповість, як ми зможемо жити у горішньому світі з нашими слабкими очима?

— Дозвольте, дозвольте! — з натовпу кулькою викотився товстенький лікар Бориль. — Ставлячи так запитання, шановний лікар Робиль виявив повне неуцтво з питань медицини.

Робиль сердито фиркнув. Суперництво, що почалося століття тому між предками двох лікарів, докотилося і до нащадків.

— Неуцтво? Доведіть! — крикнув Робиль.

— Так, неуцтво! — сміливо заявив Бориль. — Очі наших предків звикли до сутінків Печери, наші очі звикнуть до яскравого світла горішнього світу. І в мене є доказ. Громадянин Веньєно, прошу вас вийти сюди!

Наперед вийшов чоловік в одязі орача.

— Ось цей громадянин, — продовжував Бориль, — уже два тижні живе нагорі. Вдень він переховується в темному шатрі, а вночі виходить, і коли сходить вранішня зоря, він усе довше і довше залишається надворі. У цьому полягає придуманий мною дослід. Ну як справи друже Веньєно?

— Та так, звикаю помаленьку, — зніяковіло відповів Веньєно. — Вчора ледь не до сонця залишався на вільному світі… І нічого!

Грім овацій був нагородою сміливому орачу, а приголомшений Робиль заховався в юрбі.

Ще одне важливе питання вирішилося на мітингу. У Печері були багаті поклади металів, а горішній світ таких багатств не мав. Як тут бути?

Слово взяв один з рудокопів.

— Ой хлопці, про що мова? Невже для себе не попрацюємо? Адже це не те, що на королів спини гнути… — На оратора з усіх боків зашикали, і він прикусив язик, спохопившись, що бовкнув зайве. — Я хочу сказати, що ми згодні працювати почергово. Адже два місяці на рік можна в шахті покопатися, зате солодшим буде відпочинок нагорі!

— Правильно! Правильно! І ми працюватимемо по черзі! — загули ливарники.

Так народ сам вирішив усі найважливіші питання, і Печера почала порожніти. Колишні рудокопи і землероби потяглися до яскравого сонця, до голубого неба, до вільного повітря і благословляли події, які принесли їм звільнення від похмурого існування в підземних безоднях планети. Перевиховані, які не зазнали в житті злигоднів, правда, не зовсім розуміли радощі інших, але їм теж нагорі сподобалося більше, ніж внизу.

ПОВЕРНЕННЯ

вичайно, Еллі і Фред не чекали, поки закінчиться перевиховання всіх, хто спав, і поки завершиться загальне переселення. Час було повертатися додому, до сімей, які їх оплакували.

Перед від'їздом Еллі вирішила побачитися з королевою польових мишей Раміною: дівчинка знудьгувалася за доброю маленькою феєю. Але

спочатку Еллі попросила брата, щоб той якнайміцніше прив'язав Тотошка до дерева.

Цього разу свисточок спрацював безвідмовно: трава зашурхотіла під тоненькими лапками, і перед Еллі появилася Раміна у золотій короні на голові; її супроводжували фрейліни.

Тотошко загавкав і завовтузився на прив'язі, а Фред Каннінг дивився широко розкритими очима: хлопчик знав, що це диво, яке він бачить, — одне з останніх чудес чарівного світу, куди його закинула доля.

Миша забалакала смішним тоненьким голос ком:

— Ви кликали мене, люба сестро?

— Так, ваша величносте! Я дуже скучила за вами і хотіла побачити вас перед тим, як покинути Чарівну країну.

— Дуже вдячна за пам'ять, тим паче, що це наше останнє побачення, — сказала королева.

Я більше не повернусь сюди?

— Наш рід наділений передчуттям майбутнього, і це передчуття підказує мені, що вас чекає довге і світле життя у рідній країні. Але ваших друзів ви вже не побачите ніколи.

Еллі заплакала:

— Я так нудьгуватиму без них…

— Людська пам'ять милосердна, — сказала Раміна. — Спочатку вам буде дуже сумно і гірко, а потім на допомогу прийде забуття. Минуле

сповиється серпанком, і ви згадуватимете його, як химерний сон, як милу давню казку.

Дівчинка спитала:

— Чи можу я сказати Страшилові, Дроворубові і Левові, що покидаю їх назавжди?

— Ні, — відповіла фея. — Вони такі добрі і м'якосердні створіння, що це дуже засмутить їх. Залиште їм надію. Надія — велика втіха в печалі…

Можливо, мудра миша сказала б Еллі ще багато добрих слів, але в цей час Тотошко зірвався з прив'язі, і Раміна з почтом зникла. Фред довго стояв у подиві.

— Знаєш, сестро, — мовив він, — з усіх неможливих чудес цього неможливого світу те, яке я зараз бачив, по-моєму, найнеймовірніше… І ти мені пробач, — зніяковіло додав він, — за те, що я над тобою трішки посміювався…

Еллі відмовилася здійснювати нову подорож в Смарагдове місто, сказавши, що вона вже не раз любувалася його дивами, а Фред там побував і знає, що це таке.

— Звідси, з Блакитної країни, ближче добиратися до Долини чудового винограду, — казала дівчинка. — Туди нас проведуть Жувани, допоможуть Фреду побудувати новий сухопутний корабель, і ми якось перетнем пустелю.

— Я плавав на яхтах і вмію керувати вітрилом, — підтримав сестру Фред.

Під час однієї з таких розмов був присутній Ружеро, який став великим другом дітей. Довідавшись про плани Еллі, старий спохмурнів.

— Те, що ви затіваєте, зовсім непотрібна і навіть небезпечна справа, сказав він. — Велика пустеля рідко випускає тих, хто до неї потрапить, і це велика удача, що моряк Чарлі двічі зумів перетнути її. Але покладатися тільки на вміння Фред а (адже він ще хлопчик!) було б нерозумно, і ми, ваші друзі, не відпустимо вас на загибель.

— Але як же ми повернемося додому? за питала Еллі.

— У мене є для цього інший засіб, — хитро посміхнувся Ружеро, погладжуючи довгу сиву бороду. — Призначте день, і все буде напоготові.

Страшило, Дроворуб і Лев хотіли б, щоб Еллі жила в них довго-довго, але дівчинка згодилася побути в Чарівній країні ще з тиждень, хоч вона і знала, що розлучиться з дорогими друзями назавжди.

Повідомлення про наближення від'їзду Еллі було передано в Смарагдове місто пташиною естафетою. Звідти першою прилетіла Кагги-Карр а за нею спішно прибули Довгобородий Солдат Дін Гіор, Вартовий Брами Фарамант, вправний механік Лестар. І навіть багато жителів Смарагдового міста пустилися в далеку, тепер уже безпечну мандрівку дорогою, викладеною жовтою цеглою, щоб ще раз поглянути на свою маленьку фею, яка зробила їм так багато добра.

На проводи Еллі зібралося все населення Блакитної країни на чолі зі своїм правителем Премом Кокусом і, звичайно всі жителі Печери, які встигли до того часу переселитися нагору. Багато з них ще ходили з темними пов'язками на очах, щоб оберегти їх від сонячного світла.

Ніхто не знав, яким чином Еллі покине Чарівну країну, але всі свято вірили у її могутність. Якщо Еллі вирішила щось зробити, то це буде зроблено, говорили вони.

Навколо галявини, де стояв намет Еллі, розташувався гамірний табір. Добродушні маленькі Жувани то плакали з горя, що фея Будиночка, що карає, покидає їх, то сміялись від радості, що їй пощастило уникнути стількох небезпек у підземному світі. В них напрочуд швидко змінювався настрій, але плакали вони чи сміялися, дзвіночки на їхніх капелюхах перегукувалися однаковим мелодійним дзвоном.

Фред Каннінг був до глибини душі зворушений, побачивши, які незвичайні почесті віддають його сестрі, цій звичайній дівчинці з Канзасу, яка, однак, завдяки своєму доброму серцю так багато зробила для мешканців Чарівної країни. Навіть і його, Фреда, хлопчика зі Штатів, вшановували так, начебто він здійснив щось велике і добре. Але Еллі…

— Знаєш, сестро, — сказав він, — я читав у газетах, як проводжають коронованих осіб, султанів, падишахів та імператорів. Але, чесне слово, там ніколи не висловлювалося стільки щирих захоплень і похвал…

І ось настав день розставання. Еллі, вся в сльозах, розцілувала миле розмальоване обличчя Страшила, обняла Залізного Дроворуба, довго перебирала жорстку сплутану гриву Лева, пригорнула до грудей зворушену Кагги-Карр, попрощалася з Діном Гіором, Фарамантом, Лестаром, Премом Кокусом.

— Ми ще побачимось, дорогі мої, чудові, незвичайні друзі! — лопотала дівчинка.

На галявині серед юрби проводжаючих, що розступилися, появився Ружеро. Еллі, хоч і була схвильована прощанням, подивилася на старого спантеличено: де ж той засіб, з допомогою якого він надумав доставити їх на їхню батьківщину?

Ружеро поглянув угору. Там у синяві неба появилася чорна крапка. В міру того, як вона опускалася все нижче, дедалі збільшувалася, і ось на галявину опустився великий дракон, керований людиною.

Дракон привітно поглянув на Еллі великими, як чайні блюдця, очима. Налякані Жували кинулися врозтіч: вони ніколи не бачили драконів!

— Ойххо! — вигукнули Фред і Еллі.

Ящер постукав хвостом по землі.

— Ойххо легко перенесе вас через Кругосвітні гори і Велику пустелю, — сказав Ружеро. — Він надзвичайно витривалий, і його привчили вже до денного світла. Тільки до Кругосвітніх гір вас супроводжуватиме наш візник Рахіс. А далі ви полетите самі.

Тепер діти зрозуміли, навіщо Ружеро змушував їх літати на драконі під склепінням Печери серед золотистих хмар. Мудрий старий наполіг на тому, щоб Фред навчився керувати драконом.

— А потім, що з ним робити?

— Якщо дракон не знадобиться вам у домашньому господарстві, — розсміявся Ружеро, — то ви його відпустіть, і я ручаюся, що він знайде дорогу додому.

Отже, настав сумний час розлуки. Еллі ще раз обняла і розцілувала друзів. Фред з усіма попрощався. Тотошко довго переходив з рук до рук, його пестили Страшило і Дроворуб, Лев ніжно потис йому лапу.

Провожатий усівся на шию ящера. Відлітаючі піднялися по драбині в кабіну, помахуючи руками багатотисячній юрбі.

— Прощавай, Еллі, — крикнув Дроворуб не стримуючи сліз, — прощавай! Моє серце відчуває, що ти покидаєш нас назавжди.

Любляче серце підказувало Залізному Дроворубові гірку істину. Але Лев і Страшило не хотіли з нею змиритися.

— Ні, — сказав Страшило, — наша Еллі ще повернеться в Чарівну країну!

І Лев на знак згоди кивнув великою кошлатою головою.

Гігантський дракон змахнув крилами, злетів підняв довкола себе вихор і швидко щез у блакитній далині неба.

Ст. Отдих

Москва

1967–1969 рр.